

**HOCA SADETTİN EFENDİ'NİN SELİMNÂMESİ'NDE VE
TÂCÜ'T-TEVÂRİH ADLI ESERİNDE YAVUZ SULTAN SELİM'İN
ALPERENLİK ÖZELLİKLERİ**

Muhammed Şükrü YILDIZ

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Meheddin İspir
Erzurum-2024
Her hakkı saklıdır.**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HOCA SADETTİN EFENDİ'NİN SELİMNÂMESİ'NDE VE TÂCÜ'T-
TEVÂRİH ADLI ESERİNDE YAVUZ SULTAN SELİM'İN
ALPERENLİK ÖZELLİKLERİ**

Muhammed Şükrü YILDIZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Meheddin İSPİR

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Edebiyatı Anabilim Dalı

Erzurum-2024

Her hakkı saklıdır.

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY SAYFASI

Muhammed Şükrü YILDIZ tarafından hazırlanan **Hoca Sadettin Efendi'nin Selimnâmesi'nde ve Tâcü't-Tevârih Adlı Eserinde Yavuz Sultan Selim'in Alperenlik Özellikleri** adlı bu çalışma 26.04.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda ☐ **oybirliği** / ☐ **oyçokluğu** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Ahmet TOPAL
Atatürk Üniversitesi

Aslı ıslak imzalıdır

İmza

Aslı ıslak imzalıdır

Danışman

Prof. Dr. Meheddin İSPİR
Erzurum Teknik Üniversitesi

İmza

Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Halime ÇAVUŞOĞLU
Erzurum Teknik Üniversitesi

İmza

Muhammed Şükrü YILDIZ tarafından hazırlanan **Hoca Sadettin Efendi'nin Selimnâmesi'nde ve Tâcü't-Tevârih Adlı Eserinde Yavuz Sultan Selim'in Alperenlik Özellikleri** başlıklı yüksek lisans tezi kabul edilmiştir. 26.04.2024

Prof. Dr. Serap BEDİR KARA

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullandığım her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sorumluluğu ve tezin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum. 07.06.2024

Aslı ıslak imzalıdır

İmza

Muhammed Şükrü YILDIZ

Öğrenci

- ☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim süresi ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR.....	VI
ÖN SÖZ.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA SELİMNÂMELER

1.1. İSHAK ÇELEBİ’NİN SELİMNÂMESİ (İSHAK-NÂME).....	8
1.2. SÜCÜDÎ’NİN SELİMNÂMESİ	9
1.3. KEŞFÎ’NİN SELİMNÂMESİ.....	10
1.4. ŞÜKRÎ-İ BİTLİSÎ’NİN SELİMNÂMESİ (EL FÜTÜHÂTÜ’S SELİMİYYE)	10
1.5. KEMAL PAŞAZÂDE’NİN SELİMNÂMESİ.....	11
1.6. SA’DÎ B. ABDÜLMÜTEÂL’İN SELİMNÂMESİ	12
1.7. CELALZÂDE MUSTAFA ÇELEBİ’NİN SELİMNÂMESİ	12
1.8. HOCA SÂDETTİN EFENDİ’NİN SELİMNÂMESİ.....	13
1.9. MUHYÎ’NİN SELİMNÂMESİ.....	14
1.10. ŞİRÎ’NİN SELİMNÂMESİ (TARİH-İ FETH-İ MİSİR)	15
1.11. İDRİS-İ BİTLİSÎ’NİN SELİMNÂMESİ (SELİMŞAH-NÂME)	15
1.12. ŞİRÂZLI EDÂ’Î’NİN SELİMNÂMESİ.....	16
1.13. KADIZÂDE’NİN (KEBİR B. ÜVEYS) SELİMNÂMESİ (GAZAVAT-I SULTAN SELİM).....	17
1.14. EBU’L FAZL MEHMET EFENDİ’NİN SELİMNÂMESİ.....	17
1.15. ALÎ B. MUHAMMED EL-LAHMÎ’NİN SELİMNÂMESİ (ED DURRÜ’L MAŞAN Fİ SİNETİ’L MUZAFFER SELİM HAN)	18
1.16. YAHYA KEMAL BEYATLI’NİN SELİMNÂMESİ	18
1.17. DİĞER SELİMNÂMELER:	20

İKİNCİ BÖLÜM

HOCA SADETTİN EFENDİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ

2.1. HOCA SADETTİN EFENDİ’NİN HAYATI.....	22
2.2. ESERLERİ	23

2.2.1. Tâcü't-Tevarîh.....	24
2.2.2. Selim-nâme.....	24
2.2.3. Diğer Eserleri	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HOCA SADETTİN EFENDİ'NİN SELİMNÂMESİ'NDE VE TÂCÜ'T-TEVÂRİH ADLI ESERİNDE YAVUZ SULTAN SELİM'İN ALPERENLİK ÖZELLİKLERİ

3.1. Hoca Sadettin Efendi'nin Tacü't-Tevarih Adlı Eserinde Yavuz Sultan Selim'in Alperenlik Özellikleri.....	26
3.1.1. Cesaret	26
3.1.2. Velîlik.....	35
3.1.3. Kuvvet	43
3.1.4. Riyâzet.....	45
3.1.5. Gayret.....	46
3.1.6. Kifâyet.....	48
3.1.7. At.....	53
3.1.8. Aşk	54
3.1.9. Zırh	55
3.1.10. Tevekkül.....	55
3.1.11. Şeriat.....	57
3.1.12. Kılıç.....	65
3.1.13. İlim	66
3.1.14. Himmet.....	68
3.1.15. Dost-Arkadaş.....	71
3.2. Hoca Sadettin Efendi'nin Selimnâmesi'nde Yavuz Sultan Selim'in Alperenlik Özellikleri.....	73
3.2.1. Birinci Hikâye	73
3.2.2. İkinci Hikâye	74
3.2.3. Üçüncü Hikâye	76
3.2.4. Dördüncü Hikâye	78
3.2.5. Beşinci Hikâye	80
3.2.6. Altıncı Hikâye	83
3.2.7. Yedinci Hikâye.....	84

3.2.8. Sekizinci Hikâye	86
3.2.9. Dokuzuncu Hikâye	87
3.2.10. Onuncu Hikâye	88
3.2.11. On Birinci Hikâye.....	88
3.2.12. On İkinci Hikâye	89
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	92

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
HOCA SADETTİN EFENDİ’NİN SELİMNÂMESİ’NDE VE TÂCÜ’T-TEVÂRİH
ADLI ESERİNDE YAVUZ SULTAN SELİM’İN ALPERENLİK ÖZELLİKLERİ

Muhammed Şükrü YILDIZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Meheddin İspir

2024, 107 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Meheddin İSPİR (Danışman)

Doç. Dr. Halime ÇAVUŞOĞLU (Üye)

Doç. Dr. Ahmet TOPAL (Üye)

Yavuz Sultan Selim’in saltanatını konu edinen ve onun devrinde yaşanan birtakım mühim hadiseleri ele alan eserlere Eski Türk edebiyatı içerisinde Selimnâme adı verilmiştir. Genel anlamda Selim’in şehzadeliğinden vefatına kadar olan dönemi ele alan bu eserlerden bazıları diğerlerinde yer almayan bilgileri ihtiva etmesi bakımından ayrıca önem teşkil ederler. Hoca Sadettin Efendi’nin Selimnâmesi de döneme ışık tutan ve orijinal bilgiler barındıran selimnâmelerden biridir. Babası Hasan Can’dan dinlediği menkıbeler ile Tâcü’t-Tevârih adlı eserinin dördüncü cildinde yer alan Selim devrini anlattığı bölümü birleştirerek mezkûr padişah hakkında diğer kaynaklarda yer almayan bigilere yer vermiştir. Gerek menkıbelerin gerekse de Tacü’t-Tevarih’in içerisinde yer alan bilgiler Selim’in sadece cihangir bir padişah olmadığını, keramet ve velayet sahibi bir padişah olduğunu da göstermektedir.

Bu tezde, Hoca Sadettin Efendi’nin Selimnâmesi ve Tâcü’t-Tevârih adlı eserinin Selim devrini anlatan bölümü incelenmiş ve alplık-alperenlik kriterleri çerçevesinde Yavuz Sultan Selim’in alperenlik özellikleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alp, Alperen, Hoca Sadettin Efendi, Selimnâme, Tacü’t-Tevarih

ABSTRACT
MASTER’S THESIS
THE ALPEREN CHARACTERISTICS OF YAVUZ SULTAN SELİM IN
HOCA SADETTİN EFENDİ’S SELİMNAME AND TACÜ’T-TEVARİH

Muhammed Şükrü YILDIZ

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Meheddin İspir

2024, 107 Pages

Jur: Assoc. Prof. Dr. Meheddin İSPİR (Advisor)

Doç. Dr. Halime ÇAVUŞOĞLU (Member)

Doç. Dr. Ahmet TOPAL (Member)

Works in Old Turkish literature that focus on the reign of Yavuz Sultan Selim and significant events during his era are termed "Selimnâme." Generally covering the period from Selim's princehood to his demise, these works are particularly important for containing information not found elsewhere. Hoca Sadettin Efendi's "Selimnâme" is one such work shedding light on the era and offering original insights. By amalgamating anecdotes he heard from his father, Hasan Can, with the section detailing Selim's era in "Tacü't-Tevarih's" fourth volume, he provides information about the Sultan not present in other sources. Both the anecdotes and the information within "Tacü't-Tevarih" reveal that Selim was not merely an ambitious Sultan but also possessed qualities of charisma and spiritual leadership.

This thesis examines the section of Hoca Sadettin Efendi's "Selimnâme" and "Tacü't-Tevarih" detailing Selim's era and attempts to analyze Yavuz Sultan Selim's Alperen characteristics within the framework of Alpism-Alperenlik criteria.

Keywords: Alp, Alperen, Hoca Sadettin Efendi, Selimname, Tacü't-Tevarih

KISALTMALAR

Kısaltmalar:

Açıklama

a.g.e	: Adı geçen eser
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
s.	: sayfa
sy.	: sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEES	: Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü
TEİS	: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü

ÖN SÖZ

Eski Türk edebiyatımızda ekseriyetle XVI. yy.da kaleme alınan Selimnâmeler, yazıldıkları devir için önemli birer kaynak niteliği taşırlar. Şüphesiz bu devirde yazılan en önemli Selimnâmelerden birisi de Hoca Sadettin Efendi'ye aittir. Yıllarca Selim'in nedimliğini yapan ve ölümüne kadar padişahın yanından ayrılmayan babası Hasan Can sayesinde Yavuz Sultan Selim hakkında diğer kaynaklarda yer almayan değerli bilgileri kaleme almıştır. Tacü't-Tevarih adlı eserinin Selim devrini anlattığı bölümünde ve Selimnâmeler başlığı altında yer verdiği on iki menkıbede Yavuz Sultan Selim'in ne kadar yiğit, bahadır, gözü pek, cengaver, ileri görüşlü, nefsinin ayaklar altına alan, velayet ve keramet sahibi bir padişah olduğunu yaşanan olaylar ve hadiseler çerçevesinde anlatmıştır.

Yavuz Sultan Selim'in bu özellikleri tezimizin ana konusunu oluşturmaktadır. Hoca Sadettin Efendi'nin Selimnâmesi'nde ve Tacü't-Tevarih adlı eserinde anlatılan menkıbeler ve olaylar ışığında Selim'in Alperenlik özelliklerinin nasıl işlendiği ve hangi örneklerle bu hasletlerin güçlendirildiği soruları tez konusunun seçiminde etkili olmuştur.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Girişte Alplık ve Alperenlik kavramları hakkında çeşitli örnekler gösterilerek kavramların tanımı yapıp çerçevesi çizilmiştir. İslamiyet'in kabulünden önce Türkler arasında hem özel isim hem de ünvan olarak yaygın şekilde kullanılan Alp kavramının tarihsel süreçteki gelişimi anlatılmıştır. Ardından İslamiyet'in kabulü ile birlikte Alp kavramının sınırlarının nasıl değiştiği ve Alplığın Alperenliğe nasıl dönüştüğü izah edilmiştir. Tezin birinci bölümünde Selimnâme kavramı üzerinde durularak Türk edebiyatında yazılan Selimnâmeler ve yazarları hakkında tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Hoca Sadettin Efendi'nin hayatı ve tezimizi hazırlarken istifade ettiğimiz Selimnâme ile Tacü't-Tevarih adlı eserleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü ve son bölümde alplık-alperenlik kriterleri çerçevesinde Hoca Sadettin Efendi'nin Tacü't-Tevarih adlı eserinde Selim ile alakalı olarak anlattığı kısım incelenmiştir. Selimname'de yer alan hikayeler ise ayrı bir başlık altında ele alınmış ve bu hikayeler Selim ile alakalı olarak vermek istedikleri mesajlar açısından kısaca değerlendirilmiştir.

Tez çalışmam sürecinde fikir, öneri ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Meheddin İspir'e, tezin yazım sürecindeki değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. Lokman Taşkesenlioğlu'na, bu süreçte manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli arkadaşlarıma ve kıymetli aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Muhammed Şükrü YILDIZ

Erzurum-2024

GİRİŞ

ALPERENLİK VE ALPERENLİĞİN TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ

1. Alp ve Alperenlik Kavramı

İslamiyet öncesi devirde Türk toplumu arasında doğmuş olan Alplık kelimesi “yiğit, kahraman” (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.156). anlamlarına gelmektedir. Eski Uygur Türkçesinde ise “yiğit, cesur, şiddetli (tehlike), güç, zor, müşkül” (Caferoğlu, 1968, s.12). gibi manalara gelmektedir. Bu kelime Türklerin İslamiyet’i kabulüne kadar kullanılagelmiştir. Bu sebepten ötürü Alp, kelime olmaktan çıkmış ve bir kavram olarak Türk gelenek ve göreneklerine yerleşmiştir. Türk toplumu Alp ifadesini kelime olarak da karakter olarak da kullanmıştır. İslamiyetle birlikte Alp kelimesinin yanında Alperen kelimesinin de ortaya çıktığı görülmektedir. Alperen kelimesi ise “derviş, mücahit” (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.156). anlamlarına gelmektedir. TDK’nin güncel sözlüğünde ise *eski Türklerde hem cesur, savaşçı hem de bir tarıkata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse* anlamlarında kullanılmaktadır. Alperen, eski Türklerdeki Alpın yiğitlikte bir şey kaybetmemiş, İslamiyetle birlikte dini yönden de teçhizatlanmış ve daha da güçlenmiş halidir. Alperen hem mücahit hem dervıştır. Alplık kavramı İslamiyet’ten sonra derviş özellikleriyle de donanmıştır. “Alp” tasavvuf terbiyesi gördükten sonra “Alperen’e geçiş yapmış, yani İslâm’ı yayma ve İslam için mücadele etme mertebesine yükselmiştir.

Alp ve Alperen kavramları birbirlerinin içine geçmiş kavramlardır. Alp kelimesi cesur, yiğit, cömert gibi özelliklerle beraber geleneklere ve töreye riayet ederken Alperen de aynı hasletleri bünyesinde barındırmaktadır. Manevi unsurlarla birlikte kendini güncelleyen alp kavramı, İslamiyet’in kabulünden önceki kullanım alanından hiçbir şey kaybetmemiştir. Türkler için yine vazgeçilmez bir unsur olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Türklerin İslamiyet’i kabulünden evvel, Alp kavramının bünyesinde topladığı kahramanlık, yiğitlik gibi unsurlar toplumun ihtiyaçlarına ve gereksinimlerine karşılık ortaya çıkmıştır. Bu gereksinimlerin ışığında da Alplık kavramı gelişmiş, şekillenmiş ve bir tarih boyunca nesilden nesile aktarılmıştır.

2. İslamiyet Öncesi Türklerde Alplık

Türkler denilince akla ilk gelen savaşçı oluşlarıdır. Bu savaşçı yeteneklerini geniş coğrafyalara yayılmalarıyla göstermişlerdir. Büyük hâkimiyetler elde eden milletler zamanla gelişerek gelenekler ile çevrilmiştir. Bu geleneklerin geneli ise İslamiyet’ten önce doğmuş ve

gelişmiştir. Bunların kimisi İslami dönemde de kullanılmış hatta günümüze kadar gelmiştir. Bu geleneklerin bazıları da “Alp” karakterinin ortaya çıkmasında ve Alp ruhunun yaygınlaşmasında etkili olmuşlardır. Bunlardan belli başlıları şunlardır: Kahramanlık çağrıştıran veya kahramanlıkla ilgili isim verme geleneği, kahraman savaşçıların öldürdüğü düşman sayısı kadar balbal dikme, ant içme geleneği, kırmızı sunma geleneği, kahraman atalara saygı ve bağlılık (atalar kültü) beçkem takma geleneği, sürgün avına katılma, atkuyruğu kesme ve bağlama geleneği olarak sayılabilirler (Maraşlı, 2013, s.20). İşte bu gelenekle beslenen Alplar sonraki zamanlarda o kadar önemli hale gelmiştir ki Alplık sıfatını elde edenlerin ölümden sonra yüce bir makama geldiği inancı yaygınlaşmıştır. Alplar, toplumun yapı taşı olan kahramanlık duygusu adı verilen değerle bütünleşirler. Toplumdaki bu kişiler zahiri olduğu kadar batını açıdan da engin bir karaktere sahiptir. Alplar, içinde bulunduğu toplumun gücünü temsil ederler. Herhangi bir mücedelede kaçma durumları olmadığı gibi, pes etme ve geri çekilme gibi davranışlar da göstermezler. Alp ünvanı, Müslümanlığın kabulüne kadar bütün Türk dünyasında kullanılmıştır (Köprülü, 1997, s.380).

Eski Türklerdeki Alplık unsurları toplumun her ferdinde görülmekle birlikte toplumun ürettiği sözlü kültür unsurları olan destanlar başta olmak üzere çoğu yapıtlarda da yer almaktadır. Bu durum toplumun yaşayış tarzı olarak değerlendirilebilir. Türk sözlü kültüründe görülen Alp tipi, genellikle doğaüstü ve görünmez bir güce inanılan eski Türk toplumunda Tanrı'nın bir lütfu olarak kabul edilmektedir.

Türkler, yaşadığı coğrafyanın doğası gereği her an bir saldırı ya da savaş ile burun buruna olmuş, bundan ötürü de her daim hazır ve tetikte olmaları gerekmiştir. Bu ortamda Alplar, içinde yaşadıkları topluma önderlik yaparak Alplıkla ilgili tüm yeteneklerini öne çıkarmışlardır. Ata iyi binip yay ve ok gibi tüm savaş aletlerini çok iyi kullanırlar. Zor durumlarda, kişisel savaş becerileri ve kahramanlıklarıyla halkı esenliğe kavuştururlar. Uzun boylu, bahadır ve güçlüdürler. Aralarında kan davaları sürer. Ozanlık yeteneklerini haiz olanları vardır. Kadınlar tüm bu özellikler açısından erkeklerden geri kalmaz. En üstteki alpla bağımlı alpları arasında gelişigüzel olmayan ve bir hukuka dayanan ilişkiler sistemi vardır. Büyük alp belli dönemlerde kendisine bağlı küçük alpları toplayarak şölen düzenleyip ziyafet verir (Köprülü 1997, s. 382).

Yukarıda da bahsedilen gelenek ve törenlerin geneli Türklerin İslamiyet'i kabulünden önce bozkır göçebe kültürü çevresinde ortaya çıkmış, İslamiyet'ten sonraki dönemde ve günümüzde de devam etmiştir. Bu geleneklerden kısaca bahsetmek gerekirse; *Kahramanlık*

çağrıştıran veya kahramanlıkla ilgili isim verme geleneği en eski Türk devletlerinde ve toplumlarında Alp olmak ve cesurca göğüs çarpıştırmak Alpin en önemli özelliklerinden olmakla birlikte bir erkek çocuk erginliğe ulaştığında da buna göre ad ya da sıfat alıyordu. Bu gösterilen yiğitliğin ardı sıra törenle adı verilen yiğitlerin yiğitliklerine göre ad aldıkları destanlarda örnek olarak gösterilir. Bu duruma Dede Korkut Hikâyeleri örnek olarak gösterilebilir. Boğaç Han'ın isim aldığı kahramanlık hikâyesinde bu husus şöyle anlatılır: Boğa geri geldi oğlan boğaya tekrar yumruğunu alına dayadı. Boğayla oğlan çekiştiler. Meydanda döndüler. Oğlan meydanın başına boğayı çıkardı. Ne boğa ne oğlan yendi. Oğlan boğadan elini çekince boğa tepesi üstüne düştü. Oğlan bıçağını çekip boğayı kesti. Dede Korkut gelip oğlana isim verdi. Bu oğlanı ismi kahramanlığından dolayı Boğaç olsun dedi... (Ergin, 1989, s.4-6). Bu örnekte görüldüğü üzere eski Türk gelenekleri toplum içerisinde doğmuş ve nitekim sözlü kültüre de sirayet etmiştir. Diğer bir gelenek olan Türklerde balbal dikme geleneği de Alp olmanın gereklilikleri arasındadır. Bununla birlikte kan kardeşliği ve ant içme geleneği ise birbirine bağlılık ve güven içeren bir gelenektir. Bu şekilde hem kendini güvende tutmak isteyen Alp, etrafında güvebileceği kişileri ant ile toplar ve bu güven anlayışının zeminini bu sayede muhkem tutardı. Bu şekilde gerçekleşen ant ve yemin, bir tören etrafında gerçekleşerek birkaç kişinin bulunmasıyla kişiler arasında güveni temin ederdi. Yemin törenlerinde yapılan kılıç üzerine yemin, sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Yemin töreni sırasında kalıplaşmış şu sözler kullanılırdı: Kök kirsün, kızıl çıksun bu gök renkli demir kılıç, kanlı olarak çıksın yemini tutmazsam... Savaşçılar ise yemin töreninde ve toylarda rütbeye göre dizilirler ve içki kadehi ile kılıcı şahit tutarak büyüklerine bağlılık andı içerlerdi (Esin, 1985, s.410). Buna benzer bir ritüel de İskit döneminde görülmektedir. *İskit devrinde Alpler ant ve kan kardeşliği törenlerinde, İskitler toprak bir kupanın içerisine şarap doldururlardı ve ant içecek olanlar buna kanlarını karıştırırlardı. Bunun için sivri bir şeyle küçük bir delik açarlar ya da kılıçla hafif çizerlerdi. Sonra kabın içerisine bir pala, oklar, bir balta ve mızrak daldırırlar, bu da olduktan sonra Alpler, Tanrının öfkesi üzerine ant içerler ve kaptaki şaraptan azıcık içerler ve orada bulunanların ileri gelenleri de onlarla beraber ant içerlerdi* (Koçak, 2012, s.131). Bir başka gelenek olan *ölmüş atalara saygı geleneği* ile ahirete göçmüş olan Alplara saygı ve hürmetin ayrı bir önemi vardı. Ölen ata Alp olmasa da ailenin büyüğü veya toplumun sevilen şahsiyetlerinden birisi de olabilir. Diğer bir Alplık geleneği ise *Beçkem takma* olarak bilinen bayraklardır. Bu bayraklar Alpların savaş araç gereçlerinin üstüne büyüklüğünü ve kudretini göstermek maksadıyla astıkları bez bayraklardır. Eski Türklerde beçkem takma sadece Alplar için değil aynı zamanda savaşa giden diğer erler için de gereklidir. Bu gelenek, savaşa giderken

kendini heybetli ve ziyadesiyle güçlü göstermek için oldukça elzemdir (Koçak, 2012, s.132). Diğer bir gelenek olan *sürgün avı geleneği* ise Alpların avcılık yeteneklerini gösterdiği bir gelenektir. Alplar savaş olmadığı zamanlarda hükümdarın ve halkın teşrifleriyle av şöleni yaparlardı. Bu avlanmalar sonrasında avlanan hayvanlardan da geniş bir yemek ziyafeti organize edilerek bir toy düzenlenirdi. Bu gelenek, Alpların av avlamadaki maharetini gözler önüne sermekte ve Alp olmak için gerekli bir meziyet olarak öne çıkmaktaydı. Ayrıca ava katılan gençler de Alpları kendilerine örnek alarak onlar gibi olmayı isterlerdi. Diğer bir gelenek olan *at kuyruğu kesme ve bağlama* da Alp olmak için gerekli olan geleneklerden biridir. Kuyruğu kesme ve bağlama geleneği, Türklerin en eski alışkanlıklardandır. Eski Türklerde at, avrat ve silah kutsal sayılır ve bu üç temel unsur her şeyden önce gelirdi. Bundan dolayı at da alp için oldukça kutsal sayılırdı. Alp öldükten sonra atının kuyruğu kesilerek onun da matemde olduğu belli edilirdi. Bu şekilde Alpin eşinden sonra gelen en önemli değeri olan at da matem tutarak can yoldaşı Alpa saygısını gösterirdi.

3. İslamiyet'in Kabulünden Sonra Alplığın Alperenliğe Dönüşümü

İslamiyet'ten önce var olan alplık ve alp yaşayış tarzının bir nevi güncellenmiş hali olan Alperenlik, hala Türklerin genetik kodlarında yer alan önemli bir özelliktir. Bu genetik kodlar din değişikliği ve inançsal değişiklikler olsa dahi göz ardı edilmemiş bir şekilde nesilden nesile aktarılacak Türk toplumunda yaşamaya devam etmiştir. Alplık kavramında inanç yapısının evreler geçirerek dönüşümü söz konusu olmuştur. Bu dönüşüm gazi, ahi, kahraman, eren gibi isim ve karakterlere evrilerek nihayetinde Alperenlik karakterine bürünmüştür.

Türkler, İslamiyetle birlikte alperen ve gazi gibi bazı kelimeleri alplık geleneğiyle özdeşleştirerek kullanmaya başlamışlardır. Bozkırda yaşayan alplar, Horasan'ın manevi yapısıyla "alperenler" adını kullanmaya başlamış ve savaşıma devam etmiş, Anadolu'da da Alp kelimesinin yerini "gazi" kelimesi almış ve kullanılmıştır (Kafesoğlu, 2006, s.385). İslamiyet'in kabulünden sonra da alp ve gazi kelimelerinin aynı şey için kullanıldığı ve bunların 13. yüzyılda Anadolu sahasında büyük bir savaşçı atlı birliği olarak önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Bununla birlikte Türklerde alp tipinin İslamiyetle birlikte "gazi" ünvanı olarak kaynaştığı ve gazinin de akıncılarla birleştiği görülmüştür (İnalcık, 2007, s.494; İnalcık, 2009, s.30-31).

Türk milletinin kültürel varlığı olarak alplığın İslamiyetle birlikte gaza ve cihat düşüncesiyle gazi tipine dönüştüğü söylenebilir. Alplık kültüründe gaza düşüncesiyle birlikte gelen manevi durumun, İslamiyet'in muhafazası ve geniş kitlelere ulaşmasının yanında İslam'a

karşı olanlara da gözdağı verilmesi ve ortadan kaldırılması gibi önemli ödevler yüklediği söylenebilir.

İslamiyet öncesinde alpler, toplum tarafından kabul edilmiş yüce değerler doğrultusunda gözünü kırpmadan ileri atılırlar, ölümden korkmazlar, onlar için ölüm yoktur. Ruhları atalar ruhuyla kavuşarak ebedileşir. Bu inanç, İslami şehadet mertebesiyle çok benzeşmektedir. (Akın, 2020, s.22).

Orta Asya’da bugünkü Türklerin bulunduğu coğrafyaya akın akın gelen Türkler, burada mevcut olan halkla rekabet ve mücadele edebilecek, her iki toplumu da kaynaştıracak ve birleştirecek, bunun sürekliliğini sağlayacak bir yapıya gereksinim duymuşlardır. Bu gereksinimlerde de Ahilik adı verilen teşkilatlar ortaya çıkmıştır. Bundan sonra görülen Ahîlik de bahsedilmesi gereken alperenliğe dönüş merhalelerindendir. Alplık kavramından ahîliğe giden yol, İslâm öncesinde alp tipinden, İslamiyetle birlikte ise alperen ve gazi tipinden geçmiştir. Daha sonraları da esnaf gibi kurumlarla birleşerek meslek özelinde Ahîlik kurumuna dönüşmüştür. Fütüvvet ve ahîlik kurumları insanlar arasındaki birçok ilişkiyi düzenleyen kurallar koyarak buradaki halkı bir nevi eğitmiş, yıllar boyunca Anadolu Türk toplumunun yaşam tarzını ve karakterini belirlemiştir. Birçok kişinin eğitiminde rol oynayan bu yapı nesiller boyunca etkisini devam ettirerek toplumu her konuda geliştirmiştir.

İslamiyetten sonraki yıllarda Türklerin ileri gelenleri arasında alp ünvanına önceki yüzyıllara göre daha az rastlanmıştır. Alp ünvanı yerini gazi ve alperen ünvanlarına bırakmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi olarak İslamiyetle birlikte Türk toplumunun değişen askerî geleneklerindeki çeşitli inançların Alplık geleneği içinde daha baskın bir rol oynamaya başlaması gösterilebilir. *Osmanlılar açısından ele alındığında; Hristiyan dünyasına sıklıkla düzenlenen gaza akınlarına katılan Osmanlı süvarilerinin “gazi” ünvanını daha çok benimsemelerini doğal karşılamak gerekmektedir. (Erkmen, 2019, s.179).* Osmanlı toplumu içinde yer alan gazi, eren, er, alplığın nesiller boyunca süregelen yiğitliğinin kabuk değiştirmiş halidir. Bu hal özde aynı kalıp şekilde değişkenlik göstermektedir ve bunun dışında herhangi bir farklılık taşımamaktadır. İsimsel farklılıkların oluşmasında inançsal değişimlerin ve toplumun gelenek yapısının değişmesinin de önemli bir payı vardır. Savaş kültürünün yüzyıllardır değişmeden artarak devam ettiği Türk toplumunda bu şekildeki değişimler elbette normal karşılanmaktadır. Birçok ülkeye sınırı olmakla beraber yeni toplumlarla alışverişte bulunmalarından dolayı Osmanlı-Türk toplumunun bu şekilde değişmesi normal bir durumdur. Savaşta yan yana kılıç sallayan erler ve erenler, toplumdaki alplık cevherini içinde taşıyan

yiğitlerdir. Hiç şüphesiz Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması, içinde cevher taşıyan bu alperenlerin nazarında gerçekleşmiştir. Bu itibarla Alperenler, sadece topyekün kılıç ve bilek kuvvetiyle fetihlerde bulunmamış, aynı zamanda insanî ve vicdanî yönlerini kullanarak gönül fethini de aynı mahirlikle gerçekleştirmişler ve birçok gayrimüslimin Müslüman olmasını, hakimiyet kurulan topraklarda insanların Türk hakimiyetini tanımasını sağlamışlardır.

Alperen, İslamiyet'in etkisiyle zaman geçtikçe daha uhrevî bir havaya bürünmüştür. *Eski Uygur Türkçesi sözlüğünde yiğit, kahraman, asaletli er, erkek anlamlarında kullanılırken, yeni tarama sözlüğünde erkek, kahraman, bahadır, erler, yiğitler, Allah'a ermiş kimse, tecrübeli, akıllı kimseler olarak sıralanmıştır. Muharrem Ergin er, yiğit, kahraman diye sıralarken Türkçe sözlükte ermiş, olağanüstü sezgileriyle birtakım gerçekleri gördüğüne inanılan kimse diye tanımlanmıştır. Alperen kelimesi ise yeni tarama sözlüğünde yiğit, bahadır, Türkçe sözlükte ise derviş, mücahit olarak tanımlanmıştır. Muharrem Ergin kelime anlamını Alp, Eren şeklinde yapmıştır* (Karçığa, 2016, s.260).

Buradan da anlaşılabacağı üzere eski Türk toplumunda erkeklik, yiğitlik, bahadırılık gibi sıfatlara karşılık gelen Alperen kelimesi İslamiyetle birlikte daha uhrevî havaya bürünerek mevcut anlamlara karşılık gelmiştir. Bu itibarla *Alperen kelimesi, zaman içinde Türklüğü ve Müslümanlığı yaymak için Hoca Ahmet Yesevi'den feyz alan öğrencilerinin, özellikle de Hacı Bektaş-ı Veli taraftarlarının sıfatı olduğu* söylenebilir. *Hoca Ahmet Yesevi'nin düşüncelerini (Yesevilik) yaymak üzere Anadolu'ya göçen Alperenlerin aynı zamanda Horasan Erenleri olarak adlandırıldığını da belirtmek gerekir* (Akın, 2020, s.20).

Allah inancı ve bu çizgideki düşünceleri en yüksek seviyede olan Alperenler, Selçuklularda yaşanan Moğol baskısı nedeniyle, Anadolu'ya göç etmişler ve burada yayılım göstermişlerdir. Alperenler göçtükleri yerlerde tekke ve zaviye gibi oluşumlar vesilesiyle kendileri gibi olan Türkmenler ile beraber iç içe yaşayarak onların yabancı hissetmelerini engellemiş ve hoşgörülü yaşam tarzlarıyla Müslüman olmayanlara İslam'ı sevdirmişlerdir. Bunun yanında Osmanlı'da sınırlardaki kentlere yerleşerek buraların imarında da büyük rol oynamışlardır. Bu bölgelerde kurdukları tekkelerde darda kalmışlara ve yolculara yardım ederek toplumun en önemli unsurlarından olmaya başlamışlardır. Bir zaman sonra da toplumun önemli değerlerini yetiştirerek içerisinde yaşadıkları insanların bilge kişisine dönüşmüşlerdir. Alperenlerin Anadolu'da bulunduğu ortamda halkın çoğu okuma yazma bilmediği için fikirlerini rahatça yayabilecek ortam bulmuşlar ve günümüze kadar gelecek olan Alperenlik kültürünün temellerini atmışlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA SELİMNÂMELER

Divan edebiyatında kaleme alınan türlerin sınıflandırılmasında öncelikli olarak konularının dikkate alındığını söylemek mümkündür. Konu olarak Yavuz Sultan Selim'in saltanatını ele alan ve o dönemde yaşanan hadiseleri anlatan türlere Selimnâme adı verilmiştir. Gazavatnâme, Fetihnâme ve Zafernâme gibi türlerin benzeri olarak kabul edebileceğimiz Selimnâmeler, edebi değerlerinin yanında verdikleri tarihi bilgilerin objektifliği sebebiyle de tarihi açıdan önem teşkil eden birer belge niteliği taşımaktadırlar.

Selimnâmelerin içerdikleri konular genel olarak Selim'in şehzadeliği ile başlamakta ve vefatıyla sona ermektedir. Ancak bazı Selimnâmeler ise Bayezid döneminin sonlarından başlayıp Kanuni'nin cülusuna kadar devam etmektedir. Manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık olarak kaleme alınan Selimnâmeler'in bazıları kendine has olarak verdiği bilgilerle diğerlerine nazaran farklılık arz etmektedir. Örneğin Silahdar katibi olan Sücudi, Çaldıran Savaşı öncesinde ordunun silah durumu ile alakalı malumatlar aktarmıştır.

Selimnâmeler ile alakalı önemli hususlardan biri de Selimnâmeler'in sınıflandırılmalarıdır. Bu sınıflandırmayı birkaç farklı şekilde yapmak mümkündür (Canım, 2014, s.239).

Yapılan sınıflandırmalar şu şekildedir:

A. Yazılış şekillerine göre

- Nazım
- Nesir
- Nazım-nesir karışık

B. Yazılış devirlerine göre

- Selim devri
- Kanuni devri
- Sonraki devirler

C. Başlangıç ve bitişlerine göre

- Selim devrinin tamamını anlatanlar

-Bayezid devrinin sonundan itibaren Selim'in idareyi tam olarak ele alışına kadar geçen zamanı anlatan eserler

D. Yazıldıkları dillere göre

-Türkçe yazılanlar

-Arapça yazılanlar

-Farsça yazılanlar

1.1. İSHAK ÇELEBİ'NİN SELİMNÂMESİ (İSHAK-NÂME)

Hayatı: İshak Çelebi 1465 senesinde Üsküp'te doğmuştur. Babası kılıç ustası İbrahim Efendi olması sebebiyle Kılıççızade olarak bilinir. Öğrenimine Üsküp'te başlayıp Kara Bali'nin himayesinde Edirne'de tamamladıktan sonra İlmiye sınıfına dahil olmuştur. Siroz, Edirne ve Üsküp'te müderrislik yapmıştır. Mısır seferinden sonra Şam'da bulunan Yavuz Sultan Selim'e müsahiplik için Suriye'ye gitmiştir. Bazı sebeplerden ötürü müsahipliği reddedilmiştir. Bu olaydan sonra İshak Çelebi önce Bursa daha sonra da Edirne'de müderrisliğe devam etmiştir. 1536 yılında ise Şam'da kadı olarak görevlendirilmiştir. Ölümünden sonra vasiyeti üzerine Kubûrû's-sâlihîn'e defnedilmiştir (Savaş, 2000, s.528).

İshak Çelebi gösteriştan uzak durmasıyla ve yaptığı önemli görevlerden kaynaklı olarak Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman gibi iki büyük hükümdarın övgüsünü almıştır. Aynı zamanda çevresinde hoşsohbet ve güleryüzlülüğüyle de tanınan İshak Çelebi, derbederliği ve bazı hareketleri sebebiyle birtakım eleştirilere de maruz kalmıştır. Şairlik yönü de olan İshak Çelebi, Necati Bey gibi çağdaşlarıyla başlayan tevriye sanatını ustaca kullanmış, şiir ve gazelleriyle büyük üne kavuşmuştur. Osmanlı aydınlarının alışkanlıklarını, zevklerini ve sosyal görüşleriyle birlikte kendi hayat anlayışını da manzumelerine yansıtmıştır (Savaş, 2000, s.528).

Eserleri: Risâle-i İmtihâniyye, Divan, Selimnâme (İshaknâme)

Selimnâmesi: En erken yazılan Selimnâmeler'den biri olan İshak Çelebi'nin Selimnâmesi 2. Bayezid devrinde İstanbul'da yaşanan yıkıcı depremin anlatısıyla başlar. Anlatılan çeşitli olaylardan sonra Şehzade Ahmet'in Yavuz Sultan Selim'e karşı yaptığı ayaklanma ile sona erer. Bu eser çok kısa bir dönemi anlatsa bile tarih açısından önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Birçok tarihçi, çalışmalarında bu eseri referans almıştır (Argunşah, 2009, s.33).

İshak Çelebi, Selim yalnız, namdar ve adaletli bir yönetici olduğu için onun hayatını kaleme almak istediğini dile getirmiştir. Eserde Şah-Kulu isyanı, kardeşler arasında yaşanan mücadeleler, Selim'in babasıyla yaptığı Çorlu Savaşı gibi önemli tarihi hadiselerden bahsedilmiştir (Tekindağ, 1970, s.201).

Ayrıca belirtmek gerekir ki bu eser hem yazılan ilk Selimnâmelerden birisi olması hem de verilen bazı tarihi olayların önemi sebebiyle diğer Selimnâmeler için örnek ve kaynaklık teşkil etmiştir. Örneğin Şehzade Ahmet'e taraftar olan Hadım Ali Paşa'nın kardeşler mücadelesinde oynadığı rol ve Şah-Kulu İsyanı hakkında diğer kaynaklarda rastlanmayan önemli bilgilere yer vermiştir. Selim'in tahta geçişi öncesi olayları anlatan bu eser Bayezid'in ölümü, Selim'in tahta geçmesi ve ardından da Şehzade Ahmet'in Selim'e karşı ayaklanmasıyla son bulur.

1.2. SÜCÛDÎ'NİN SELİMNÂMESİ

Hayatı: Kaynaklara göre Sücûdî'nin nereli olduğuyla ilgili görüş farklılıkları olsa da temel görüş Kalkandelenli olduğu yönündedir. Kendisi Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi ve Pîrî Paşa'dan eğitim almıştır. Yavuz Sultan Selim'in son sadrazamı olan Pişi Paşa, Sücudi'nin divan katibi olmasına vesile olmuştur. Divan katipliğinden sonra silahdar katipliği görevinde de bulunmuştur. Kanuni devrinde hac yolunda iken vefat etmiştir (Kılıç, 2013).

Eserleri: Selimnâme

Selimnâmesi: Sücûdî'nin Selimnâmesi devrinin önemli Selimnâmeleri'nden bir tanesidir. Bu eser, İshak Çelebi'nin Selimnâmesi'nin adeta bir devamı gibidir. Bunun sebebi yazarın eserini İshak Çelebi'nin bıraktığı yerden başlatıp Selim'in vefatına kadar devam ettirmesidir. Sücudi hadiseleri anlatırken herhangi bir kaynak göstermeyerek bizzat kendi gözlemlerini aktarmıştır. Gözlemlerinde pek çok hata bulunduğu da aşikardır. Olayları çok yüzeysel ve sade bir dille anlatmıştır. Detaylı anlattığı tek olay ise silahdar katipliği görevinden ötürü Çaldıran savaşından önce askerlere dağıtılan silahlar hakkında verdiği bilgilerdir. Kendinden sonraki Selimnâmeler'e kaynaklık ettiği yönünde bir bulguya rastlanılmamıştır (Uğur, 1978, s.373).

Sücûdî'nin Selimnamnesi diğer Selimnâmeler'den farklı olarak hamdele ve salve ile değil Yavuz Sultan Selim'e övgüyle başlar. Eserde sırasıyla İran Seferi, Çaldıran Savaşı, Tebriz'e giriş, Kemah Kalesi'nin alınması, Alaüddevle'nin öldürülmesi, sefer girişimleri, Mısır

Seferi, Mercidabık Savaşı, Halep, Şam ve çevresinin Osmanlı topraklarına dâhil olması, Mısır'ın fethiyle ilgili hazırlıklar ve Ridaniye Savaşı konu alınmıştır.

1.3. KEŞFÎ'NİN SELİMNÂMESİ

Hayatı: Keşfî Mehmet Çelebi'nin doğum yeri kesin olarak bilinmemekle birlikte Amasya'da doğduğu görüşü hakimdir. Babası devrin ileri gelenlerinden Amasya Valisi ve Sekbanbaşı Hızır Ağa'dır. Selim şehzadelik yıllarında Trabzon'da iken Keşfî kendisinin katiplik görevini üstlenmiştir. Selim padişah olduktan sonra da yine ona hizmet etmeye devam etmiş ve çeşitli görevlerde bulunmuştur. Son görevi ise Anadolu defterdarlığıdır. Keşfî'nin 1524 yılında İstanbul'da vefat ettiği düşünülmektedir (Uğur, 1978, s.372). Alim ve güzel ahlak sahibi biri olarak bilinen Mehmet çelebi, Keşfî mahlasını kullanmıştır.

Eserleri: Selimnâme (Bâğ-ı Firdevs-i Guzât, Ravza-i Ehl-i Cihâd veya Târîh-i Sultân Selîm Hân), Avamil-i Fars

Selimnâmesi: Keşfî Mehmet Çelebi eserini hicri 920'de yazmaya başlamış ve yine 927 yılında tamamlamıştır. Selim'in daha şehzadelik yıllarından itibaren yakın hizmetinde bulunması sebebiyle eserinde verdiği bilgiler tamamen doğrudur. Selim'in babasıyla giriştiği Çorlu Savaşından bahsedilmese de Bayezid'in ölümüne değinilmiş ve kendisi için bir mersiye de yazılmıştır. Babasının ölümünden sonra Selim'in tahta geçişi, Çaldıran Seferi, Şah İsmail ile olan mücadelesi ve ardından da Mısır Seferi uzun uzun kaleme alınmıştır. (Tekindağ, 1970, s.202).

1.4. ŞÜKRÎ-İ BİTLİSÎ'NİN SELİMNÂMESİ (EL FÜTÜHÂTÜ'S SELİMİYYE)

Hayatı: XV. yüzyılın ikinci yarısında Bitlis'te dünyaya gelmiştir. Gilan ve Herat kentlerinde ilk eğitimini aldı. Yavuz Sultan Selim'e kaside sunduğu bilinmektedir. Yavuz'dan önce Bitlis'te emirlik yaptığı bilgisi vardır. Şükrî kendisini dönemin en önemli hatip ve vaizleri arasında görür ve bunu çekinmeden dile getirir (Özcan, 2010). Şükrî-i Bitlisî'nin hayatı hakkında selimnâmesinde bulunan bilgiler haricinde çok fazla bilgiye rastlanılmamaktadır. Osmanlı sarayında çalışmadan önceki zamanlarında Akkoyunlulara hizmet etmiştir. Şuara tezkirelerinde mahalli beylerinden olduğu ile ilgili kısa bir bilgi bulunmaktadır. Şükrî Selimnâmesinde marifetlerinden övgüyle bahsetmiştir. Nevayî diline hâkim olduğunu, altı

dilde gazel söylediğini ve Çağatayca şiirler yazdığından bahsetmiştir. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde devletin birçok kademesinde görevlerde bulunmuştur. Şükrî'nin yazmış olduğu selimnâme birçok anlamda önem teşkil etmektedir (Argunşah, 2009, s.35). Ölüm tarihi tam bilinmemekle birlikte 937 yılında öldüğü düşünülmektedir.

Eserleri: Selimnâme

Selimnâmesi: Şükrî'nin Selimnâmesi Azeri Türkçesinin en güzel örneklerinden biri olarak kabul edilir. Bu eser diğer Selimnâmelerde yer almayan bazı orijinal bilgileri ihtiva etmesi bakımından önem arz etmektedir. Özellikle Çaldıran Seferi sırasında geçen yer adlarının tam ve doğru olarak verilmesi Şükrî'nin o bölgeleri çok iyi tanıdığını göstermektedir. Selimnâme hicri 1037 yılında Cevri İbrahim Çelebi tarafından yeniden nazma geçirilmiştir (Ayan, 1981, s.12).

Şükrî eserine devrin padişahı Kanuni'yi öven bir kaside ile başlamış daha sonra ise eserin yazılış sebebini, Selim'in Gürcistan Seferini, kardeşler arasındaki taht mücadelesini ve Çaldıran Seferi başta olmak üzere savaşlar hakkında detaylı bilgilere yer vermiştir (Tekindağ, 1970, s.215).

1.5. KEMAL PAŞAZÂDE'NİN SELİMNÂMESİ

Hayatı: Kemal Paşazâde olarak bilinen Şemseddin Ahmed, Kemal Paşa lakabını lalalık yapan dedesinden almıştır. 1469 yılında dünyaya gelmiştir. Aldığı eğitimlerden sonra Osmanlı Devleti için pek çok görevde bulunmuştur. 1925 yılında Fatih Medresesindeki görevinden sonra şeyhülislamlık yapmıştır. Şeyhülislamken 1534 yılında vefat etmiştir. Edirnekapı dışında olan Mahmud Çelebi Zaviyesine defnedilmiştir. Vasiyeti üzerine mezarı üzerine türbe yapılmamış, mezarına sadece tek bir taş dikilmiştir. Yaşadığı dönemde üç padişahın yönetimine şahitlik yapmış olan Kemal Paşazâde padişahların sevgi ve saygısını gerek hoşgörüsüyle gerekse de ilmiyle kazanmıştır. Yaşamı süresince verdiği fetvalarla halkın nabzını tutarak padişahların fetihlerini kolaylaştırmıştır (Uzunçarşılı, 1958, s.410).

Eserleri: Dakâyıku'l-Hakâyık, Yûsuf u Züleyha, İdrisi Bitlisi'ninHeşt Behişt Tercümesi, Zagıyir ve Tenkîh, Islâh-ı Mefatih, Keşşâf'a Na-tamâm Bir Haşiye, Şerhu Mefatih, Mühimmat, Makîtu'l-Luga, Nigaristan, Tevari-i Ali Osman (Osmanlı Tarihi) 10 Cilt

Selimnâmesi: Diğer birçok Selimnâme’de olduğu üzere bu eserde de Bayezid’in son dönemi ve kardeşler arasındaki taht mücadeeleleri üzerinde durulmaktadır. Özellikle Şah İsmail’in Anadolu’da artarak devam eden Şii propagandası, Ehl-i Sünnet alimlerin öldürtülmesi ele alınmaktadır. Eserde Şahkulu İsyanı, Hadım Ali Paşa olayı ve Çaldıran Savaşı ile birlikte Şah İsmail’in Osmanlı coğrafyasındaki faaliyetlerine son verilmesi durumundan bahsedilmektedir. Selim’in methiyle başlayan eser. Kanuni’nin tahta çıkışıyla beraber eserin ona ithaf edilmesiyle son bulmuştur (Tekindağ, 1970, s.209).

1.6. SA’DÎ B. ABDÜLMÜTEÂL’İN SELİMNÂMESİ

Hayatı: Yazarın Kanuni devrinde yaşadığı bilinmektedir. Yazar hakkında isminden başka pek bir bilgi bulunmamaktadır. Yazmış olduğu Selimnâme döneminden sonraki yazarlara kaynaklık etmemiştir. Bunun nedeni de bir eserden aynen aktarmasıdır (Uğur, 2009, s.375).

Selimnâmesi: Eserde verilen bilgilerin Kemal Paşazade’nin Selimnâmesi ile büyük benzerlikler taşıdığı için iki eserin aynı kişiye ait olduğu görüşü vardır. Bir başka görüş ise Sa’dî’nin eserini yazarken Kemal Paşazade’nin Selimnâmesi’nden çokça yararlandığıdır. (Tekindağ, 1970, s.218). Mensur olarak yazılan bu eser Bayezid’in son dönemi hakkında bilgi verdikten sonra diğer Selimnâmeler’de olduğu gibi kardeşler mücadelesinden bahsetmekte, Bayezid’in neden Selim değil de Şehzade Ahmet’i istediği gerekçeleriyle anlatılmaktadır. Daha sonra ise Selim’in İran ve Mısır seferleri anlatılmıştır.

1.7. CELALZÂDE MUSTAFA ÇELEBİ’NİN SELİMNÂMESİ

Hayatı: Koca Nişancı olarak da bilinen yazar Tosyalı’dır. Piri Paşa ve Makbul İbrahim Paşa’nın divan kâtipliğini yapmış sonrasında ise reisülküttaplık yapmıştır. Kanuni’nin gerçekleştirmiş olduğu Irakeyn Seferine katılmış, nişancılık görevinde bulunmuştur. Nişancılık görevinden sonra emekli olmuştur. Zigetvar seferinde tekrar bu görevi gerçekleştirmek için çağırılmıştır. Yazarın 1567 yılında vefat ettiği bilinmektedir. Celalzâde Mustafa çelebi nesir alanında ustalaşmış, yazmış olduğu Selimnâme dışında da eserleri olduğu bilinmektedir (Argunşah, 2009, s.39).

Celalzâde Mustafa Çelebi nişancılık görevinden çokça faydalanmış ve bunu bir fırsat olarak görmüştür. Çünkü görevi esnasında pek çok şeye bizzat şahitlik etmiş ve bunları birincil

gözden aktarmıştır. Yazar Selim'i tartışmasız sahiplenmiş ve her daim haklı göstermek için uğraşmıştır. Ona göre Selim hiçbir zaman babasına karşı gelmemiş ve başkaldırmamıştır. O sadece Devlete zarar veren vezirleri yerle bir etmek için uğraşmıştır. O esas başkaldıran kişiyi Suntan Ahmet olarak görmektedir. Ömründe odak noktası bu konu olmuştur (Uğur, 2009, s.374).

Eserleri: Tercüme-i Mi'râcü'n-nübüvve fî Medârici'l-fütüvve (Tercüme-i Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî), Hediye-tü'l-müminîn, Cevâhirü'l-Ahbâr fî Hasâili'l-Ahyâr, Mevâhibü'l-hallak fî Meratibi'l-ahlâk/ Enîsü's-Selâtin ve Celîsü'l-Havâkin, Tabakâtü'l-memâlik ve Derecâtü'l-mesâlik, Fetihnâme-i Rodos, Mohaçnâme, Fetihnâme-i Karaboğdan (Gazavât-ı Sultan Süleymân), Selimnâme (Meâsir-i Selim Hânî), Kanunnâme, Tarih-i Kal'a-i İstanbul ve Mâbed-i Ayasofya (Tuhfetü'l-mülûk), Mensur Şehnâme

Selimnâmesi: Eserini ömrünün son yıllarında kaleme alan Celalzâde, Selim'in şehzadelik yıllarından başlayarak onun tahta geçişi ve padişahlığı dönemindeki savaşları aktarmıştır. Selim'in tahta geçmeden evvel babasıyla giriştiği Çorlu savaşından uzun uzadıya bahsetmiştir. Gelişen olaylar bağlamında Selim'in Gürcistan Seferi'ni, Şahkulu İsyanı'nı ve Selim'in İran seferini detaylı olarak anlatmıştır (Tekindağ, 1970, s.218). Oldukça hacimli olan olayların ve teferruatlı olarak anlatıldığı bu eser yirmi üç bölümden oluşur ve dili oldukça ağırdır. Mensur olarak yazılmasına rağmen bölüm bölüm manzumalara da yer verilmiştir.

Eserini Kanuni devrinde yetmiş yaşlarındayken ele alan yazar, bilgileri aktarırken dönemin veziri Piri Paşa'dan aldığı malumatlardan geniş ölçüde istifade etmiştir (Argunşah, 2009, s.39). Ayrıca belirtmek gerekir ki yazar objektif bir bilgi aktarımından ziyade olayları belli bir görüş açısından değerlendirme yoluna gitmiştir. Selim'in iyi ahlaklılığına ve mücadelelerindeki haklılığına vurgu yapmıştır.

1.8. HOCA SÂDETTİN EFENDİ'NİN SELİMNÂMESİ

Hayatı: 1536-37 yılında İstanbul'da doğdu. Asıl adı Sadeddin Mehmed Efendi'dir. Babası Hasan Can, Yavuz Sultan Selim'in son altı yılında nedimiydi. Babası tarafından soyu Enes bin Malik'e dayanan Sadeddin Efendi'nin çocukluğu, Osmanlının merkezi olan saray ve çevresinde geçmiştir. Gençliğinde önce sahn müderrisi Karamanlı Mehmed Efendi'den ve devrin ileri gelen âlimlerinden ders aldı. 1555-56 yılında Şeyhülislam Ebussuud Efendi'den öğrenimini tamamlayarak mülazım oldu ve İstanbul Murad Paşa Medresesinde müderrisliğe

başladı. 1564 yılında erbaîn payesiyle Bursa Yıldırım Medresesi müderrisliğine atandı. Bundan bir yıl sonra hâric rütbesine ve 1571-72’de de sahn müderrisliğine yükseldi. 981/1573’te Manisa’da Şehzade Murad’ın hocası İbrahim Efendi ölünce onun yerine hocalığa tayin edildi ve Manisa’ya gönderildi.

Şehzade Murad padişah olunca onunla birlikte İstanbul’a geldi ve 1575 yılında “hâce-i sultânî” unvanını aldı. Bu unvan Hoca Efendi’nin saray ve çevresindeki nüfuzunu iyice artırdı. III. Murad’ın ölümü üzerine tahta çıkan III. Mehmed’in hocası vefat edince onun yerine padişahın hocası oldu ve böylelikle “hâce-i sultanî” unvanını korumuş oldu. Hoca Sadettin Efendi 1598’de Osmanlı’nın 22. şeyhülislâmı oldu. 1599 yılında Ayasofya’ya mevlide gideceği sırada abdest alırken aniden vefat etti (Tekindağ, 1970, s.224).

Eserleri: Tâcü’t-Tevârih, Selim-nâme, Münşeâtlar, Kasîde-i Sa’dîfi’l-Akâid, HâşiyeA’lâ’l-Beyzâvî, Risâle fi’l-hilyeti’l-Muhammediye (Şemâiliyye), Mir’atü’l-Edvâr ve Mirkatü’l-Ahbâr Tercümesi, Behçetü’l-Esrâr ve Ma’denü’l-Envâr Tercümesi, El-Emâlî Tercümesi, Risâle-i Kuşeyrî Tercümesi

Selimnâmesi: Selimnâme, Tacü’t Tevarih içerisinde yer alan ve on iki hikayeden oluşan bölümdür. Olayların arka planlarını anlatması bakımından önemli bir eserdir. Bu kısım Tacü’t Tevarih’in dördüncü cildinde yer almaktadır (Argunşah, 2009, s.40). Selimnâme içerisinde yer alan menkıbelere göre Selim, ilahi emirler alan, seferlerini bu emirler çerçevesinde gerçekleştiren bir velidir. Gerek anlatılan olaylar gerekse de üslubu sebebiyle bu eser oldukça kıymetlidir. Hatta Namık Kemal Evrak-ı Perişan adlı eserini kaleme alırken Yavuz devrini anlatacağı zaman kaynak olarak sadece Sadettin Efendi’yi kullanmıştır (Uğur, 1985, s.378).

1.9. MUHYÎ’NİN SELİMNÂMESİ

Hayatı: İskendernâme sahibi Muhyî’nin tarihte hangi Muhyî olduğu net olarak bilinmemektedir. Birgili Muhyî olabileceği yönünde tahminler yapılmaktadır (Argunşah, 2009, s.40). Sehi, kadı olan Muhyî ile ilgili güzel şiirlere sahip olduğunu, boğazına düşkün olduğunu ve birçok devlet adamı ile sohbetler gerçekleştirdiğini dile getirmiştir (Tekindağ, 1970, s.212).

Selimnâmesi: Muhyî, oldukça orijinal bilgiler ihtiva eden eserine kardeşler arasında gerçekleşen taht mücadelesini anlatarak başlamaktadır. Özellikle Çaldıran Savaşı sırasında Selim’in emri ile şehitler için bir anıt mesar yapıldığından ve onların ruhuna dua edildiğinden

bahsetmektedir (Tekindağ, 1970, s.213). Ayrıca Dulkadiroğlu Alaüddevle Bozkurt Bey ile yapılan mücadele de detaylı olarak eserde anlatılmıştır.

1.10. ŞÎRÎ'NİN SELİMNÂMESİ (TARİH-İ FETH-İ MISIR)

Hayatı: Şîrî yazarın mahlasıdır. Asıl ismi Ali olarak bilinmektedir. Yazar Hersekzade Ahmed Paşa'nın oğlu olarak bilinmektedir. Kanuni devrinde Mısır'da sancak beyliği yapan yazar, Mısır'da ölmüştür. Yazarın ünlü eserlerinden birisi olan Selimnâmesi doğrudan Selimnâme ismini taşımamaktadır (Tekindağ, 1970, s.220).

Eserleri: Târîh-i Feth-i Mısır (Selimnâme)

Selimnâmesi:

Manzum olarak kaleme alınan bu eser doğrudan Selimnâme adını taşımamaktadır. Tarih-i Fethi Mısır adındaki bu eser de diğer Selimnâmelerde olduğu gibi kardeşler arasındaki taht mücadelesinden, Selim'in babasıyla olan savaşıdan ve Şahkulu isyanından bahsetmektedir. (Pala, 2002, s.433). Çaldıran Seferini uzun uzun anlatan bu manzum eser, Selim'in vefatının ardından Kanuni'nin tahta çıkmasıyla son bulur.

1.11. İDRİS-İ BİTLİSÎ'NİN SELİMNÂMESİ (SELİMŞAH-NÂME)

Hayatı: Asıl ismi Hakümiddin İdris bin Hüsameddin Ali olarak bilinmektedir. Memleketi Bitlis'ten kaynaklı İdris-i Bitlisî olarak bilinmektedir. İdris-i Bitlisî'nin en önemli eseri *Heşt Behişt* isimli farsça Osmanlı tarihidir. Osmanlı'dan önce Akkoyunlu devletinde kâtiplik görevinde bulunmuştur. Osmanlı Padişahlarından olan 2. Bayezid'in dikkatini çeken Bitlisî İran'dan kaçarak Osmanlı hanedanlığına sığınmıştır (Argunşah, 2009, s.41). Bitlisî 1. Selim ile birlikte İran seferine katılarak Doğu'nun Osmanlı topraklarına dâhil olması noktasında fayda sağlamıştır (Tekindağ, 1970, s.204). Kaynaklara göre 1521 yılında İstanbul'da ölmüştür. İstanbul'da vefat eden Bitlisî Eyüp Sultan'da İdris Köşkü ve Çeşmesi olarak bilinen yerde eşinin (Zeynep Hatun) yaptırdığı mescidin mezarlığına gömülmüştür (Uğur, 1985, s.370). Yazarın kaleme aldığı Selimnâme, *Heşt Behişt* tarzındadır.

Eserleri: Risâle-i Bahâriye, s. Rebû'lebrâr, Risale-i Hazâniyye, Tercüme ve Tefsîr-i Hadîs-i Erba'în, Tercüme ve Nazm-ı Hadîs-i Erba'în, Münâzaratü's-Savmve'l-Iyd, Heşt Bihişt, Mir'âtü'l-Cemâl, Şerh-i Kasîde-i Hamriyye, Mir'atü'l-Uşşâk, Hakku'l-Mubîn fi Şerhi Hakki'l-Yakîn, Havassü'l-Hayevân(Terceme-i Havassü'l-Hayevân, Münâzara-i İşkbâ-Akl, Kasâid ve Münşeât ve Mürâselât, Mecmûa-i Münşeât, Kânûn-i Şâhenşâhî, Şerh-i Mesnevî-yiMa'nevî, Selîm Şâh-nâme, Levâmihü'l-Fusûleyn, El-İbâ an-Mevâkii'l-Vebâ, HâşiyealâTefsîriBeyzâvî , Şerhi Hamriyeİbnü'l-Fârız, Risâle fi Ma'rifeti'n-Nefs, ŞerhuEsrâri's-Savmmin Şerhi Esrâri'l-İbâdât

Selimnâmesi: İdris, bizzat şahit olduğu olayları anlatmak için Selim'in emri üzerine Farsça olarak bir Selimnâme kaleme almıştır. Esere yazma sebebini açıklayarak ve Selim'e övgülerde bulunarak başlayan yazar, Selim'in doğuşu, şehzadelik yıllarında küffarla olan savaşı ve ölümüne kadar olan mücadeleleri hakkında bilgi vermiştir. Eser İdris'in vefatı ile yarım kalsa da Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile oğlu Ebu'l-Fazl Mehmet Efendi tarafından tamamlanmıştır (Tekindağ, 1970, s.204). Mehmet Efendi bu eseri dönemin padişahı Kanuni zamanında yazmaya başlamış ve sonraki dönem padişahı ikinci Selim devrinde bitirip bu padişaha eseri sunmuştur. Eserde önce nesir halinde hadiseler anlatılmış ve ardından nazım halinde özetlenmiştir. İdris, kaleme almış olduğu olayların birçoğunun bizzat şahidi olmuştur. Örneğin Çaldıran Seferi sırasında Tebriz'e gönderilen heyetin içerisinde bizzat kendisi de vardır. İçerdiği bilgiler bakımından eser temel bir kaynak niteliği taşımaktadır (Uğur, 1985, s.370).

1.12. ŞİRÂZLI EDÂ'Î'NİN SELİMNÂMESİ

Hayatı: Asıl ismi Behauddin Ali'dir. Aslen Şirazlı olduğu için kendisine Şirâzlı Edâ'î denilmiştir. Gezgini bir şair olduğunu Selimnâme'sinde görmekteyiz. Şiraz'dan ayrılarak Hindistan, Mekke, Medine ve Anadolu topraklarını gezmiş ve ayrıntılı olarak kaleme dökmüştür. Kendisi Kanuni döneminin başlarında vefat etmiştir (Argunşah, 2009, s.42).

Eserleri: Şehnâme-i Selim Hani (Selimnâme)

Selimnâmesi: Edâ'î tarafından Farsça olarak kaleme alınan bu manzum eser, Selim'i methederek başlamaktadır. Bayezid'in son günlerinden, Hadım Ali Paşa'nın mücadelesinden, Selim için İstanbul'da ayaklanan yeniçerilerden ve Selim'in İran Seferi hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Çaldıran Seferinden sonra Tebriz'e giden Selim'in burada Hulefay-ı Raşidin'in

adını hutbete okutmasından bahseder. Selim'in İran ve Mısır Seferlerini ayrıntılı olarak işleyen bu eser de diğer birçok Selimnâme gibi Selim'in vefatı ve Kanuni'nin tahta çıkması ile son bulur (Tekindağ, 1970, s.222).

1.13. KADIZÂDE'NİN (KEBİR B. ÜVEYS) SELİMNÂMESİ (GAZAVAT-I SULTAN SELİM)

Hayatı: Elimize Kadızâde Kebir bin Üveys'in eserleri ve hayatı hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Çaldıran savaşında Osmanlı askerlerine esir düştüğü ve bu kısa süreli esaretten sonra Osmanlı devleti hizmetine girdiği bilinmektedir. Bu bilgi Gazavat-ı Sultan Selim isimli eserinde geçmektedir. Yavuz Sultan Selim ile birlikte Mısır seferine gittiği bilinmektedir. Eserinde Mısır seferi detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Mısır seferinde önemsiz vazifelerde bulunduğu aktarılmıştır (Tekindağ, 1970, s.218).

Eserleri: Gazavât-ı Sultan Selim

Selimnâmesi: Eserde Şah İsmail'in zulmünü defetmek üzere yola çıkan padişahın daha sonradan neden Arap diyarına yöneldiği anlatılmakta ve Mısır Seferinden baştan sona teferruatlı olarak bahsedilmektedir. Yavuz Sultan Selim ile birlikte Mısır Seferine katılan Kadızade, seferden dönülünceye kadar konaklanan menziller hakkında tespitlerde bulunmuştur (Tekindağ, 1970, s.218).

1.14. EBU'L FAZL MEHMET EFENDİ'NİN SELİMNÂMESİ

Hayatı: İdris-i Bitlisi'nin oğlu olduğu bilinmektedir. İlk eğitimini babası Bitlisi'den almıştır. Devrin büyük âlimlerinden çeşitli dersler almıştır. Müderrislik ve muidilik görevlerinde bulunmuştur. Daha sonra pek çok yerde kadı olarak görev yapmıştır. Bu hizmetleri padişahın dikkatini çekmiş ve beğenisini almıştır. Bundan dolayı Anadolu Defterdarlığı görevine layık görülmüştür. Uzun süre bu görevi icra eden Mehmet Efendi *Defteri* olarak anılmıştır. Anadolu defterdarlığından sonra Baş defterdarlık görevine layık görülmüş, bu görevi de 3 yıl icra etmiştir. Bazı rivayetlere göre bu görevden atıldı, bir diğer rivayete göre ise kendisi istifa etti. Emekli olan Mehmet Efendi ömrünün geri kalanını İstanbul'daki evinde geçirmiştir. İki evladını hüznüne daha fazla dayanamayan yazar Şam'da ölmüştür (Tekindağ, 1970, s.227).

Eserleri: Zeyl-i HeştBihişt, Selîmşâhnâme, Divan, Târîh-i Ebülfazl, Cerîde-i Âsâr, Harîde-i Ahbâr, Fusûl fî ma'rifeti't-telbîs ve usûlî't-temyîz beyne tasavvuf ve't-tedrîs, Terceme-i Tefsîr-i Hüseyin Vâiz, Terceme-i Zahîre-i Hârizmşâhîmine't-tıb, Terceme-i Ahlâk-ı Muhsinî, Terceme-i Hulâsa-i Târîh-i Vassâf, Terceme-i Tefsîr-i Mevâhibü'l-aliyye, Medâricü'l-i'tikâd fî tercemetiMenâhici'l-ibâd

Selîmnâmesi: İdris-i Bitlisi'nin oğlu olan ve Kanuni'nin emriyle babasının tamamlayamadığı Selîmnâmesi'ni bir araya getiren Ebu'l Fazl Mehmet Efendi, kendi Selîmnâmesi'ni oluştururken de babasının eserinden oldukça istifade etmiştir. Bu bakımdan eseri, babasınıninkine benzemektedir. Eser nazım-nesir karışık olarak kaleme alınmışsa da nazım olarak yazılan yerler aslında nesir olan kısımların tekrarı gibidir. Mehmet Efendi 46 destan halinde yazdığı bu eserinde Selim'in tahta geçmesinden vefatına kadar olan süreci kaleme almıştır (Tekindağ, 1970, s.226). Ebu'l Fazl Mehmet Efendi Farsça olarak kaleme aldığı bu eserini 1567 yılında tamamlamıştır.

1.15. ALİ B. MUHAMMED EL-LAHMÎ'NİN SELİMNÂMESİ (ED DURRÜ'L MAŞAN Fİ SİNETİ'L MUZAFFER SELİM HAN)

Hayatı: Kendisi hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Ed-Durrü'l Maşan Fi Sineti'l-Muzaffer Selim han isimli Arapça selîmnâmesi bulunmaktadır (Canım, 2014, s.244).

Selîmnâmesi: Arapça oalrak kaleme alınan bu eser mensur türdedir. Yazar eserinde Allah'ın her yüz yılda bir dinine hizmet edecek kişiler gönderdiği ve o yüzyılda da Selim'in yeryüzüne geldiğini anlatır. Yazara göre Selim Çaldıran Seferi ile Allah'ın yolundan sapmış olanları yerle bir etmiş ve müminleri sıkıntıdan kurtardığını ifade etmiştir. Eser hicri 923 yılında tamamlanmıştır (Tekindağ, 1970, s.219).

1.16. YAHYA KEMAL BEYATLI'NIN SELİMNÂMESİ

Hayatı: Asıl ismi Ahmet Agah'tır. Üsküp2te doğan Yahya Kemal köklü bir ailenin kızı olan Nakiye Hanım'ın oğludur. Beyatlı soyadını eski atası Şehsuvar Bey'den almıştır. Çocukluğunu Üsküp'te bulunan Rakafço Çiftliği'nde geçirmiştir. Yahya Kemal genel olarak yaşadığı çevrenin etkilerini eserlerine yansıtmıştır. Şair Arapça ve Farsça eğitimi almıştır. Daha sonra eğitim hayatına İstanbul'daki Vefa Lisesinde devam etmiştir. Jön Türklerin etkisinde kalarak

Paris'e kaçan şair orada Fransızcasını ilerletmiştir. Ortalık sakinleşince tekrar İstanbul'a dönmüştür (etin, 2018). Yazar Süleyman Sadi mahlasıyla birçok gazetede makaleler yayınlamıştır. *Dergah* isimli derginin kurucuları arasındadır. Hakimiyet-i Milliye gazetesinde başyazarlık yapmıştır. Lozan'a giden Türk Heyetine müşavir olarak katılmıştır. Milletvekilliği görevinde bulunmuştur. Madrit, Varşovs ve Lizbon eliliklerinde bulunmuştur. Son elçilik görevi olan Pakitan'dan sonra İstanbul'a dönen Yahya Kemal emekli olmuştur. 1958 yılında hayatını kaybetmiştir (Oktay, 1992, s.35-39).

Eserleri: şiirleri: 1961- Kendi Gök Kubbemiz 1962- Eski şiirin Rüzgârıyla 1963- Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş 1976- Bitmemiş şiirler

Yazıları: 1964- Aziz İstanbul 1966- Eğil Dağlar 1968- Siyasi ve Edebi Portreler 1971- Edebiyata Dair 1973- ocukluğum Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım 1975- Tarih Musahabeleri 1977- Mektuplar- Makaleler

Selimnâmesi: Yahya Kemal bu Selimnâmesi'ni Yavuz Sultan Selim için yazmıştır. Eski şiirin Rüzgârıyla adlı eserinin başında klasik terakibibend tarzında kaleme alınan bu eserin tamamı manzumdur. Selimnâme şöyle başlar:

“Devr-i Sultan Selim'i yazmak izin

Seyf-i mesll kıldı hamesini”

Sultan Selim dönemini yazmak için kalemini bir kılıç gibi kınından sıyırıp çıkardığını ifade eden şair daha sonra ise:

“Halk Yahya Kemal'e rahmet okur

Guş ederken Selimnanesini”

ifadesiyle insanların Yahya Kemal'in Selimnâmesi'ni okudukları zaman onu rahmetle anacaklarını söyler. Bu ifade onun eserini dini bir endişe ile yazdđını, rahmetle anılmak istediğini göstermektedir. Beyatlı, Yavuz Sultan Selim Destanı adını verdiği Selimnâmesi'ni Başlangıç, Sefer, Çaldıran, Mercidabık, Ridaniye ve Rıhlet başlıkları altında toplamıştır (Canım, 2014, s.245).

1.17. DİĞER SELİMNÂMELER:

EŞ-ŞEYH EL-MUHADDİS CARULLAH B. FAHDÎ'L-MEKKÎ'NİN SELİMNÂMESİ

Müellif El-Cevahiru'l-Hisan fi Menakıb'is-Sultan Süleyman Bin Osman adındaki, Selim döneminde yaşanan hadiselerle yer verdiği bu eserini Kanuni'ye ithaf etmiştir (Canım, 2014, s.245).

Kazasker Vûsûlî Mehmed Çelebi'nin Selimnâmesi

1590 yılında vefat ettiği bilinen Vusuli Mehmet Çelebi bu eserinde 2. Selim için kaleme almış ve onun şehzadelikinden vefatına kadar vuku bulan hadiseleri anlatmıştır (Canım, 2014, s.245).

Sâbit'in Selimnâmesi

Vefat tarihi 1712 olduğu bilinen Sabit bu eserini 426 beyitten oluşan bir mesnevi tarzında kaleme almıştır (Canım, 2014).

Süheyfî'nin Selimnâmesi

Başta Mısır'ın fethi olmak üzere Yavuz Sultan Selim döneminde gerçekleşen olayları ele almıştır (Canım, 2014, s.245).

Gelibolulu Ali'nin Selimnâmesi

Devrin bazı önemli devlet adamlarına dair bilgileri de vermesi bakımından önemli olan bu eser 2. Selim için kaleme alınmıştır (Canım, 2014, s.245).

Hayatî'nin Selimnâmesi

Şah-nâme adıyla da bilinen bu eser Yavuz Sultan Selim devrindeki hadiseleri anlatmaktadır (Canım, 2014, s.245).

Şühûdî'nin Selimnâme

Şah-nâme adıyla da bilinir. 4000 beyitten oluşmaktadır (Canım, 2014, s.245).

Arifi'nin Selimnâme

Asıl adı Fetullah Arif Çelebi olan müellif eserini manzum bir şekilde ele almıştır (Canım, 2014, s.245).

Usûlî'nin Selimnâme

Asıl adı Tevârih-i Sultan Selim Han olan bu eser 2. Selim zamanındaki hadiselerle yer vermektedir (Canım, 2014, s.245).

Seyyid Mehmet b. Seyyid Ali İzniki'nin Selimnâme

Tarihi, edebi, kültürel ve daha birçok bakımdan önem teşkil eden Selimnâmeler, görüldüğü üzere Yavuz Sultan Selim devrinden itibaren yazılmaya başlanmış ve 20. yüzyıla kadar ilgi gösterilen bir tür olma hüviyetini korumuştur. Eserlerin muhtevaları incelendiğinde anlatılan olayların kısa, öz ve anlaşılır bir biçimde ele alınması, genel olarak ağır bir dille yazılmadıkları için birçoğunun okunmasının kolay olması ve bazı Selimnâme yazarlarının da bulundukları mevki gereğince diğer Selimnâmeler'de yer almayan özel hususlara yer vermesi bakımından kıymetlidirler.

Anlattığı devrin birçok açıdan aynası olma özelliğini gösteren bu eserlerin bize öğrettiği pek çok edebi, sosyal, ahlaki ve dini hususlar da mevcuttur. Ağırlıklı olarak tarihi olayların ele alındığı, Yavuz Sultan Selim döneminde cereyan eden önemli hadiselerle yer veren Selimnâmeler, bir tür olarak eski edebiyatımızdaki yerini almıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

HOCA SADETTİN EFENDİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ

2.1. HOCA SADETTİN EFENDİ’NİN HAYATI

Osmanlı Devleti’nin yükselişe geçtiği dönemde yaşamış olan Hoca Sadettin Efendi, özellikle Tâcü’t-Tevârih adlı eseriyle ün bulmuş ve bu eseri vesilesiyle yüzyılın en önemli isimleri arasında yerini almıştır. Bu sebepten ötürü incelenmesi ve hayatının işlenmesi gereken önemli bir Osmanlı dönemi şair-yazarlarındandır.

Hoca Sâdettin Efendi 1536-37 İstanbul’da dünyaya geldi. Doğumu malumu olduğu üzere Kanunî zamanına denk gelir. Hoca Sadettin Efendi’nin babası ise; Yavuz Sultan Selim’in yanında arkadaşlık eden Hasan Can’dır ve künyesinde de Hasan Cân ibn Cemâl et-Tebrîzî yazmaktadır (Arslan, 2003, s.37). Ayrıca bazı kaynaklarda da Mısır seferine katılan Hâfız Muhammed, Hoca Sâdettin Efendi’nin dedesidir (Ahmed Refik, 1924, s.96). Yani köken olarak Hoca Sâdettin ya Tebriz ya İsfâhân Türkü’dür.

Hoca Sâdettin Efendi babasının etkisi sayesinde çok iyi eğitim görmüş ve devrin önemli alimlerinden eğitim almıştır (Turan, 1998, s.196). Hoca Sadettin Efendi’nin gençlik yıllarının devletin en ihtişamlı zamanına denk gelmesi kendisi için bir şanstır. Yaşadığı devirde şairleri destekleme ve eğitime önem verme hat safhada olduğundan ötürü hem iyi hocalardan ders almış hem de okuduğu okulda kendisi gibi ünü yüzyılları aşmış şair ve yazarlar yetişmiştir. Ders aldığı hocaların başında Karamanî Mehmed ve Şeyhülislam Ebussud gelmektedir (Uzunçarşılı, 1988, s.532; Parmaksızoğlu, 1979, s.4). Hoca Sâdettin Efendi’nin aldığı eğitimin kalitesi, birlikte eğitim gördüğü sınıf arkadaşlarından da anlaşılmaktadır. Sınıf arkadaşlarından en önemlisi de şair Bâkî’dir. Bu sınıf arkadaşlarından bazıları ise şu şekildedir. Nev’î Efendi (ö.1007 / 1599)³⁴, Şâir Bâkî (ö. 973 / 1565), Hüsrevzâde, Üsküb’lü Vâlihî (ö.994 / 1585)³⁵, Mecdî, Remîzâde, Camcızâde Camî, Cevrî, Karamanlı Muhiddin³⁶, Cenâbî Mustafa Efendi (ö.999 / 1590)³⁷, Malûl-zâde Seyyid Mehmed (ö. 922/1584), Abdü’l-kâdir Şeyhî(ö.1002/1593), Bostan-zâde Mustafa(ö.1014/1605), Hâce-i Sultânî Atâullâh(ö.979/1571), Kınalı-zâde Hasan ve Ali Cemâlî Efendi’nin oğlu Fudayl Efendi(ö.991/1583) gibi döneminin önemli şairler ve müelliflerindendir (Daş, 2003, s.172-173). Bu eğitimiyle birlikte Şeyhülislamlığa kadar gelecek olan Hoca Sâdettin Efendi’nin yazdığı eserlerinden de eğitiminin ne kadar iyi olduğu anlaşılmaktadır.

Hoca Sadettin Efendi, 1556'da İstanbul Murat Paşa Medresesine, bu görevi icra ettikten sonra 972/1564 yılında Bursa'da bulunan Yıldırım Bayezid Medresesine müderris, bir yıl sonra bugünkü ilköğretim denilen medresede müderrisliğe getirilmiş, bu görevini de başarıyla yerine getirdikten sonra 1570'te "Sultânî" müderrisliğine, buranın ardından da 1572'de Sahn Müderrisliğine hoca olarak atanmıştır. Hoca Sadettin Efendi, buradaki göreviyle birlikte bugünkü ününe kavuşmuştur. Aynı zamanda II. Selim'in teveccühüyle birlikte, Şehzâde Murâd'ın hocası İbrahim Efendi'nin vefatıyla birlikte 1573'te Şehzade'nin yanına Manisa'ya gönderilmiştir. III. Murad 1574'te tahta geçmiş ve bunun yanında, Sadettin Efendi, "Hoca-i Sultânî" ya da, "Reisü'l-Ulemâ" veya "Hoca-i Cihân Sadeddin Efendi" unvânıyla anılmış ve tanınmıştır (Açıkgöz, 2017, s.181; Ahmed Refik, 1924, s.98).

Selanikî'de yer alan bilgiye göre III. Mehmed'e Sadrazam Hadım Hasan Paşa, Şeyhulislâmlık makamı için şâir Bâkî'yi veya Karaçelebizâde Hüsâmeddin'i söylemiş olsa da padişah bu söylemi kabul etmemiştir. Sâdettin Efendi Şeyhulislâmlık görevini, Ayasofya Cami'inde III. Murad'ın ruhu için düzenlenen Mevlîd-i Şerifte bulunduğu zaman, ahirete intikaline kadarki zamana kadar devam ettirmiştir. Hoca Sadettin Efendi, burada bulunduğu zamanlarda rahatsızlanmış ve 1008 / 2 Ekim 1599 tarihinde 63 yaşında iken aniden hayatını kaybetmiştir (İpşirli, 1999, s.731; İpşirli, 1999, s.823).

2.2. ESERLERİ

Hoca Sâdettin Efendi'nin ününü kazandığı eseri Tâcü't-tevârîh olsa da kaleme aldığı telif-tercüme olarak birden fazla eseri bulunmaktadır. Hoca Sâdettin Efendi üç dile de iyi derecede vâkıftır ve bunun en önemli delili de geride bıraktığı tercüme eserleridir. Öte yandan ilmi ile de telif eser yazarak rüşünü ispat eder. Bu eserler vesilesiyle Hoca Sâdettin Efendi, 16. yüzyıldan günümüze kadar ismen de fikren de gelmeyi başarmıştır. Bu eserlerin en önemlisi olan Tâcü't-tevârîh, Hoca Sâdettin Efendi'nin Lârî Târîhinin tercümesi esnasında eserin eksikliklerini görmesiyle bir tarih yazmaya karar vererek ortaya çıkmış bir eserdir (Daş, 2003, s.191). Hoca Sadettin Efendi telif ettiği eserlerin itibarını kullandığı kaynaklarla arttırmıştır. Bu kaynakların kimisi şu şekildedir, İskendernâme, Heşt Behişt, Cihân-Numâ, Tevârih-i Âl-i Osman, Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, Timur-nâme, Rûz-nâme, Târîh-i Âl-i Osman, Kemal Paşâ-zâde'nin Tevârih-i Âl-i Osman'ı, Dürerü'l-Kâmine, Zafer-nâme, Şakâikü'n-Numâniye, Şükrî-i Bitlisî'nin Selim-nâmesi gibi kaynakların yanında Selimnâme'deki konuların dedesi ve babasından duyduklarıyla yazması da eseri bir hayli önemli kılmıştır (Parmaksızoğlu, 1979, s.11; Daş, 2003, s.193).

2.2.1. Tacü't-Tevârih

Hoca Sadettin Efendi'nin Hoca Tarihi adıyla da anılan ve dokuz fasıldan oluşan bu eseri Osmanlı'nın kuruluşundan başlar ve Selim'in vefatına kadar devam eder. Hoca Sadettin Efendi'nin en önemli eseri olan bu kitabın telif sebebi eserin en başında açıklanmaktadır. Eserini kuruluş yıllarından başlayarak Selim'in vefatına kadar getiren Hoca Sadettin Efendi, eserine Kanuni dönemini de eklemek istemiş ancak dönemin padişahı III. Murat'ın da emriyle eserini temize çekmiş ve padişaha sunmuştur.

Eserin I. cildinde Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan I. Bayezid devrinin sonlarına kadarki olan olayları anlatır. II. ciltte Fetret Devrinden II. Murad'ın ölümü, Fatih'in tahta çıkışı ve İstanbul'un fethini anlatılmaktadır. III. ciltte Fatih ve II. Bayezid devirlerini anlatmaktadır. IV. ciltte Yavuz Sultan Selim devrini anlatmaktadır. V. ciltte ise biyografiler ve Selimnâme bulunmaktadır (Parmaksızoğlu, 1979, s.12). Hoca Sadettin Efendi eserini kaleme alırken II. Bayezid ve I. Selim dönemlerinde kendi tecrübelerini ve özellikle Yavuz Sultan Selim dönemini anlatırken babası Hasan Can'ın tanıklığını esas almıştır (İpşirli, 2020, s.183).

Hoca Sadettin Efendi eserinin girişinde kendinden önce kaleme alınan Osmanlı tarihi kitaplarının sanat kaygısı güdülerek hazırlandığını ve halkın diline hitap etmediği için anlaşılmadığını ifade etmiş ve bu durumu eleştirmiştir (Parmaksızoğlu 1979: XI). Eserinde bolca beyit kullanan yazar, tarih anlatımındaki monotonluğu kırmayı hedeflemiştir (İpşirli 2020: s.185). Bununla birlikte birçok daha nüshası olan eseri birçok yerli ve yabancı tarihçiler tarafından çoğaltılmış ve üzerine çalışılmıştır. Eser aynı zamanda 17. yüzyıldan sonra birçok dile çevrilmiştir (Parmaksızoğlu, 1979, s.12).

Tacü't-Tevarih, tarih bilimine katkı bakımından oldukça önem arz eden bir eserdir. Tamamıyla ya da parçalar halinde İtalyanca, Fransızca, Almanca, İngilizce, Macarca ve Latince gibi birçok dile de çevrilmiştir. Dönemin Maarif Nazırı Nevres Paşa'nın öncülüğünde ilk baskısı yapılan bu eseri İsmet Parmaksızoğlu 1979 yılında sadeleştirmiş ve beş cilt halinde yayınlamıştır (Parmaksızoğlu, 1979, XII).

2.2.2. Selim-nâme

Yazar, 1514-1520 yılları arasında I. Selim'in çok yakınında bulunan babası Hasan Can'dan dinledikleri menkıbe ve hikâyeleri Selimnâme başlığı altında yazmıştır. Selimnâme, bir mukaddime ve on iki hikâyeden meydana gelen küçük bir kitaptır (Argunşah, 2009, s.39). Bu kısım şairin bizatihi kendi gözlemleriyle ve babası ve dedesinden şifahi olarak dinleyerek

kaleme aldığı bölümdür. Ayrıca devlet erkanından mervî tarihî bilgileri dinleyerek daha sonradan kaleme alarak oluşan bir kısımdır. Birçok yazma nüshası mevcut olan eserin önemini de olan nüshalardan anlamaktayız (Daş, 2003, s.198).

Hoca Sadettin Efendi henüz eserinin başında Allah’a hamd bölümünde menkıbelerini anlattığı Selim’e işaret ederek Allah’ın her yüz yılda bir seçtiği bir kulunu kendi adına göreve layık gördüğünü, bu insanların diğer insanlara kıyasla üstün ve ulu olduğunu söyler. Salat ve selamdan sonra Osmanlı soyu için iyi dileklerde ve niyazda bulunan Hoca Sadettin Efendi, merhum babası Hasan Can’dan işittiği menkıbeleri anılarda yaşasın diye satırlara döktüğünü şöyle dile getirir: *“Altı yıla yakın onun hizmetinde bulunmak şerefiyle bağlılık gereğini yerine getirmiş bir kimse olan ve o padişahla yakından konuşmak, görüşmek derecesine erişen babamın gözleri önünde oluşan olayları anlatıp anılarda kalan kimi gerçek haberleri söyleyem. Ta ki zamanın sayfaları arasında bir armağan olup kala. Böylece de ulu yaradıcının rahmet ve duasına yol açsın...”*

Selimnâme, tamamen Hoca Sadettin Efendi’nin babası Hasan Can’dan menkul bir eserdir. Hasan Can bunları ya bizzat görmüş ya da devrin devlet adamlarından dinlemiştir. Az zamana çok işler sığdıran Selim, bu hikayelerde zaman zaman insan üstü bir varlık olarak gösterilmektedir. Doğumundan evvel meydana gelen hadiseler, babası Bayezid ile arasında yaşananlar, Mısır Seferi için verilen ilahi işaret ve çıkılan seferler Selim’in şanına uygun bir şekilde bu hikayelerde anlatılmaktadır (Uğur, 1980, s.225).

2.2.3.Diğer Eserleri

Hoca Sâdettin Efendi’nin birçok eseri vardır ve diğer eserleri genel itibariyle tercüme eserlerdir. Münşeat olarak bazı kaynaklarda adı geçse de ölümünden sonra tertiplenen bir eserdir. Değeri yine es geçilemeyecek bir kıymeti vardır (Daş, 2003, s.199; Turan, 1998, s.198). Diğer taraftan *Hoca Sâdeddin Efendi, Abdülkerîm el-Kuşeyrî’nin er-Risâle’sini Şattanûfî’nin Abdülkadir-i Geylânî’nin menâkıbına dair Behcetü’l-esrâr’ını ve Muslihuddîn-i Lârî’nin Farsça yazılmış Mir’âtü’l-edvâr’ını Türkçe’ye çevirmiştir. Ayrıca Üşî’nin Mâtürîdiyye akaidine dair el-Emâlî adlı eserini tercüme etmiştir* (Turan, 1998, s.198). Bunun dışında bazı kasideleri ve mecmualarının da var olduğunu yazan araştırmacılar da bulunmaktadır (Daş, 2003, s.200-205). Bizim burada zikretmemiz maksadımızın dışına çıkmak olacağından daha önemli olan eserleri bir nebze olsun detaylı vermeye çalıştık. Bunun dışında kalan eserlerinin isminin bilinmesi tezimiz sınırları içinde gayet normal kabul edilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HOCA SADETTİN EFENDİ’NİN SELİMNÂMESİ’NDE VE TÂCÜ’T-TEVÂRİH ADLI ESERİNDE YAVUZ SULTAN SELİM’İN ALPERENLİK ÖZELLİKLERİ

3.1. HOCA SADETTİN EFENDİ’NİN TACÜ’T-TEVARİH ADLI ESERİNDE YAVUZ SULTAN SELİM’İN ALPERENLİK ÖZELLİKLERİ

Selim’in tahta geçiş süreciyle başlayan eserde doğu ve Memlûk seferine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Yavuz Sultan Selim’in sekiz yıllık saltanatı süresince yaptığı seferlere değinilen bu eserde özellikle Selim’in manevi hasletleri üzerinde sıkça durulmuştur. Esere göre o sadece cesaretli, kuvvetli, güçlü ve heybetli değil aynı zamanda velayet, tevekkül, keramet ve riyazet sahibi bir padişahdır. Yapılan mücadelelerin sebep ve sonuçları incelendiğinde mezkur padişahın alperen vasıfları taşıdığı görülmektedir. Aşağıda yer alan kriterler çerçevesinde Selim’in eserde yer alan alperenlik vasıfları incelenecektir.

3.1.1. Cesaret

Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven; yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz pekliliği. Çekinmezlik, atılganlı (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.653). Cesaret bir alpta olmazsa olmaz özelliklerin bir tanesidir ve en elzemidir. Cesaretin tanımında da olduğu gibi içerisinde yiğitlik barındırır. Bu yiğitlik velilik ile birleşince kırılmaz bir yapıya dönüşerek Alperenlik kurumunu ortaya çıkartır. Bu yapıyı da İslamiyet’in kabulünden sonra yazılan eserlerde de görmekteyiz. Eserlerden kimisinde hükümdarların hem veli oluşundan hem de şecaatli olup düşmanlarına korku saldığından bahsederken kimi eserlerde topluma mal olmuş ya da sıradan kişilerin cesaretinden ve düşmanların üzerine korkusuzca gidişinden bahsedilir.

Cesaret ve yiğitlik özellikleri Hoca Sadettin Efendi’nin Selimnâmesi’nde de görülmektedir. Hoca Sadettin Efendi, Selim’in ne denli yiğit, kudretli ve cesaret sahibi bir padişah olduğunu eserinde sıklıkla dile getirmiştir. Örneğin Selim’in tahta geçmesinden sonra kısa süren taht mücadelesi ile alakalı olarak:

İki şaha yer olmaz bir memlekette

İki aya yer yoktur bir yörüngede

Dayanmaz ülke düzeni ortaklığa

Eski kuraldır teklik gerek hükümette

Osmanlı tahtı yiğit bir padişah ister ki tek ve yeryüzü padişahları arasında dengi bulunmaya.

Yiğitlikte, düşmanı tepelemede bahadır ola (Parmaksızoğlu, 1976, s.147).

ifadelerini kullanmış, padişahlık için yiğitlik ve bahadırılığın elzem olduğunu dile getirmiş ve Selim'i işaret etmiştir. Bir ülkede iki şahın mümkün olmadığını ve bunun iç huzursuzluğa sebebiyet vereceği söylenmiştir. Evvelde yaşanan tecrübeyle de yazılan bu nazım-nesir kısımda aydan murad padişahdır. Ay bilindiği üzere gece en karanlık zamanda dünyaya ışık verir aynı zamanda ay yol göstericidir. Işığı takip edilerek menzil-i maksuda ulaşılır. İşte bundan sebeptir ki iki ay olursa menzilden şaşılır yolda ikilik oluşur. Bu itibarla tek ay hem daha parlak hem de daha net yol gösterir. Şairin de bu itibarla devletin başında en ışık veren yani yiğit, cesaretli ve cesametli kişinin var olmasıyla devletin menziline tez ulaşacağını belirtir. Buradaki en bahadır cesur kişi ise bîşüphe Yavuz'dur. Eskilerin Alp tanımına uyan en doğal hükümdardır. Yine aynı minvalde olan:

Bir ülkede iki şah olıcak halk da asker de rahat idemez. Bir kında iki kılıç ve bir kafeste iki aslan olamaz.

Bir kına iki kılıç birden sığamaz

İki aslan bir kafes içre duramaz (a.g.e. s.148).

Eserdeki bu kısımda, tüm Alplara önderlik eden bir hükümdarın olması gerektiğinden ve bu şekilde de milletin iç huzurunun karşılanacağından bahsedilir. Bu itibarla hükümdarın Alpların Alpı olması beklenir ve iki baş Alp çekişme getireceğinden istenmez.

Ülke, saltanata ortak olan ve iç huzuru tehdit edenlerden temizlendikten sonra sultanın tahta oturup tek başına devlete egemen olması ise şöyle anlatılmıştır:

Ülkenin etekleri saltanata ortaklık iddiasında olanların varlıklarından temizlenicek, Rumeli yakasına geçmek, kafirlere göz dağı vermek gerekli olmanın esenliğe erişen Padişah bu yolu seçerek av sürmek ve gezmek gösterisi arasında Gelibolu'ya doğru gitti. Boğazı geçerek şenlikler arasında Edirne tahtkentine şeref verdi.

Dize-

Rum'un padişahlığı ana teslim edildi

El çektiler ülkeden anun muhalifleri

Cihan öyle dolup taşı ki adaletinden

Anınçün yine anılır oldu dedeleri

Tek başına egemen olduğu ve devlete konduğu sadasıyla şanı ufuklar boyunca yayılacak tahta oturuşunu kutlamak için Müslüman ve kafir devlet başkanlarından bu töreni yerine getirmek, yengüyle son bulan tahta çıkışını alkışlamak üzere ağır armağanlarla elçiler gelüb dostluklarını bildirdiler. Mısır Sultanı Kansu Gavri'den Mısır işi ve Hind yapısı güzel armağanlar ki, değerleri

kıyaslanamayacak ölçüdeydi. İyi niyetini bildiren mektubuyla gelen elçisi Padişahın yakın ilgisini çekmiş, can lezzetin Padişahın ögücü şekerleriyle tatlılaştırarak devlet durağı ülkeden Mısır diyarına dönüp gitmişti. Boğdan. Eflak ve Venedik beylerinden dahi yükümlü oldukları haraçtan gayri hesapsız peşkeşler geldi. Üngürüs kralı cennetlik Padişah Sultan Bayezit hazretlerinin barışıklık anlaşmalarına dayanarak eski andlaşmayı yenilemek için kafirlerin önde gelenlerinden bir ulu kafiri yıllık haraç ile değeri büyük Kapıya gönderüb aklın alamayacağı ölçüde para ve gümüş takımlar armağan eyledi (a.g.e. s. 166).

Buradan da anlaşılmaktadır ki tek başına devletin başına geçen hükümdar cesareti ile başa geçmiştir. Bu durum halkın huzuru için o kadar elzemdir ki halk bu sayede devletin emin ellerde olduğunu düşünerek hükümdarın peşinden gider ve ona adeta kendini adar. Bu da Alplık için gerekli olan cesaret özelliğini taşıdığını gösteren ayrıca bir emaredir.

Padişahın kudret ve ihtişamı çeşitli sıfatlar ve benzetmeler kullanılarak sık sık dile getirilmiştir. Örneğin:

“Gerektiğinde Cemşid gibi keyif ehli, gerektiğinde Behram gibi savaş yiğidi olan Padişah...(a.g.e. s. 160).”

ifadesiyle padişahın merhamet ve şefkat hasletlerinin yanında bir de yiğit ve bahadır özellikleri olduğu ifade edilmiştir. Cemşid, klâsik Türk edebiyatında şarabın mucidi olarak bilinir. Cemşid bundan dolayı keyif ve zevk ü safayı da iyi bildiği düşünülerek mezkur padişahla özdeşleştirilir. Diğer taraftan Behram-ı Gûr olarak da bilinen Behram, savaşçı ve devletleri dize getiren bir hükümdar oluşundan dolayı yine Selim’in özelliklerinden bahsedilirken anılmış ve bu iki heybetli hükümdara benzetilmiştir.

Selim, tahta geçtikten sonra hiç vakit kaybetmeden gaza ve uğraş yoluna düşmüş ve yönünü şehzadelikten beridir gözüne kestirdiği, İslam alemine nifak ve fitne saçan Şah İsmail’e çevirmiştir:

Gerçekte baş kaldıran Kızılbaş ayaklanması ateşini söndürmek işine öncelik vermek önemli ve ol hasarlar meydana getiren fitnenin zararları daha yaygın olmağın, temel çalışmalarını ol yana döndermek gerekliydi. Sonuçları zaferlerle dolan günlerinde lanetlik küffarın baş kaldırmayacağı, savaş ve uğraşa güçleri yetmeyeceği cihanı saran bilgilerinde bulunduğundan, üstünlük taslamakla zamanı boşa geçirmeğe rıza göstermedi.

Bugünün işini yarına bırakma

Nerden bileceksin yarın zaman ne'ylər

anlamı gereğince fırsat dizginin elden virmedi.(a.g.e. s. 167).

Görüldüğü üzere Selim, gittikçe yayılan Kızılbaş fitnelerinin daha fazla yayılmasını istememekte ve bu sebeple yönünü doğuya çevirmektedir. Bugün alınması gereken tedbirler alınmazsa yarın çok geç olacağı ifade edilmektedir. Selim, daha tahta geçer geçmez hemen yiğitlik ve kahramanlık yoluna girişmiştir. Zira azamet ve kudret sahibi padişahın savaşmaktan muradı kuru bir kavga değil, düşman ordularını dağıtmaktır. Bunun yanında genetik kodlarında Alplık yatan bir Türk cengâveri oluşu da Selim'i bu duruma itmiştir. Kendisini ve himayesinde bulunduğu halkı korumak için etraftaki tehlikeleri bertaraf etmek bir alplık geleneğidir. Yukarıda bahsedilen nesir kısmında da Selim'in bu yönünden bahsedilmiştir.

Alperen olma hasletleri bir bir kendinde toplanmış olan Selim, milletin ve devletin menfaatlerini her seferinde gözetmiş ve bu uğurda ciddi adımlar atmaktan geri durmamıştır. Tahta geçer geçmez düşman topluluklarını dağıtmayı kaygı edinmesinden şöyle bahsedilmektedir:

Çün ol âlemleri gölgeleyen Padişah, ol ordular yıldızı bahtı aydın hükümdar, olgunluk çağına ulaşmış, âlemlere bayrak bayrak açılan parlak devleti ufukları aydılatalıdan berü yengü tırnağı birle düşmanın bahtı yüzünü tırmalamayı ve dağları deviren atılışı örneği bora gibi esişyle düşman topluluklarını dağıtmayı başlıca kaygı edinmişti (a.g.e. s.167).

Kudret ve cesaret timsali olan padişah, düşman ordularının başını çeşitli yöntemlerle cenk meydanına davet ediyor, cenk eri padişahların töresinin, şanını korumak olduğunu ifade ediyordu;

Padişahın bütün düşünce ve aklı ol sapkınlığa düşeni yerinde alınacak önlemlerin yardımıyla yokluk pususuna düşürmeye yönelik olup, tek kaygı ve kuşkusu anın kaçması olasılığında toplanıyordu. Bu nedenle kimi sert ağır, hırslandırıcı nameler ve sufi oğluna tekkede oturmaya daha yaraşur idüğün bildirmek için yün hırka, asa ve aba gibi giysiler göndermekteydi. Kimi de gayretsizliğin yüzüne urub şanını korumak taht ve tac sahibi olan cenk eri padişahların töresidir. Yönetim iplerini elinde tutan, korunmuş ülke gelininin temiz eteğine yaban elini irdirmedikten gayri, damadı geçündiğin Acem ülkesi gelini de Cem görkemli Padişahın ayakları altına işte serildi diyordu. Bütün bunlara karşın onun varlığından haber alınıp izi bulunamadığından, bu hırsla kınama, bin türlü azar ve hakaretle dolu mektupları yeniden yolluyor. ayrıca kadın giysileri, hatun peçeleri, şarap fıçıları gönderüb uğraş meydanı erenlerine ve savaş alanı evrenlerine görinicek yüzü olmayan kadın yaradılışıya ve iki yüzlüye tolga yerine peçe, saruğuna da çenber yaraşur deyü acı ve ağır sözler iletiyordu.(a.g.e. s. 184).

Görüldüğü üzere Yavuz Sultan Selim, yiğitliğin cenk meydanında belli olacağını dile getirmekte ve cenk meydanından kaçıp saklanmanın bir padişaha yakışmayacağını ifade etmektedir. Kızılbaş üzerine sefere gidilirken, meçhul bir yolda olduklarını düşünen ve geri

dönme arzusunu dile getiren birtakım kimselere aldırmayıp yolundan dönmeyi asla düşünmeyen padişah, cesaretiyle ve korkusuzluğuyla savaşa yürümeye adım adım devam etmiş, geri dönmeyi bir an dahi düşünmemiştir. Hatta bu arzusunu dile getirenleri de şiddetli bir biçimde cezalandırmıştır.

Erzincan ovası ağır ordunun durağı olduktan, şaşkın Şahtan henüz bir iz ve haber çıkmayacak Rum ülkesinin ileri gelenleri gizliden gizliye söylenmeye başlayub bunca kalabalık ve ağır bir ordu ile tanınmayan bir ülkeye girmek devlet dizginini elden virmezdır. Bu görkemli kalabalık bir hızlı akarsuyla karşılaşsa onu bir nefeste kurutur. Yeşil bahçeleri bir anda kara toprak, tarla ve çiftlikleri bir demde yitirip yok eder. İran'ın viranelerinde barınmak olmayacak iş ve ol yabanilerin yatağı olan kırlarda ölçsüz bir kalabalıkla dolaşmak tutulacak yol değildir. Ol ürküntülü yerde topluluğumuz dağılmış ve umut yüzümüz yırtılmış olmak görünmektedir deyü Yeniçeri taifesini kışkırtarak geriye dönme yolunda kendülere ortak ettiler. Ol dil ve gönül birliği etmiş kara kalabalık ise, cihan padişahının katında yorgunluk ve bitkinlik yüzün gösterüb Padişahın niyeti dizginlerini döndermeye var güçleriyle çalıştılar. Onu İran topraklarına girmekten alıkoymaya büyük gayret harcadılar. Bilinmeyen, sözde bir düşman ardınca gitmek, tanınmayan bir ülkede boş yere yürümek, kıtlık ve açlık belasından gayrı nesneyle sonuç bulmaz. Eğer anda ar ve namus olsa çamura batmış camus gibi bir yerde çöreklenib memleketin çiğnenmesin göze alamazdı Düşmanın izi belirseydi baş ve canınızı âlemleri gölgeleyen Padişah uğrunda feda eyler idik. Ama gücsüz düşman, aşağılanma ve rezillik çukurunda gizlenmiş olıcak, onun karşı çıkmasını beklemek çeşitli güçlükleri çağırarak demektir deyü açık ve dolaylı çok söz söylediler. Ama melekler gücüyle bezeli Sultan, ol kısa görüşlü kalabanın lafına ilgi buyurmayub Erzincan'dan Azerbaycan tahtkenti olan Tebrize kırk konak seçip, tek başına da olsa ol yöne atlanacağı kararını belirticek, ileri gelenlerin yüreklerine sıkıntı düştü. Gönül sofralarına da boş efkâr anıları üştü. Padişahın yıldırıcı davranışlarından ve ürkütücü görünüşünden titreyüb Sultan Selim'in önlürücü elinden korkmağın, bu konuda kendi görüşlerini söylemeğe cesaret idemediler. Karaman beylerbeyisi olan Hemden Paşayı ki, keremli Padişahın hareminden büyümüş ve otağı gölgesi nimetleriyle yetişmiş olup mutluluğun yuva kurduğu ol kapuda sıralı sırasız sözleri hoş görü kulağı la dinlenir, çoğu da uygun görülürdü. Bu tehlikeli sorunu açıklama konusunda onu aracı ve kandırıcı olur diye düşündüler. Ol bi-çareyi kandırdılar. Ol ise aslanı andıran hükümdara askı olup,

Eğer baş yerinde kalsın dilersen

Ayağın haddinden öte atma sen

kavramını anlamaktan uzak ve Padişahın cihanı tutuşturan hışmı odunu düşünmekten aciz olmağın, işi olmayan konuda konuşmaya kalkıştı ve asker ağzından yakınarak." bunların

gönülleri İran viranelerinde dolaşmaktan üzgün ve direçleri de yol yargunluğundan bitkin oluğun görkemli tahtın önünde belirtti. Değerli atası hoşnutluk ona olsun Sultan Mehmed Han Gazi hezretleri Tercan ucunda Uzun Hasan'a zafer bulıcak, anın ardınca Acem diyarına sefer itmeyüb hilafetleri kentine doğru dizginlerin çevirdiğini örnek gösterib, doğru önlemin tahtkentine dönüş yapmak idüğün, Padişahın algıları derleyen gönlüne betinleme kasdıyla bu boş sözleri yineleyip durdu. Ama ileri sürdüğü fesat getirici önlemin nice yaramazlıklara kaynaklık edecek nitelikte olduğunu düşünmedi. Takdir gereğince girilen işin iflasına ve saltanat namusunun yıkılıp noksan düşmesine neden olacağı, zararınınsa daha da yaygın bulunacağına hesaplayamadı. Padişah bu sözleri işitir işitmez, Hemdem Paşa'yı hemen o anda yokluk diyarına vali eyleyüb, mesnedi yatağını andan boş kodu. Görevini ise Zeynel Paşa'ya verdi. Bu olay Cemaziyülahirin ilk gününde (23 Temmuz) oldu (a.g.e. s. 187).

Daha tahta oturmadan evvel Şah İsmail ve onun emrindekilerin zararlı faaliyetlerini engelleme konusunda kararlı bir tavır sergileyen padişah, tahta oturur oturmaz ilk iş olarak Kızılbaş üzerine yürüyüp İslam alemine nifak tohumları saçanların hakkından gelmeye karar verdi. Şah İsmail'e daha evvel gönderdiği mektuplarda daha ılımlı mesajlar veren ve İslam alemine fitne saçmaktan vazgeçip dinin emirlerine dosdoğru uymaya davet eden ama buna karşılık olumlu hiçbir yanıt alamayan Selim, üçüncü mektubunda artık yiğitliğini ve cesaretini ortaya koymuş, meydana çıkmayan ve gizlenmekte direten şahı er meydanına davet etmiştir. Bir savaş geleneği olan meydan okuma, Alplığın şanındandır ve kıran kırana bir mücadelede hayatta kalan itibar kazanarak Alplık sıfatını da kazanır. Bu mensur metinde bu durumun emaresi bulunmaktadır.

Üçüncü Mektubun Örneği Budur

İsmail Bahadır. Allah durumunu ıslah etsin. Cihan halkının uyması gereken bu ulu buyruk ve boyun eğilmesi şart olan bu açık yarlığ sana uluşıcak bilesin ki, mutluluğun dokunduğu otağıma mektub gönderüb korkmadığını belirten sözler idüb yürekliliği arttırmaya yarar nesne yollandı ki gelmekle acele idesiz. Biz de beklemekten kurtulmuş olavuz deyü bildirmişsin. Bilindi. İmdi biz özümüzdeki yaradılış ve cibilletümüzde olan yürekliliği uygulamaya getürüb uzak ilden senün kasdına zaferlerle bezeli ağır bir ordu, zafer ve fetih âyetleri yazılı sancaklarla konak ve yollar aşub uşda yönetimin altındaki ile girdük. Hüküm sahibi sultanların töresinde, kudretli hakanların yönteminde padişahların hükmü altında olan topraklar nikahlıları gibidir. Erlikten danesi, fütüvvetten nasibi, belki yüreğinde bütün bütün erliği olan kimesne kendüden gayrı bir kişinin ana el uzatmasına, dayanması olası değildir. Öyle olsa bunca gündürki zaferleri izleyen askerler yurduna girmiş olup toyumluklar iderler. Henüz senden ne ad, ne işaret peydadur ve ne varlığından bir iz görülmüştür. Yaşadığınla öldüğün denktir. Ödüşten yürek tutmağın gerek. Kimde var idüğüne görünen hâl tamam tanıktır. Olan iş budur ki, şimdiye değin senden bir davranış görülmüş değildir ki andan yiğitliğin, merdaneliğin anlaşıla. Ortada olan davranışlar da

baştan başa hile ve düzendir. Kuşku yokturki ödünç yürekle elde edilen ürün yaramazlık ve edepsizlik olur, gayru olmaz. Tutulduğun derdin devasın hele bilir imişsin. Pek çok denemiş olduğunu kullanmakla ola ki, karşı çıkmaya ve yüreğin koymaya olanak bulasın. Bu yakadan da sana ne denli yardım edildiğini bilürsün ki ölçüden artuk olmuştur. Senin yüreğindeki zayıflığı gidermek içini zaferleri rehber edinen ordudan kırk bin er ayırdılub onlara Sivas ile Kayseri arasında durmaları buyurulmuştur. Düşmana mürüvet ancak bu denli olur. Eğer bundan sonra da eskisi gibi korku ve kaygu köşesine sinesin erlik sana haramdır. Tolga yerine tepelik, zırh yerine çadır giyüb başbuğuluk ve şahlık sevdasın bırakub geçesin.

Yaptığın işten sen değil

İşlediğin övünmeli

Ve Selamlar doğru yolu tutana (a.g.e. s. 190).

Sefer yolundayken geri dönme konusunda ısrarcı olmaya devam edenlere, bu yaptıklarının yiğitliğe yaraşmadığını söyleyen Padişah, bunca yolu dönmek için gelmediklerini ve ne olursa olsun menzile ulaşacaklarını ifade etmiştir. Alp kişi korkusuz ve kararlıdır. Selim’de de bu özelliklerin bulunması padişah olmasını tesadüf kılmaz aksine Alptaki bu özellikler onu doğal bir hükümdar ve muktedir kılar. Selim’de de bu özelliklerin bulunması onu doğal hükümdar konumuna getirmiştir. Nitekim bunun yanında cesaretli oluşu bu dirayeti beraberinde getirir. Alp sadece düşmana karşı korkusuz olmaz olaylara ve durumlara karşı da cesaretli olur.

Padişahın görkemli karaçadırı Eleşkirt düzünde kuruldukta, Yeniçeri taifesi yeniden, bid'atleri yıkan padişahın otağına varup hep birden ayıttılar. "Üç aydırki durmaksızın dağ ve ovaları aşub çöllerde dolaşmaktan halimiz alt üst olmuş ve çektiğimiz sıkıntı haddi çoktan aşmıştır. Yol yorgunluğu canımıza yetti. Eğer işi kötülük olan düşman arlanmaktan uzak olmasa ve namus yolun tutmuş olsa böyle bir köşede gizlenmezdi.

Kızılbaş eğer biraz cesaret bulsaydı

Toprağından yabancıları geçirmezdi

Eğer adaletli sultan ve gönül ıssı hakan devletli niyeti dizginlerin gerü çevirmeyi buyurmazlarsa üzüntü yükünden ve sıkıntı dikenlerinden halimiz peş zor ve direnme gücümüzde ayaklar altında ezilmek üzeredir. Padişahın lutufularından dileğimiz budur ki, bu kullarına merhamet buyurub olmayacak tasarıların boğuntusuna bizi atmaya ve taşıyamayacak denli ağır yükü yükleyerek gücümüzü yıkmaya. Bu güçsüz kulların alub İran viranelerine gitmeye, Yakınmayla dolu bu sözler ulu Padişahın kulağına erişecek, ol sabırsızların aceleciliklerinden, dayanıksızlıklarından oluşan ölçsüz sözlerinden kırılub buyurduki, "bu pis dinsiz, askerini ölüm tehlikesiyle karşı karşıya bıraksa onlar şevkile can verirler. Köpüren sele, yakıcı ateşe şen şatır girerler. Çocukların şahları uğruna kendi elleriyle doğrarlar. Bunlarsa seçenek dizginlerini güçlü elime

bırakmadıkları yetmezmiş gibi, bizim tasarılarımız dizginini dahi kısımaya girişirler. Kulluk töresi bu mudur? Bağlılık davası sadece söz ve lafla mıdır? Çoluk ve çocuk derdiyle eli bağlı olanlar, rahat döşeklerini gözleyenler gitsünler. Döşeli konaklarında huzur itsünler. Biz bunca yola dönmeyeceğün gelmedik. Halifeleğin ağır yükünü ve bin türlü afet ve tehlikeyi tek bu işi sonuçlandırmak amacıyla yüklenmiş iken, başarının ilk ürünleri de oluş ucuna varmış bulunuyorken, tasarlanan işten dizginleri çevirmek hiç akıllı adamın harcı ve aklını kullananın tutumu olur mu?

Dize-

Ben bu amaçtan geçmem ki ana gönül vermişim

Sıkıntı çekmeyince rahatlık gevheri ele girmez. İstek zindanında yatmayan sabahın doğuşuna irmez. Zora dayanması ve günün acısına tuzlusuna alışması olan gaziler bana yoldaş olsun. Çoluğu çocuğu derdinde olup düşlerle bağlı olanlar bu yola yaramaz. Ayakların şişmesine dayanamayan, ateş alevine dalamayan, amac yolunda konak aşamaz. Yaşam cevherin korumayı öngören hıyanet yolundakiden gerektiği zaman yardım gelmez. O bağlılık yoluna yelmez. Bizi isteyen can fedaların kılıç ve okluğu belinde ve zehir içmekten, kahir çekmekten kaçınan canına düşkünlerin seçenekleri kendü ellerinde olsun (a.g.e. s.192).

Cihan şahı padişah, tutsaklara kılıç bıraktırmış, ülkeyi baştan başa ele geçirmiş ve yiğitliğiyle düşmana bir kez daha diz çöktürmüştür. Buradan anlaşılmaktadır ki cesaretin olduğu yerde fetihler kolaylaşmaktadır. Alp düşmalarına kılıç çekmeye şüphe etmez ama teslim olan kişilere de merhamet gösterir. Buradan da Alplığın diğer özelliklerinden olan merhamet özelliğini de görmekteyiz.

Geldi Paş ardınca sayı almaz nice tutsak

Padişah da didi anlara kılıca bırak

Aldı o ülkeyi baştan başa Rum'um Şahı

Egdi boynun tamam Padişaha ol Türk diyarı (a.g.e. s. 241).

Savaş meydanında salt padişahın cesareti yeterli olmaz. Yiğit bir padişahın ordusunun da aynı inanç ve cesaretle olması gerekir. Zira zafer, tek başına kazanılmaz. Alplık da böyledir, tek başına değil birçok Alpin yan yana gelmesiyle halkı zaferden zafere kondurur. Alpların bir tane baş Alpi olur onlara yol gösterirdi. Birçok inanmış cesaretli veli-alpın birleşmesi düşmana korku salarken halka güven verir.

Hasmını deviren Şah ki orduları ezer

Odu anın sanatı zaferlerle fetihler

Gidermek için sızilen korkuyu askerde
Virdi cesaret anlara durarak kalp içre
Ayla gibi, ol aydın ışıklar saçan Şahı
Aldılar çepeçevre ortaya tüm kulları
Oldu bir sed ana kim yeniçeri askeri
Korudı önünce durgurub ol Padişahı
Her bir yakada düzenlendi saflar bağlandı
Oldu gerçekten değersiz düşman kılıçları
Dikilüb fetih âyetleri yazılı sancak
Yakarıb okurdi Fetih âyetin her bayrak (a.g.e. s. 284).

Cihan şahı padişahın cesaret ve gayretiyle düşmanın üstüne akın akın koşan ordular, yerden göğe kadar meydanı toza boğdu ve nice başlar bu kahramanlığa karşı koyamayarak yere düştü. Alp'a İslamiyetle birlikte gaza ruhu da gelmiştir. Selim de bu ünvanla birlikte İslamiyet'in düşmanı her kim olursa olsun üzerine yürümüştür.

Cihan değer Padişahın gayretinden
Su gibi aktı askeri sağdan soldan
Şöyle çıkar toz duman göğe ağar
İki gözünü feleğin eyledi dar
Düştü yokluk toprağına nice atlı
Kan buharı döndürdü göğün başını (a.g.e. s. 287).

Saltanatının dokuzuncu yılında ve elli bir yaşında iken artık vefat vakti gelen padişahın saltanat sürecindeki kahramanlıkları, fetihleri ve yiğitlikleri, Alplık ile bağdaşan işleri adeta bir genel özet niteliğinde şöyle anlatılmıştır:

Tahta mutlulukla oturularının dokuz yüz on sekiz Saferinde (Mayıs 1512) idüğün daha önce anlatılmıştı. Buna göre şerefli ömrü elli bir ve saltanat süresi dokuz yıldır. Nitekim demişler.

Husrev sanında Husrev-i Rum, Şam'ın sultanı
Dinin hakanı Selim ezdi sapkınları
Ol cihan padişahı sekiz yüz yetmiş beşte
Yer yüzüne geldi çadır kurdu görkemiyle
Dokuz yüz on sekizde çağa sultan oldu

Saldı Rafiziye gönül yakan yalın kılıcı

Arap ilin fethiyle Alaüddöyle'yi kırdı

Baş götürdü de devlet düzenin yürüttü

Dokuz yüz yirmi altıda göçtü âlemden

Yurt edindi Birin'ı cennet köşklerinden

Ol durağı yüce Padişaha öyküsü yazılmaya kalkışılrsa gerçekten bir kitap olur. Öyleki felekler sayfa. yaprak ve defter, yeryüzünün ekseni kalem, kutbu da uç olsa, şu Utarid denilen akıllı yazıcı onun saltanatı görkemini betinleme de, ululuğunu yansıtmada güçsüz kalır. Yiğitliği ve bahadırılığı, cihangirlik konusundaki titizliği, kamu yararına olan büyük fetihlerinden bellidir. Güzel yüzü aydın. Hassan'ı ardıran konuşması açık seçik, anlayışı olgun ve yüksek, dürüst yaradılışı eşsiz idi (a.g.e. s.363).

3.1.2. Velîlik

Veli kelimesi *Ermiş, eren, evliya* (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.3754). 1. *Allah'ın 99 adından biri.* 2. *sahip.* 3. *bir çocuğun her türlü hareketinden ve hâlinde sorumlu olan kimse.* 4. *ermiş, eren.* 5. *erkek adı* (Devellioğlu, 2010, s.1497). *Yardımcı, destek veren, arka çıkan; dost; akraba; hami, koruyucu; kanun nazarında sorumlu, veli; evliya; efendi, sahip; sahip. Malik* (Mutçalı, 1995, s.1013). gibi manalara gelmektedir. Velilik, Müslümanlığın kabulüyle Alperen olan Alpın yanına gelen bir özelliktir. Velilik yukarıdaki manasının yanında bütün Müslümanlara önderlik eden bir karaktere de bürünmüş ve adeta yol gösterici bilge tipine evrilmiş bir Alp olarak da karşımıza çıkar.

Hoca Sadettin Efendi, Selim'in velayet ve keramet sahibi bir padişah olduğunu çeşitli örnekler vesilesiyle göstermiştir. Padişahın gönlünde yatan düşünceler sadece dünyevi arzu ve isteklerden ibaret olmayıp Tanrının ilhamını barındırmaktadır. Bu da Alp olan padişahın velayet sahibi olduğunun da göstergesidir.

Temiz düşünceli Asaf anlayışında vezirler, ülkeler açan Şahın yüreğinde yatanı ve beğenilesi önerilerini öğrenicek,

Şahın gönlü tecelli camıdır

Her ne algı olsa Hak ilhamıdır (a.g.e. s. 173).

Tüm engellere ve zorluklara rağmen muzaffer olan padişah, yüce yaratıcının da desteğiyle zafer atına binip ordusunun arasında zafer heykeli gibi dikilmiştir. Veli kelimesinin diğer bir anlamı da “Allah dostu”dur. Bu itibarla İslamiyetle birlikte velilik mertebesine de

yükselen Alp, Allah'ın da yardımını arkasına alarak girdiği çoğu cengin üstesinden gelmeyi bilmiştir. Allâh'ın yanında olduğu Alperen ve Kut'a sahip olan hükümdar birleşince yenilmez bir hükümdar meydana gelir. Meydana gelen bu hükümdar halk tarafından yenilmez olarak görüldüğü için müstesna bir kişiliğe bürünür. Bu şekilde halkı da arkasına alan hükümdar sefere yol arkadaşlarıyla çıkar ve ülkeler fetheder. İslam'ı yaymak amaçlardan bir tanesidir. Eserde geçen bu kısımda da bunu görmekteyiz.

Padişah hazretleri de ulu yaradıcının desteğiyle zafer atına binüb devlet özençileri üzere kale gibi asker arasında zafer heykeli örneği durup leşkerârâlûğ itti.

Cihan değer Şah anların ortasında

Gölge saldı sancak Şahın başında

Sancak direği san göğe yükselmekte

Bin kez inna fetahna'yı göstermekte (a.g.e. s. 107).

Ugurlu sağ ve solunun çevresinde sipahi, silahdar. ulufeci ve garip bölükleri durup, yeniçeri yiğitleri hakanları önünde saf saf elde kılıç saf bağlayub, cihad buyruğun yerine getirmeğe hazır ve istekli oldular.

Omuzlarda tüfek şimşek gibi kılıç elde

San bahar bulutları çökmüş düşmen üstüne (a.g.e. s. 198).

Diyarbakır çevresindeki kalelerin ele geçirilmesi daha büyük fetihlerin ve zaferlerin zeminini oluşturmuş ve bu durum padişahın bereket ve kerametine atfedilmiştir. Alp olan kişi cesaret ile savaşır ve bölgeler fetheder. Padişah da sahib-kırandır. Bunun yanında da Alplığıyla fetihler gerçekleştiren padişah bu durumun doğal sonucu olarak zenginliğine zenginlik katarak da ülkeyi ve halkı müreffeh olarak yaşatmış, hazineleri ağzına kadar doldurmuştur.

“Bu yeni yengüyle değeri yüce Padişahın uğuru bereketi bir kez daha anlaşılmış oldu. Bu küçük olay büyük fetihlerin başlangıcı olup, esen ülkeler sultanının kerametinden sayılmış ve ol ucun halkına hadsiz hudutsuz sevinçle güven getirmişti (a.g.e. s. 262).”

Selim'in ordusu kılıçlarını eline alıp itikadı bozuk Kızılbaşlar ile cenk etmiş ve savaş yeri adeta Ceyhun nehri gibi kanla dolmuştur. Bundan maksat Alpin cesaretinin yanında velilik unsurunun daha ağır basmasıdır. Allah dostu olan Alplar hak mezhep sayılan sünnîliğin yanında batıl bir mezhep icat edip dinde ayrışmalara sebep olduğuna inandığı düşmanın üzerine yürür. Bu da Müslümanlığı ve Müslümanları koruma içgüdüsünden kaynaklıdır.

Aldılar Rumiler kılıcı ele

Virdiler Kızılbaş sürüsün yele

Düşman üzre hincile atıldılar
Cengi cenk ahengini kopardılar
Aktı kılıç ağzından kızıl kanlar
Canlara kasditti doğruldu oklar
Gürz baş kaldırdı ve eğdi başın yay
Dumandan örtüldü gökün yüzi say
Dil çıkardı süngiler yılan gibi
Kime kim iğne ursa direnmedi
Ok ucundan zırh açub baktı gözün
Bozdoğan parçaladı tersin yüzün
Savaş yeri Ceyhun'a döndü kanla
Döndü cihanın başı bu efganla (a.g.e. s. 267).

Cihangir padişah, tahta geçtikten sonra vakit kaybetmeyip ordusunu hemen Acem fethine hazırlamıştır. Bu durum da yukarıda bahsedilen İslamiyetle birlikte oluşan alperenliğin yanında velilik özelliğinin de girmesinden kaynaklanan bir durumdur.

Kısa bir süre tahtında ancak oturdu
Cihangirlik tutkusuyla hazırlandı
Çekildi sancağın alemleri yıldız üzre
Çekti askerini Padişah. Acem fethine
Edirne den taşra çıktı Şah sancağı
Bayrağın heybetinden gökler utandı (a.g.e. s. 274)

İslam alemine nifak sokan ve fitne saçan şah ile Memlûk sultanının işbirliği yapması artık Memlûk seferini de elzem kılmış ve padişah ordusuyla birlikte o topraklara doğru yönelmiştir. Acem'e ve Müslüman olan Arap'a savaş açması da cesaret yanında velilik özelliğinden kaynaklanan bir durumdur. Acem topraklarında mezhep farklılığını bitirmek en önemli gayelerden biriyken Arap olan Memlûklülere savaş açılmasının da halifeliğin Osmanlı Devlet'inin elinde olmasını istemesi olarak yorumlanabilir. Hoca Sadettin Efendi, Yavuz Sultan Selim'in görkemli bir padişah olduğunu ve ordusuyla meydana çıktığında ne Arap ne de Acem'in buna karşı koyabileceğini şöyle ifade ediyor:

Ol çirkin inançlı perişan bahtli

Gördükim elden gider tacıyla tahtı
Name gönderdi Arap sultanına
Çare umdu dermanı yok ağına
Didi ki ey Beyt-1 Haramı koruyan
Bana imdat it göster keremi aman
Eyle razı barişa Rum sultanını
Ya ki kapa koy o Şahın yolunu
Göm ve görkemden bizde bir şey kalmadı
Ot nitsün ki dağ yürüdü durmadı
İşte bu kez çıksa ol uluğ Hakan
Doğuya belki Şam'a ider ziyan
Bütün cihanı tamam almak diler
Kendi tek bir şah olup kalmak diler
Öteki şehlere benzetme anı
Çekin daima korkup kayır canını
Hiç kuşkusuz onun olur Mısır u Şam
Alur ise ger Acem mülkün tamam
Hazır ol kim işte bu kez Şah'ı Rum
Gelse eyler demiri çeliği mum
Çekse asker ol yıldız görkeminde
Ne Arap ne de Acem kalur elinde
Anlaşarak virelüm biz el ele
Virmeden ol Şeh dünyaya zelzele

Kızılbaş başbuğunun sözleri, yaşamı kötü Gavri'nin zihnine nakşolup, öğüt alınacak haberinden köklü korkusu artmış, önceden duyduğu ürküntü bir kez daha yinelenmişti. Ol mezhebi bozukla aynı yolu tutmağa razı ve azgınlıkla edepsizlik yolunda anınla yarışır oldu. Andlaşma ve anlaşma koşullarını içeren bitikle, gönderdiği adamını girü yolladı. Denizler gibi coşan Osmanlı ordusunun toplandığını ve Kayseri'de Sultanın muzaffer sancaklarının dalgalandığını duyacak, gayret dizginlerini Rum ile Acem arasını kesmeye, bahtı parlak Sultanı, zaferleri rehber edinen ordusunu Acem diyarına geçişten engellemeye yöneltti (a.g.e. s. 276).

Selim'in cenk meydanlarında hiçbir korkusu veya çekincesi olmamıştır. Zira o, cesaretini imanıyla taçlandırmış korkusuz bir padişaktır.

Ol makamki gül anberdir toprağı

Davud Peygamber kabridir burası

Geldi Gavri konu merc-i Dabık'a

Mesken oldu ova ol azatlı kula

Çün işitti Sultan Selim haberi

Ol yakaya korkusuzca yürüdi

Bir gerçek tan atışı ki, âlemleri aydın eden güneş, ışık saçan sancağını gök kubbede dikerek geceler askerint bozguna uğrattı. Rum'un hükümdarı, çağın yiğit bahadırı da sözü edilen yere sayılamayacak ölçüde kalabalıkla gelüb sancakları parıltısı Şamlıların gözlerini aldı (a.g.e. s. 284).

Cesareti kadar velayetiyle de bilinen Selim, ayak bastığı topraklarda dervişleri ve şeyhleri ziyaret etmeyi de ihmal etmezdi. Bu hususla alakalı olarak Hoca Sadettin Efendi, babasının ağzından yaşanan bir hikayeyi şöyle aktarır:

Hatta rahmetli babam ki gece gündüz saygı değer katında bulunur. Temiz kulluğu yoluna doğrulur. Sürekli konuşmalarını dinlemek şerefiyle baş çeker, bol lutufları ve mutluluk veren ilgileriyle yoldaşları arasında ayrıcalık göründü.

Dervişlerin şahı şehlerin devrişi

Cem değerde sultan cihan padişahı

Hazretleri günlerden bir gün Ümeyye camiinde dervişçe gün geçiren Şeyh Mehmed Bedahşi hazretlerini ziyarete vardı. Büyük saygı ile diz üzere oturup Şeyh hazretlerinin söze başlamasını bekledi. Şeyh konuşmaya giriş- meyince, buluşma sessiz, sözsüz geçtikçe. Ahi Çelebi iki tarafından sessiz durmalarının anlamını kavrayamayıp, sözü açmaya aracı olma kaygusuyla gereksiz sözler söylemeye kalkışacak, ermiş Padişah, buna sıkıldı, huzursuz oldu. Sadece dua isteğinde bulundu. Şeyh hazretleriye ol ermişler gölgesinde olan Padişahın Tanrının lutufkâr bakışlarına eriştiğini ve sonsuz feyizlere ulaştığını, özünün sevgili ve duasını geçerli idiğini iç aydınlığıyla gözlenmiş olduğundan, "Siz buyurun biz âmin diyelüm." dedi. Padişah dileğini yineledikte. Şeyhin dua itduğün ve duadan sonra Sultan-ı âdil duası makbuldür deyüb, Padişahdan dua diledüğün, bu ikinci duadan sonra birbirlerini ululayıp ayrıldıklarını merhum babam bir gün bana anlatmıştı (a.g.e. s. 296).

Selim, Hz. Yusuf tahtı olan Mısır'ı fethedişiyle birlikte o tahta bütün şanı ve görkemiyle birlikte oturmuştur. Hz. Yusuf, bilindiği üzere kuyuya atılıp bir tüccar tarafından bulunup o

kuyudan çıkartılmıştır ve bir zaman sonra köle olarak satılmış daha sonra da Mısır’a hükümdar olmuştur. Bu itibarla velayet özelliği olan Selim, bu kutlu şehri Osmanlı Devleti’nin himayesine almak istemiştir.

Gönül Yurdu Padişahın Hazret-i Yusuf Tahtına Oturuşu

Zaliha-yı Mısır hakkı savunan Yusuftan ayrı düşmenin üzüntüsüyle yaşlanmış. Çerkeslerin böbürlenmesinden de gönlü kırılmış iken, Sultanın alemleri süsleyen adaleti güzelliğini göricek, girü tazelik buldu. Felek gücünde Sultanın nişanına layık oldu. En güzel bir anda ve en şerefli bir zamanda anın gerdeğine girdi. Sözü edilen yılda Muharrem’in yirmi üçüncü Cumartesi günü Yusufun tahtı ülkeler açan Padişahın makam olmağı reaya ve beraya ihsanı bol padişahın adaletli gölgesi altında huzur ve güvene kavuştu.

Yusufun tahtı o Şah ile yüceldi

Gömle görkemle bir nice güzellendi

Para ağzı güller açtı Şah adıyla

Aydan aya şanı arttı görkemiyle

Hutbesine anın minberler eğdi baş

Feleklerden yüksektir o sen buna şaş (a.g.e. s. 325).

Cesareti ve yiğitliği gerek yaşadığı dönemde gerekse de vefatından sonra dillere destan olan cihan padişahı Selim, aldığı kararlarda ve atmış olduğu adımlarda velayet sahibi bir padişah olduğu her defasında göstermiştir. Bununla alakalı olarak yaşanmış bir hadiseyi anlatan Hoca Sadettin Efendi, padişahın, vezirlerin ısrar ve tavsiyelerine rağmen Rodos Seferini zamanlama olarak uygun bulmadığını, onun bu kararının bir keramet barındırdığını ve bunun da zamanla aşikar olduğunu izah etmiştir.

Rodos Seferinin Bırakılması

Memluk sultanlığı toprakları Osmanlı ülkesine katılınca, ol diyarın seçkin mallarını tahtkentine taşımak için deniz yollarının açık ve güven içinde bulunması, saltanatın görkemi gereği ve de en uygun bir önlem olmağın, devletin yönetim tim sorunları istendiği gibi tamamlanıp sonuçlandırılınca, gerçekleri izleyen vezirler, deniz korsanlarının barınağı olan Rodos kalesinin ele getirilmesi tasarısını, iklimler alan Padişahın aydın görüşüne sundular. Danışma kadehini elden ele dolaştırmaya. Padişahın cennet bahçelerini gözleyen gözlerini Rodos kalesi yıkılışı seyrine çevirmeye çalıştılar. Sefer gereklerini hazırlamaya girişip, donanma-yı hümayunu düzenlemekle uğraştılar. Kısa süre içinde Arap tayfalarından epeyce insan getirtip gemi ve deniz araçlarını sefere hazır hale koydular.

Babam merhum eydir ki, gerçi Bab-ı hümayûn ağalarından seferin açılacağı kesin olduğunu işitirdik ama. Padişahın tutumunda asla ol güne bir davranış görmezdik. Anlatırlar ki, bu sırada bir gün Süreyya yıldızlarını andıran yakın adamlarıyla Tanrı andan hoşnut olsun. Eyüb Sultan ziyaretine çıkmıştı. Eyüb kapısının dışında Yavedud tekkesine bitişik büyük türbenin karşısına geldiğinde dizgin kesip fatiha okudu. Bu fakir kulu ki, âdet ettiği üzere seyirlerde hep ardından giderdim ve kimi işareti gereğince at başı olmak şeref bulurdum. Duadan sonra beni çağırıcak, ilerü vardım. Bu mezarı bilür misün? deyu buyurdular. Bilmezem Padişah'ım dedim. Buyurdular ki, tayamız mezarıdır ve ol öğülesi hatunun kimi iyiliklerin anlattılar. O anda gözleri denizden yana kaydı. Gördü ki, o günlerde kızaklarda yapılan dağlar örneği deryayı kaplayan kadırgalardan biri ki, Kapudane kadırgasıydı. deniz kuşları gibi Çubin kanatlarıyla Eyüb'den yana uçup gelür. Hemen o anda gazaba gelüb bu kadırgayı kimin emriyle deryaya saldılar. Henüz sefer kesinleşmemişken. göç kösünü kimin izniyle çaldılar deyüb. Kapudan Cafer Ağa'nın öldürülmesini ferman buyurdu. Neden sonra vezir-i azam Piri Paşa araya girüb ol kadırga yeni yaptırılan kadırgalardan olup, denemek için suya indirmek gerekmeğin anı eylemişler diyerek özürleri ileri sürmekle Padişahın gazabını bastırdı. Ama Padişah vezirlere ağırlarca söylenüb buyurdu ki, atımın dizginlerini ülkeler açmayı âdet edinmeye yöneltmişken, gayret kuşağımı bir kaleyi yıkmaya çevirmeye gücünüzü sarfedip kazan kaynatırsınız. Kale fethinin başlıca dayanağı baruttur. Kaç aylık barutunuz vardır? Ayrıca sefer için gerekli öteki araçlar, gereçler yeter ölçüde tamam mıdır? Zahireyle yiyecekler hazır kılınmış mıdır? dedi. Vezirler gerçi zahire ve öteki gereçlerin tamam olduğunu bildirdiler ama barut konusunda, bilgileri olmadığından bu soruyu yanıtlamaya güçleri yetmedi ve ertesi güne değin izin istediler. Böylece Padişahın katından nice utançla çıkub gittiler. Yarındası barut durumunun dört aylık gereksinmeye yeterli olduğunu yüce tahtın eşiğine ilettiler. Durağı yüce Padişah kızgın bakışlarla azarlarasına buyurdu ki, ulu atam Sultan Mehmed Han Gazi zamanında olan Rodos utancını henüz unutmamışken, bu kırgınlığı bir kat daha arttırmak mı dilersiniz? Hele şimdi benimle varılmak fikrin itmişsiniz. Gereksiz varub eli boş dönmek olursa birinüz sağ kalmamak kararlaştırılmıştır. Özellikle ol kalenin ele girmesine dört aylık barut nice yeter. İki katı sürede ele girmesi olabilse hayli başarı sayılır. Bu güne hafif önlemlerle ben sefer etmem ve kimse sözüyle yola gitmem. Gerçekte bize sefer yok. Meğer sefer-i ahiret diyerek sözünü bitirdi. Rodos seferinin de bırakıldığı kararı böylece duyurulmuş oldu.

Rodos'un fethi ise yerini alan şanlı padişah döneminde gerçekleşti. Bunun gibi değerli sözler ol mutlu kişiden çokça dinlenmişti. Özellikle bu isabetli sözlerinin aynıyle keramet olduğunu da bu olaydan sonra, yarım yıl geçmeden kutsal otağa göçüşünden anlaşılmış oldu (a.g.e. s. 352).

Yine padişah ile vefatı anında onun yanında bulunan Hasan Can arasında geçen şu konuşma, Yavuz'un daima Allah ile birlikte olan, onu anan ve gönlünden hiçbir zaman çıkarmayan velayet sahibi bir kul olduğunu göstermektedir:

Merhum eydir idi ki, ölüm çaktığında bu fakire seslenüb buyurdu ki, Hasan Can ne haldir. Ben kulları da aytım ki, Sultanım Cenab-ı Hakk'a yönelüb Allah ile olıcak zamandır. Buyurdu ki,

Bizi bunca zamandır kimin ile bilürdün? Cenab-ı Hakk'a yönelişimizde kusur mu gördün? Ben de ayttım ki, haşa ki, bir zaman Tanrıyı anmadan gaflet gözlemiş olam. Ama bu zaman öteki günlere benzemediği yüzden ihtiyat olsun didim (a.g.e. s. 359).

Alperen şahsiyetlerin bazılarının doğumu esnasında Alp olacağının alametleri görülmektedir. Nadiren gerçekleşse de bu durum görülen bir durumdur. Hayatının tamamında nice kerametler barındıran Allah dostu padişahın, doğumu sırasında gerçekleşen sır dolu bir hadise şöyle anlatılmıştır:

Sözü edilen üstad, bir yazısında şu öğütü anlatmıştır. "Sözlerine inanılan, gerçekleri anlatanlar söylerler ki, ol kudret gökleri dolun ayının doğumunu bir keramet sahibi derviş,

Dili Hak gizlerinin çevirmeni

Kendü saklı gizlerin mahzeni

tan atarken, ferah sarayın kapısında bulunup, ol mutluluk göğü güneşinin doğuşundan haber vermiş aytmış ki, bu gün bu şanı yüce soydan yani, Osman oğlundan bir oğlan doğiserdür. Devleti sabahının aydınlığı güneş gibi ufukları aydın idüb, atası yerine halifelik tahtına geçüb sultan oliserdür. Güzel vücudunda yidi yirde yıldız örneği ben olsa gerek. Ol benler sayısınca şanı yüce beyleri bozguna uğradub, kırub ülkelerini ele geçirse gerek. Ol keramet ıssı dervişin muştular getiren işareti olduğu gibi çıktı. Sözü edilen merhum Padişah dünyaya gelüp, ol şahlık burcunun ayı mutluluk ufkunda doğdu.

Gökte ululuk hilali yeniden doğdu

Yücelik bahçesinin gülü yeniden açtı

Temiz bedeninde, parılayan vücudünde gördüler, ol dervişin dediği gibi hiç kuşkusuz yedi ben var. Bildiler ki, ol saklı gizlerden haber veren aziz, kerametten boş değil. Ettiği işarete bir iş var. Ne vakitki ol kerem ıssı Padişah cihangirlik yolunu tuttu. Ol tac ve hırka sahibi dervişin dediği gibi yedi taht ıssına yengü buldu. İlk girişiminden yılmadan işe girişti ve tahtkenti İslambol'a ayak bastı. Ke- remli atalarının ve ulu dedelerinin cihanı andıran tahtına geçti. Mutlu babası Sultan Bayezit, henüz sağ iken yerine oturdu. İkinci kez ise fetih ayetleriyle bezeli sancağı yükselterek gülistana benzeyen ülkeden yağdı dikenlerini sürmeğe özen gösterüb büyük kardeşi Sultan Ahmed'in bahtı ağacı kökünü cihan bostanından kökleyip, yaşam hır- kasını eteğinden soyup çıkardı. Üçüncüsünde öteki kardeşi Korkud Han'ı şöyle korkuttu ki, mal ve parasını bir yana atıp, bahar gülleriyle canlanan ülkesi gülzarını kodu kaçtı. Mağara köşelerini yurt tuttu. Ol yaman aslan avcısının pençesinden anda dahi kurtulamadı. Dünya sarayını bırakıp yokluk dehlizine girmeyince idemedi. Dördüncüsünde ise gayretinin yükseklerde uçan doğanı ülkeler avlama sevdasıyla safalarla dolu devleti havasında kanatların açtı. Azerbaycan diyarına yürümeye karar virüb, erdebil azgınlığının başı Şah İsmail ile ki, parlak gücünün dolun ayı ululuk

göğüne çıkmıştı. Çarpışıp savaş ateşini ol yere batasıcının üzerine saçtı. Diyarbakır'ı ve Kürdistan topraklarının çoğunu elinden alub ol kendini beğenmiş utançlara boğdu. Gök ve görkemi dağılub say- gınlık yapısı yıkıldı. Beşinci kezde güç ve kudret ıssı Alaüddevle Bey'i ki, bir hiyleci, dolancı yaramaz idi. Kırk yıldan artık idiki dünya varında devlet sahibi devletli idi. Cihanı delen okunun evrenine yutturup kuşkulu Türkmen'in yurdunu alt üst etti. Altıncısında ise, gayreti atına atladı Arap diyarı hükümdarı, Mısır sultanı Kansu Gavri ki, zulmü karanlığı ol diyar halkına aydın günü karanu gice etmişti. Savaş meydanı ortasında kılıçaslanının ezici pençesiyle sıkub ol yere batasica evreni, yılan ve karıncalara azık etti. Yedinci kez de ikinci Sultan Toman Bay ile Mısır'ın tahtkenti üzerinde Ridaniye meydanında tutuşub savaş ateşiyle yaramaz vücudunu göyendirdi. Bir nice çarpışmadan sonra ol bahtsız helak idüb gereksiz varlığından cihan ucun temizledi. Bulut renkli kılıcın suyu ve yakan ateşiyle Çerkesin ocağın söndürdü. İşte anın sözleri ve bizim sözlerimiz bu güzellekle noktalanmış oldu (a.g.e. s.365).

3.1.3. Kuvvet

Kuvvet kelimesi sözlükte, *Fiziksel güç, takat. Güç. Şiddet, zor, cebir. Yetke, erk, nüfuz. Dayanıklı olma durumu, tahammül, mukavemet. Bir ülkenin savaşçı silâhlı kuruluşları veya gücü. Durgunluğu harekete veya hareketi durgun bir duruma çeviren etken, direnci kıran veya direnç doğuran özellik* (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.2309). manalarına gelmektedir. Kuvvet kelimesi Alplar için sadece fiziksel manada bir kuvvetle alakalı değildir. Bunun yanında zihinsel kuvveti de barındırmaktadır. Hatta maddi ve manevi bir kuvvettir. Alpı alp yapan da tüm bu kuvvetlerin tamamıdır.

Hoca Sadettin Efendi, Selim'in kuvvetli ve güçlü bir padişah olduğunu eserinde sıklıkla dile getirmiştir. Örneğin:

“Cem yerinde o Sultan Feridun görkemli

Hem Arap hem de Acem mülkünün fatihi (a.g.e. s.144).”

ifadeleriyle padişahın göz alıcı ihtişamına vurgu yapılmıştır. Buradaki ihtişamı Cem ve Feridun gibi güçlü ve uzun yıllar hüküm sürmüş iki hükümdara benzetilmesinden kaynaklıdır. Bu iki büyük sultan hem kendi görkemli hem de yönettikleri devletler uzun yıllar boyunca yıkılmadan ayakta kalmış devletlerdir. Yine bir savaş esnasında düşman askerlerinin yaşadığı hüsrana ve korku şöyle anlatılmaktadır:

“Dağılan kılıç döküntülerinden kimilerse Irak hududuna değin yetmiş. Ancak iki üç yüz adem toplanabilmişler. Anlar da gayette zebun ve halleri bitkin olup Sultan Selim Han'ın görkeminden yürekleri iki parça olup özlerini korku almış (a.g.e. s.210).”

Bu mensur metinde de bahsedildiği üzere fiziken heybetli ve kuvvetli olan padişah düşmanlarına korku salmıştır. Lakin riyazet ehli oluşundan nefsini eğitmiş ve kendine sığınan halkı affetmiştir. Padişahın vefatı esnasında yanında bulunan Hasan Can da Selim'in ellerinin o ölüm anında dahi nasıl güçlü olduğunu şöyle anlatmaktadır:

Bir süre sonra sure-i Yasin oku deyü buyurdu. Uluğ buyrukları gereği üzere bir kere Yasin'i tamamladım. Bilençe tilavet buyurdu. İkinci kez "Selamün kavlen min Rabbin rahim." âyetine geldikte gördüm ki mübarek dudakları sözü edilen âyeti okumakla hareket eder ve ol anda sağ şehadet parmaklarını kaldırub geride kalan parmaklarını sıkub

Gözün yumdu temaşa-yi cihandan

Feragat buldu gavga-yi zamandan

Güçlü elleri ellerimde olup kolunu sığayub nabzını tutmuştum (a.g.e. s. 360).

Bu denlü riyazet ehli kişiler ölüm anında dahi bu özelliğini devam ettirirler. Bir hadis-i şerifte “nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz, nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz” buyrulmaktadır. Bu itibarla Selim de bir alp gibi kuvvetli ve riyazetli yaşayıp bir alp gibi kuvvetli şekilde son nefesini vermiştir. Yine bir başka hadisede, Selim'in ölümüne sebep olan çıbana karşı bir merhem gerektiği söylenmiş, Selim ise buna şiddetle karşı çıkmıştır.

Bu yakıcı sözlerin özü bu yol üzeredir ki, merhum babam anlatırdı. Ol niyeti uğurlu Padişah, Acem ve Arap diyarının sultanı dokuz yüz yirmi altı Şabanında (Temmuz/Ağustos 1520) Edirne tahtkentine doğru yola çıkmağa karar verip vezirlerle, Divan ileri gelenlerini daha önce- den dağları kaplayan ordu-yi hümayûnla birlikte gereken eşya, ağırlıklar ve Hazine-i amire ile sözü edilen kente ve konağa yolcu etmişti. Doğru görüş sahibi Ferhad Paşa'yı ise padişahlığın keremli özensi hizmetinde alıkoymakta mutlu etmişti. Yola çıkmadan bir gün önce oturduğu gü zel ve sevimli köşkten Saray-i âmire çevresinde olan gönül alıcı bağa, ferahlık getirici bahçeye inmiş seyre çıkmıştı. Dolaşırken, gezip tozarken, yokuşa vurduğunda, islam di nine arka olan mübarek sırtında duyduğu yanış ve acıyla huzursuz olup bu düşkün kuluna seslenip buyurdu ki. arkama sanki bir diken batup acı virür. Bu fakir ayttım ki. olaki Padişahım ağaçlardan düşüp gömleğine yapışmış ola. Ferman buyurulursa görülsün. Buyurdu ki, yerindedir. İskemleci taşıdığı altın savaklı iskemleyi hemen getir- di. Taht ıssı sultan da kürsü üzre oturdu. Mübarek yakalarından elümü sokub her yanıkı araştırdım nesne bulamadım. Mübarek arkaları gayette kıllı olmağın elimi sürmekle bir şey sezinlemedim. Ayağa kalkıp bir parça gittikten sonra sancıdan şikayetini yineledi. Bu kez düğmelerini açub baktım. Kıllar arasında ansızın gördüm ki bir kıl başı kadar yer ağarub çevresi kızarmış. Dokunacak, işte oldur dedi. Ne makule nesnedir deyü soru buyuracak, anlattım. Buyurdu ki, bir parça sık. Ben de baş parmak ve orta parmakla kenarını sıkıştırdım. İki parmağım arası oldukça sert bir büyük yumru ile doldu. O şaşkınlıkla kalub saadetli Padişahım bu, bir büyük çıbandır. Henüz hamdır. Olgunlaşmamışken zedelemek doğru değildir. Bir uygun

merhem koymak gerektir dedim. Meğer bu olaydan üç gün önce bu kulları da çıban sıkıntısından güçsüz düşüp hizmeti şerefinden bir süre, aralıklı aralıklı uzak kaldığım gönlünde iz bırakmış ki, bu sözüm üzerine hem kırgınlık, hem de iltifat yollu "Biz çelebi değilüz ki bir küçük çıbandan ötürü cerrahlara baş vuravuz." dedi. Bu zorun- la mutlu köşküne çıktı. Ol giceyi sancı ve ağrı içinde uykusuz geçirdi. Ertesi çıbanı olgunlaştırmak için hamama girdi. Bu kulların bulunmadığın fırsat sayıp özel tellakı olan Hasan adındaki kuluna çıbanı iyice sıkıtırub zedelet. mişti. Hamamdan döndüğünde ayağı toprağına yüz sürdüm. Buyurdu ki, Hasan Can sözünde durmadık ama kendimüzi helak itdük. Durumu anlatınca aklım gitmelü oldu. Vardıkça ol çıban doğal durumundan çıkub köpürme buldu. Öte yandan yola çıkma kararı alınmıştı. Bunu durdurmayub devleti atına binüb hızla Edirne yoluna düştü. Şabanın ikisinde (19 Temmuz) yeşil bir çimenlikte kurulmuş cihanı tutan otağına şerefle indi. Vardıkça ol tehlikeli hastalık arttı ve ilaçla geçiştirilecek bir dert olmaktan çıkub artık hiçbir ilaç derman olamaz hale geldi (a.g.e. s.356).

Alplar savaş meydanında düşman karşısında kuvvetli olmalıdır ama bu haslet kendilerine artık o kadar sirayet etmiştir ki bu durum normal yaşantılarında da karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda hastalığının acısına bile ne kadar sabırlı ve dayanıklı olduğu anlatılarak onun gerçekten bir alp olduğu aktarılmak istenmiştir.

3.1.4. Riyâzet

Riyâzet kelimesi; *Nefsin isteklerini kırma. Perhiz.* (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s. 2988). *Nefsinin isteklerine boyun eğmeden yaşama* (Kanar, 2012, s.379). Riyazet Alplık özellikleri arasına İslamiyetle birlikte girmiştir. Bu özellik alpin İslamiyet'ten önce savaş kazandığında büyüklenme ve gururlanma olarak yükselme ihtimali dahi olsa İslamiyet'ten sonra nefis terbiyesiyle yani riyazetle bu ihtimali ortadan kaldırır. Ayrıca alp riyazetle nefesine yenik düşmekten kendini alıkoyar. Kuvvet ve riyazet bir araya gelerek zıtlıkları bertaraf edip alpin sıradan insanlardan ayrışmasına yardım etmektedir.

Hoca Sadettin Efendi'nin Selimanmesi'nde ise Yavuz Sultan Selim'in ne kadar riyazet sahibi bir padişah olduğu birçok yerde dile getirilmiştir. Hoca Sadettin Efendi'ye göre Selim, beden gücüyle birlikte manevi bakımdan da iradesi kuvvetli ve nefesine karşı hakim bir padişahı.

"Nefsiyle ilgili lezzetlere eğilimi misk kokulu gönlü alanından silinmiş olup... (a.g.e. s.167)."

Selim ile babası arasında yaşanan meşhur mücadeleden de menkıbelerden birinde bahsedilmiştir. Lakin bu menkıbe göstermektedir ki Selim, taht veya saltanat uğruna bu

mücadeleye girişmemiş ve babasıyla da kasıtlı olarak karşı karşıya gelmemiştir. Ayrıca dünya heves ve arzusuyla padişahlık iddiasında bulunmadığını, babasının üzerine yürümenin kendisine yakışmayacağını ifade etmiştir. Tatar Hanı Girü Han'ın asker verme teklifine de karşı çıkan Selim, olaylar karşısındaki bu tavrıyla nefsini dizginlemeyi bilmiştir. Yazarın da ifade ettiği gibi Selim'in bu menkıbede nice güzel hasletlere sahip olduğu görülmektedir. Yaşanan hadiseler karşısında sabır ve tevekkül zırhını kuşanmış, olayların sonunu düşünerek hareket etmiştir. Nefsinin hevesine yenik düşüp saltanatın namus ve şanına leke sürmemiştir, niyetinin temiz olduğunu gözler önüne sermiştir. Selim, birçok kez bu göreve yönelmesinin, nefsin arzusunu yerine getirmek için olmadığını, maksadının saltanatın şan ve şerefini korumak, İslam alemine fitne saçanlara engel olmak olduğunu dile getirmiştir.

Özellikle bizim bu göreve yönelmemiz nefs-i emmare arzusunu yerine getirmek için değildi. Belki saltanat namusunu korumak ve tüm sapkınlığa batmış Erdebil oğlu'nun çıkardığı fitneyi bastırmak kaygusuydu. Mademki ülke içinde bu kargaşa engel oluyor, ötekiyle uğraşmak ve çaba harcamak gereksizdir. Mülkün eteklerini saltanat iddiasında olanın elinden kurtarmayınca istek dalına el irmez. Sabırsız ortağı aradan gidermeye yol bulmayınca dilek geliniyle kocuşmak el viremez. Durumun gereği sonuç getirecek isabetli önlem oldur ki, önemsemezlik ve savsaklama göstermeyip Anadolu yakasına geçerek düşmanı uzaklaştırmaya var güç, sarf edile dedi. Vezirler ve beyler alemleri tutan bu görüşü beğendiler. Bağlılık durağında durup başlar üstünde olan şaha dua ettiler ve ayttılar ki, gönül alıcı her önlem ki, ülkeler açan Şahın gönlünden geçer tümüyle gerçektir. Her aydın sonuçlar getiren söz ki, Padişahın olacakları gösteren kadehinde yani ince hatırında doğra, kesinkes inandırıcıdır (a.g.e. s.148).

3.1.5. Gayret

Gayret, *Çaba. Kıskançlık* (Kantar, 2012, s.143). *Olağanüstü çalışma, çaba, çalışma isteği. Kutsal sayılan şeylere yabancıların saldırmasını görmekten doğan dayanamama duygusu. Koruma, esirgeme, kayırma duygusu* (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.1319). gibi manalara gelmektedir. Gayret elzem bir özelliktir, azim ve sıkı çalışmanın ve başladığı işi yarım bırakmamaktır. Alp da böyledir ve gayretiyle alp olmuştur.

Hoca Sadettin Efendi eserinde genel olarak Selim'in gayret sahibi bir padişah olduğunu ifade etmiştir. Padişahın hemen her konuda etrafını görüp gözetken ve fedakarlık yapmaktan kaçınmayan meziyetlere sahip olduğunu çeşitli örneklerle açıklamıştır. Mesela tahta kurulduktan sonra hemen işe koyulduğunu ve adaleti tesis etmek için kolları sıvadığını şöyle anlatır:

“Bahtı açık Padişah hazreti devlet ve ikballe taht ve taca şeref vermiş, Divanhane-i hümayunda halkın işlerini düzene koymak için vezirler ve önde gelen mutlu kişilerle görüşüp konuşarak adalet ve mutluluk yapılarını onarmaya girişmişti (a.g.e, s.145).”

Ülkede adalet ve mutluluğa önem veren padişah, uç ve sınırlara da yöneticiler atayarak huzuru temin etmiş ve yasa dışı davranışlara engel olmuştur.

Kalmakta olduğu Ankara kentinden, kışlamak niyetiyle ulu atalarının şanlı mezarlarını da ziyaret maksadıyla eski tahtkentleri olan Bursa’ya doğru yola çıktı. Anadolu illerine yeni yöneticilerini atadığı gibi, adalet getiren yasaların uygulanmasına önem verdi. Uç ve sınırlarda da aldığı önlemlerle ülkedeki yasa ve tüze dışı davranışları ortadan kaldırdı (a.g.e. s. 151).

Zulmün ve zalimin daima karşısında olan padişah, saltanatının ilk yıllarından itibaren adaletle hükmetmeye ve zulmü ortadan kaldırmaya gayret etmişti. Bundan dolayı da en kifayetli hükümdarlardan biri olarak kendisinde alperenlik vasıflarını görmekteyiz. Bu vasıfların kimisi alpta bulunan kimisi ise hükümdar vasıflarıdır. Bu iki vasıflardan her biri yek vucutta toplandığında ise ortaya Selim gibi adaletli, gayretli ve kifayetli bir hükümdar çıkar.

“O yaz ki, keskin kılıcı andıran yeni hükümdar Bursa’da oturmuş, adalet ve insaf ile zulüm ve eziyet izlerini artırmaktaydı (a.g.e. s. 152).”

Tedbiri hiçbir zaman elden bırakmamaya gayret eden Selim, kardeşi Korkut’un taht hevesinde olup olmadığını anlamak için ona başkasının elinden yazılmış gibi göstererek bir mektup yazıp tahta geçmeye davet etmiş ve taht hevesini kabartmıştır.

Ol anki, Cem ol Padişahın kapısında hizmet görür idi. Kardeş oğulların ülke düzeni için yokluk diyarına gönderdi. Atın başını da Sultan Korkud Han tapısına dönderdi. Nedeni bu idi ki, saltanat tahtına oturuları sırasında aralarında and içilmiş ve söz verilmişti ki, anlaşmazlık kılıcın kınından çıkarmayalar ve çatışma yoluna dökülmeyeler. Kardeşlik yakınlığı ve bağlılığı yolundan özge yola gitmeyeler. Ama Yusuf ile candan kardeşleri arasında olan sevgi ve kardeşlik temellerini sarsan hırsla dolu dev, onlarında yardımlaşma va dayanışma duygularını unutturdu. Kardeşler arasında yakınlığı yitirterek gönülleri nefse düşkün tozlarıyla karattığı gibi, kardeşlik yakınlığı ve sevgisi de üstünlük ve beylik çekişmesi birle ortadan kalkmış oldu. Saf yürekli melek huylu bir insan olan Şehzadenin kıskançlık ve haset yoluna düşmüş olduğu Padişahın yüce katına duyurulunca, durumu incelemek ve gelen haberleri doğrulamak için beyler ve asker ağzından düzmece mektuplar yazdırarak saltanat tahtına geçmesi dileği ve Bab-ı saâdete gelmesi isteğiyle Selim’in ceza kılıcından yakınmalarını içeren haberler göndertti. Ol saklı gizleri derleyen mühürlü mektuplar kuşku uyandırmayacak biçim ve yolla Şehzade katına ulaştırıldı. Onun gönlü de böylece saltanat hevesiyle kabartıldı. Hemen o anda misk kokulu mühürle bezeli kalemle gönül alıcılık, İpek kâğıt üzerin anber saçıcılık idüb askere istamaletler eyledi. Bu dileğin gerçek olup olmadığını öğrenmek için en yakın adamlarından birini göndererek vâdini

yineledi. Mektup getiren haberci gizleri saklayan mektubu Padişahın otağına götürdü. Sultan Korkud'un doğruluk yolundan saptığı ve sözünden döndüğü durağı yüce Padişah katında anlaşılab ona karşı olduğu haberleri yinelenmiş olcuk, mutlu özengileri dibinde hazır bulunan ve yengüleri gölge edinen askerlerle avlanmaya gidercesine ve gezinti yaparcasına Manisa'ya doğru at kopardı (a.g.e. s. 153).

Yine aynı şekilde Şehzade Ahmed'e de aşağıdaki gibi onun dostları ağzından bir mektup yazarak padişahın yönetiminden şikayet ettiklerini dile getirip onu tahta ayak basmaya davet ettiler.

Düşüncelerini sürdürerek olgunlaşmamış Şehzadeyi tava getirmek için, onun eski yakın dostları sayılanlar ağızlarından nameler yazdırıp Selim'in ağır cezalar uygulamasından ve yönetiminin sertliğinden şikayetlerini ve ol günahsız şehzadelerin tepelenmeleri ve Mustafa Paşa'nın nasıl öldürüldüğü öykülerini ol üslupları akıcı mektuplara yazdırtmıştı. Ayrıca askerin bıkkınlığının ve Sultan Ahmed'i ister oldukların satırlara döşeterek saltanat muştusu haberiyle onun hafasını tütsülemişti. Çevredeki beyler katından da bugüne şikâyetler dolu, hoş sözlerle bezeli mektuplar düzdürüp kendisine karşı olanlara saldırmasın ve tahtta oturanın yokluğundan yararlanarak tahtkentine ayağın basmasın istediklerin, eğer çarpışma olasılığı görülürse onun ordasına katılmakta söz birliği ettiklerin yazdırdub, yüksek rütbeli kişilerin mühürleriyle mühürledüb, Sultan Ahmed'e iletmışti. Böylece onun umut kargasını kurduğu pusuya düşürdü. Sultan Ahmed ise ol güzel üsluplu mektupları mutluluğun beratı sanub saltanat yüzüğünü parmağında ve devlet dizginlerini elinde bilüb bir an bile beklemeye gücü kalmadı... (a.g.e. s. 161).

3.1.6. Kifâyet

Kifâyet ise; *Yetişir miktarda olma, yetme, kâfi gelme. Bir işi yapabilecek yetenekte olma, yeterlik, liyakat, iktidar.* (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.2146). *Yeterli olma. Yararlılık.* (Kanar, 2012, s.256). anlamlarına gelmektedir.

Yavuz Sultan Selim, saltanatının henüz ilk yıllarında taht kavgalarının sürdüğü vakitte etrafını dikkatli bir şekilde görüp gözetmekte, fitne ve fesat tohumlarının ekilmesinin önüne geçmekteydi. Bu durum Selim'in hem hükümdarlığında hem de Alplıkta kifayetli oluşuyla alakalıdır. Hoca Sadettin Efendi bu durumu bir olay ekseninde şöyle açıklıyor:

Malkoç oğlu ki, zaferleri gölge edinen ordunun öncü komutanı olup Hakanın verdiği buyruk gereğince uçların konumasıyla görevlendirilmişti. Ol ülkede de yiğitliğinin öyküleri dolup taşmıştı. Bu geçen, ağır sorumluluk yüklü olaydan haberdar olup, Rum vilayeti ileri gelenlerinin kendüye eğri bakışların ve Sultan Ahmed'ten yana akışların göricek, oralarda durmaya gücü kalmayub. Padişahın kapısına koşturarak ol ansızın patlak veren olaydan sal- tanat makamında bulunan uluğ kişiye haber verdi. İbret alınacak bu haber, pırıl pırıl parıldayan Sultanın katına

bildirildi. Gönü kine dolup kaşları çatıldı. Konuyu kendi kendine tartışmaya daldı. Bu süre hayret vadisinde öyle kaldı. Rum halkından dekikocular da hemen türlü laflar uydurmaya başlayıp, Sultan ahmed'in bu girişimine ve aldığı önleme beğenilerin bildirüb yüreklerinde olan fitne gizini ortaya döktüler. Ama gönülleri okuyan Padişah, kamunun davranışlarını ve onlarla ilgili haberleri sürekli izlemekteydi. Akıl kulağı gizleri bile, "Halkın dili hakkın kalemidir" özdeyişinden hareket etmekle, öğrenmekle ve her zaman haberleri koğuşmaktaydı. Kavrayış göğünde güncel konuları tümüyle toplayan güçlü zihni bunlarla doluydu. Ortaya çıkartılan dedikodulardan haberdar olup gönüllerinden kaydığını ve özlerinden memnurluk duygusunun silindiğini gözleyecek gazab ateşi alevlendi ve düşmanın kanını akıtma önlemlerine yönelerek saltanat yolunu fitne dikenlerinden temizlemek tedarikinde oldu (a.g.e. s. 153).

Selim, girmiş olduğu mücadelelere şahsi hırs veya şan ve şöhret arzusuyla değil milletinin huzur ve refahı için girmiştir. Devlet için ileri görüşlülük elzemdir. Bu da gayretli çalışmayla mümkündür aynı zamanda kendinden başka halkın da geleceğini düşünmekten geçmektedir. Hoca Sadettin Efendi bu durumu şöyle özetlemiştir:

Bu nedenlerdir ki, âlemleri tutuşturan sancağı perçemi bükümlerinin sevimli yengü rüzgârları ve meltemleriyle dalgalanmasına, perişan gönüller topluluğuna yönelik alay ve taburları, ayıplara batmış düşman birliklerinin dağılmasına tutkun olup güzel sözlerle bezeli bilgelik yapısında gizli olup da ortaya çıkan

Sefer yoluna düştüysek de biz bundan ne kazandık

Her toplum gönlünce kazandı biz yine ortada kaldık

dizesindeki gerçeği içeren sözler üzere halkın gönlünü kazanmak için nice perişanlıklar çekmişti. Öz varlığını reyanın refahı ve halkın sorunlarının çözümü yolunda harcayıp, yazıksız kılıcın tutuşan alevini, düşmanın pis varlığı üzerine üflemekle, din düşmanlarını ve bid'at yolunda olanları tepelemişti. Sancağa çıkışının ilk günlerinden berü düşmanla yüz yüze duruşup, bulut rengi kılıcının şimşeğiyle doğu ülkelerini tutuşturmuş, gürzünün tufan yağmurunu andıran seli Gürcistan dağlarını kan deryasına boğup batırmıştı (a.g.e. s. 168).

Yavuz Sultan Selim, Doğu seferinden döndükten sonra düşman üzerine yürürken geri dönmek için askeri kızıştıran ve çeşitli taşkınlıklar çıkaran kimseleri tespit etmiş ve cezalarını vermişti.

Padişahın Kimi Büyüklere Kızıışı

Askeri kızıştıran kimi büyüklere, ülker açan Padişahın ince gönlünün kırılmış olduğu daha önce harflerle yazıya dökülmüştü. Saltanat durağına şan ve şerefle gelişleri gerçekleşince, yeniçeri taifesinin kocalarını, önde gelenlerini has katına çağırıp Acem seferinden size yaramazlık öğreten ve dönüş yolunda kılavuzluk edenler kimlerdi? Amasya'da Piri Paşa ile Halimi Çelbi'nin evlerin basmak, kimlerin kışkırtmasıyla olmuştu? deyü sorguya çekip, elbette açıklamak ve

aydın gönlüme bu gizi bildirmek gereksiz diyerek onları sıkıya aldı. Onlarsa gizlenmeye güc yetirmeyip İskender Paşa'yı Kaz'asker Tacizade Cafer Çelebi'yi ve Sekbanbaşığı ele verdiler. İnceliklerde yetenekli Padişah, onların davranış ve tutumlarından bu denli ettiklerin anlayıp akıl kanıtlarının sözü kanıtlara uyduğun göricek, Paşa'yı Sekbanbaşığı ölüm cezasını verip, onları yakıcı kılıcı lokma eyledi. Kaz'askerden ise İslam askerini ayaklanma yoluna yönelten ve ülke içinde yönetimi kargaşaya ileten uydurma gerekçelerle fesadı kaynatın kimsenin cezası nedir? deyü fetva istedi. Ol dahi, saptandıktan sonra ölümdür deyü fetve verdi. Onun kıskırtması, askeri kandırması ve baş kaldırmaya yöneltmesiye iyice belli olmuştu. Durumu kollayan Padişahın kafasındaysa öç ağacı epeyce kök salmış olmağın o.

Ey fesadı kaynatan ve kin tutan kişi

Kuşkusuz utanırım sen fesatlık ederken

Dirence de bıraksan ada fikrinde yanıldın

Kimki fesatlık eder fesat kişi olur derken

sözlerini dinlemek ve geçmişteki ettiklerini, fesatlıklarını bir bir Padişah'tan duymak zorunda kalmıştı. Öldürülmesi gereğine Padişah karar vermişken, geçmiş ve gelecek bütün hükümleri yürütenin saptadığı zamanlama gereği ecel hucetin kanlı mürekkeple imza edip, kaydın görmek ve ömrü tomarını dürmek bu güne değin uzamıştı (a.g.e. s. 243).

Selim, ayak bastığı topraklara sadece hükmetmekle kalmayıp bölgenin dil ve kültür yapısına da hakim olan Molla İdris'i de civardaki beylere gönderip onların gönüllerini almak ve Osmanlı devletine bağlamak istemiştir. Bu da evvela gönül kazanmakla olur. Selim'in kahrından şairler titrese de, gönül söz konusu ise bir ceylana zebun olmaktadır. Mesele sevmek ise Selim bu konunun da ehlidir. Bu ehlik sonucu fethettiği yerlerdeki halklar taşkınlık yapmayıp Selim'e gönülden bağlılıklarını göstermişlerdir. Bu durum onun kifayet özelliğini bürünmüş alçakgönüllü bir padişah olmasından kaynaklıdır.

Oysa ki, yücelerden yüce Hünkârın atı ayağı tozunu, umutla bakan gözlerine sürme etmek isteği, gözlerinde parıldardı. Bu nedenle Padişahın yüce varlığının gelişini bekler olup, gözlerini dört açmışlardı. Bunun içindir ki, daha önce de yazıldığı gibi Tebriz'den Rum'a dönüş buyrulduğu sırada. Padişahın lutufkâr ilgisini ve sonsuza dek sürecek olan osman oğullarının devleti sevgisini gönlünde yaşatan. dindarların en hayırlısı, kötülükten sakınanların en seckini, parlak yazın sanatçıları arasında kalemi incelikle kullanmasını bilen, bilgileri öğretmede gönüller açan konuşmaları beceren, kutlu medresede muderris, Bitlis'in aydın soylu kişisi Molla İdris'i hizmette bulunmanın yakınlığıyla bu beylerin gönüllerini almak için Merend'ten Urmi ve Eşni yöresine göndermişti. Ona Diyarbakır'dan Malatya'ya varıncaya dek gerektiği biçimde ve sırasıyla yaklaştıra, uzlaştıra, beyleri Osmanlı devletinin üstün egemenliğine bağlama görevini vermişti. Molla aldığı görev gereğince, uluğ buyruğun içeriğinde işin yürütülmesine var gücüyle girişmiş ve ilk önce Urmi ve Eşni beyinin kl. Baradost beylerinden sayılıyordu. Padişahın buyruğunu ona

kabul ettirip boyun eğdirmişti. Andan Soran meliki olan Şah Ali oğlu Emir Seyyid ile buluşup boynuna Padişahın egemenlik boyunduruğunu geçirdi. Erbil ilini, o bölgedeki kızılbaşlar elinden kurtarmak konusunda onu heveslendirip kışkırttı. İmadiye meliki olan Emir Seyfeddin ile oğlu Emir Sultan Hüseyin'i de bağlılık andı ve Padişahın göndereceği armağanlarla aldadub devlete kazandırdı. Kızılbaş'a ortaya çıktığı ilk günden beri düşmanlık üzere olup. Padişahın gayreti sonucu güzel bahtı emeline ulaşan Bohti beyleriyle de anlaşmalar yaparak, eski boy kentleri ki, Cezire-i Ömeriye (Cizre)dir. Musul'a varınca Kızılbaş yetiştirmeleri elinden almak için musallat eyledi. Sözü edilen dürüst görüşlü beyler. Kızılbaşın baskısından kurtulmaya ve cihanı gölgeleyen otağa bağlanmaya bahane ararlarken, bu güne sevinçler getiren haberlerin yayılışını göricek. Padişahın buyruğunu candan kabul edip, bağlılık basamaklarını inançla çıkmaya başladılar. Kızılbaş yetiştirmelerini memleketlerinden uzaklaştırarak sapkınlık törelerini kaldırmaya giriştiler. Minber ve mescitlerini Padişahın adıyla donatıp, bağlılıklarını, başlarını eğmekle gösterdiler. Andan Hisnikif (Hasankeyf) Siirt, Bitlis, Hizan yöresine geçip, ol il ve yurt beylerini de devlete bağlamaya ve onlardan yararlanma yoluna yöneldi. Felekleri andıran otağdan gönderilen fetihnameler ki, mektup yazılanlara birer istimaletnâme içeriğindeydi. bunları iletip, kulak küpelerini hayırlı öğüt cevherleriyle bezedi. İstenildiği gibi boyun eğerse, Padişahın pek çok lutuflarının da kararlaştırılmış olduğunu onlara duyurdu. Onlar da aralarında görüşüp danıştıktan sonra, büyük bir toplantı yapıp, melik ve beylerden adlı sanlı yirmi beş bey bir araya gelerek karar verdiler ki, bütün kalpleri ve temiz inançlarıyla âleme gölge salan Padişahın uğuruna çalışıp, kin besleyen düşmana baş eğmeyeler. Padişaha bağlılık yolundan özge yola gitmeyeler. Sözü edilen şanlı yirmi beş beyin en ünlülerinden biri Hasankeyf hakimi Melik Halil-i Eyyubi idi ki, Şah İsmail'in kız kardeşiyle evliydi. Aralarında akrabalık ve bu denli yakınlık varken bile, dededen atadan kalma Hasankeyf kalesini öteki kalelerle birlikte beş yıl boyunca kuşattırıp, en sonunda bir tuzakla aldırıp, onu da hapse attırmıştı. Memleketini de Çaldıran ovasında yiğitlik kösünü çaldıran gaziler kılıcıyla lokma lokma doğranan Ustaclu oğlu Mehmed Han'a vermişti. Ol kıyıcının Padişahın kılıcı ateşiyle tutuşup paralandığı günlerde kurtulmuş ve atadan kalma ülkesini geriye almak için bu yöreye gelmişti. Biri de Bitlis meliki Emir Şerefeddindi ki, Tebriz seferinde Padişahın değerli eşliğini öpmekle başı yükselmiş ve armağanlarıyla üstünlük bulmuştu. Atadan kalma yurdu olan Bitlis ve çevresi yönetiminde bırakılmış, kılıç kuşatılarak ve altın topuzlu bayrak verilerek hükümetini temelden sağlamlaştırmıştı. Hizan meliki Emir Davut, Sason hakimi Ali Bey. Nemran hakimi Abdal Bey, İzzettin Şir Bey oğlu Emir Melik Bey. İzzettin Şir Bey oğlu Emir Melik Abbasi ki, bunlar en ünlüleri idiler. Sözü edilen toplantıda bulunup birbirinin bağlılıkla düğümlenen sözlerini hoşnutluk duyan kulaklarıyla dinlemişlerdi.

Oradaydı büyük beylerin hepsi

İslam padişahına boyun eğdi (a.g.e. s.246)

Ordusunun muzaffer olduğunu öğrenen padişah, vazifeyi layıkıyla yerine getirenlere ve halka bolca lütufta bulunup armağanlarla onları sevindirmiştir.

Sözü edilen toprakların bu yöntemle alındığı haberi mutluluk kapısına duyurulunca, Padişahın lutuf denizi dalgalanıp Diyarbakır beylerbeyi olan Mehmed Paşa'ya altın ve gümüşten emel kesesine sığmaz pek çok para gönderildi. En güzel giysi ve eşyadan da ölçülemez, sayılamaz sayıda parçalar lutf edip, bir de pek ağır bir hil'at ihsanıyla onu başlara tac eyledi. Diyarbakır beylerine, Kürt hakim ve meliklerine dağıtılması için yirmi beş yük akça, beş yüz zerrin kumaştan yapılmış giysi, on yedi de bezeli sancak yollandı. Molla İdris ise değerli hizmetleri karşılığında padişahlara layık armağanlarla sevindirildi. Padişahın yakın ilgisini görmekle öğünç buldu (a.g.e. s. 270).

Padişahın ayak bastığı topraklarda her daim mutluluk ve huzurun, adalet ve merhametin hakim olduğu, Memlûk Seferi sırasında ordusuyla birlikte Gazze'ye girdiğinde şöyle anlatılmıştır:

Böylece İsrail peygamberlerinden iki yüz nebinin mezarı olmağla tanınan Dahme-i müteberrike'yi ziyaret idüb kentin fakirlerini sadakalarla zengin eyledi. Ol ay gibi parıldayan beldede yaşayanları ihsanları denizinde boğulurcasına kandırdı.

Gönlü kerem eylemeye ne de düşkün idi

Bahar bulutları o su yerine dirhem döken

Selam anlara olsun, büyük peygamberlerin temiz ruhlarından dilek idüb Peygamberimize ve ona sonsuz salat ve selamlar olsun, Halilü'r-Rahman ziyaretine yöneldi.

Ol uğurlar getiren makamda dinlendikleri gece kar yağdı. Her taraf yığılan karlarla doldu. Ertesi de sert bir rüzgâr çıktı. Oturup vakit geçirme zamanı olmadığından geçmişte Askalan adıyla tanınan Gazze yoluna çıkıp, ordu-yi hümayûna gelişleri, Ruhun bedene girişi gibi, ordusuna girişi, askerin güvencesi, Sâye-i cah ü celalleri İslam askerine gölge oldu.

Gazze yöresine mutluluklar geldi

Ayağı bastığında san cihan titredi (a.g.e. s. 306).

Hükmettiği topraklarda yaşayan insanların huzur ve güvenliğinin daima takipçisi olan Selim, yöneticileri daima takip eder, aksi bir davranış tespit ettiği zaman gazabını onların üzerine gönderirdi.

Ama, o gönülleri okuyan Padişahın amacı mutluluk olan tutumu, ülkelerinin vali ve hakimlerin davranışlarını sürekli izlemektir. Para toplamaya kalkışanları gazabı boğuntusunda şaşkına çevirir, hasret çukurunda dönderir. kahrı kılıcından kurtulabileni hakir eder ve aydın günü gözüne zindan eyler idi. Akli kulağı hakimlerin davranışlarını dinlemek için açık ve yıldırım gibi çakan kılıcı zalimlerin kara varlıklarını tepelemek için hazır beklerdi. Parıldayan palası rüşvetçi eli kesmeye kararlıydı (a.g.e. s. 336).

Alçakgönüllü ve mütevazı kişiliğiyle kibre hiçbir vakit yeltenmemiş, halifelik giysisini giymek dururken derviş giysileri giyinip halkın içine çıkardı.

Yüce saltanatının kapısı tabıl ve âlem sahiplerinin. başvurduğu, eyvanı gökleri tutan divanı ise kılıç ve kalem ıssının toplandığı bir yerdi. Felekleri andıran otağı yeryüzünde kimseye baş eğmeyen, başına buyrukların secdegâhı ve zamanın kahir pençesinden kaçan anlı şanlı kişilere, yücelikler kapısı sığınılacak yer iken, gönül ülkelerine Han ve iktidar göklerinde ay iken, çağının hükümdarlarının gidişine uymaz, derviş yaradılışlı bir şah ve gönülleri paralanmış fakirleri durmadan kollayan iyi niyetli bir insan idi. Ululuğu, üstünlüğü, kudreti bir derecede idi ki, ay gibi başlığı başına geçirmeyip tac ve koronadan sıkılır, halifelik giysisini giyme hakkı durur iken, derviş kılığında giysiler seçerdi. Geceleri Tanrıya yakarmayı hiçbir zaman aksatmaz. Halkın sorunlarını çözmek yolunda zamanı, düşünmekle geçerdi. Gündüzün de davranışlarının özü, zaten bu idi (a.g.e. s. 364).

Görüldüğü üzere Selim, gayret ve kifayet sahibi bir padişah olmasının gereği olarak, daima halkının sorunlarını çözmek, onların refahını, huzurunu artırmak ve onları adaletten bir an olsun mahrum etmemek için çalışıp çabalayan bir padişahı. Çağın hükümdarlarına benzemeyen, derviş haletinde ve fakirleri koruyup kollayan bir yaradılışa sahipti.

3.1.7. At

At, Türkler için önemli bir hayvandır. Bu durum savaş meydanında da günlük yaşantı da böyledir. Alpin en yakın arkadaşı olan at, savaşta da barışta da en kıymetlisidir. Bunun sebebi şüphesiz atın diğer hayvanlara göre daha kuvvetli oluşu ve durumlara daha hızlı adapte olmasından kaynaklıdır. Bugünkü makineleşmenin yaptığı çoğu işin de at ile yapılması onu değerli kılmıştır. Eski Türklerde de atın sütünden faydalanılır, eti de yenirdi. Bundan sebep at alpin ve daha sonra alperenin ve alperen hükümdarın en iyi arkadaşı olmuştur.

Hoca Sadettin Efendi, Selimnâmesi'nde padişahın at üstünde nasıl ihtişamlı görüldüğüne yer yer değinmiştir. Örneğin savaş esnasında atının üstündeki görünümü şöyle anlatılmıştır:

“Bu sırada olgun Padişah cihan süsleriyle bezeli atından inmeyip bozguna uğrayan düşmanın durumunu hala koğuşturmaktaydı... (a.g.e. s. 216).”

Alplarda ölüm korkusu bulunmaz. At ile alplar arasındaki bağdan kaynaklıdır ki alp atının üstüne bindiği zaman her ikisi de ölümden korkmaz; at dört nala, alp ise naralarla ölüme

giderler. Bundan dolayı at binmek herkesin harcı değildir. Ona ancak ölümden korkusu olmayan yüreği sağlam erler binebilir.

“Selamet kaygusuyla perde gerisende oturmayı seçenlere erlik adı hatadur. Ölümden korkan kimselere ata binmek ve kılıç kuşanmak yaraşuk değildir (a.g.e. s. 187).”

Padişahın bindiği atın akıbeti aynı zamanda devletin de akıbetidir. O atının eyerinde devletin ikbalini tutar, atını sürerken de devletine nice ufuklar ve hayaller açar.

“Yel gibi uçan, eşkin koşucu bir ata bindi ki, eyeri, devlet ve ikbalin direği, gümüşler saçan nalları fetih ve zaferlerin bayram ayı hilaliydi. (a.g.e. s.174).”

Padişah, gözüne kestirdiği bütün topraklara o atıyla ayak basar ve üzerinde bulunduğu at onun heybetini ve görkemini artırır. Atıyla alpların arasındaki bağ Japonların samuray adlı savaşçıların katanalarıyla aralarındaki bağla neredeyse aynıdır. Alp da atına bindiği zaman atından başka bir şey düşünmez. Hedefiyle arasında sadece atı vardır. Bundan dolayı sadece hedefine doğru ilerler ve bu da düşmanlarına korku verir.

“O sabah ki, Rum âleminin güneşi ufuklara gün askerin gösterüb cihanı dolaşan atına bindi. Mutlu Padişah da devlet atı üzere dimdik durup doğu ülkeleri niyetiyle İstanbul yoluna çıktı ve büyük görkemle atlanur oldu.(a.g.e. s. 175).”

3.1.8. Aşk

Aşk, zahiri manada bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet, şiddetli istek, tutku manası gelmektedir. Batını yani tasavvufî manada ise; Hakk’ın zuhûruna sebep olan ilk sıfattır. Allah bilinmeyi arzulamış, bu arzu ve aşk kâinâtın yaratılmasına sebep olmuştur. Aşk, Hakk’ın zâtına izâfe edilen ilk sıfatı ve ilk zuhûrudur. Mutasavvıflara göre aşk, Hak yoluna giren kimseyi Allah’a erıştiren en kısa yoldur.

Selim, aşk atına binmiş, davasını gönlünde taşıyan ve her işi yürekten yapan bir padişaktır. Zira o tahtta kaldığı kısa sürede nice zaferler kazanmış, devletin şan ve şerefini artırmış, alimlerin ve bilginlerin övgüsüne mazhar olmuştur. Hoca Sadettin Efendi onun dava aşkını yaşanan bir hadise etrafında şöyle anlatır:

Dize- Ben bu amaçtan geçmem ki ana gönül vermişim

Sıkıntı çekmeyince rahatlık gevheri ele girmez. İstek zindanında yatmayan sabahın doğuşuna irmez. Zora dayanması ve günün acısına tuzlusuna alışması olan gaziler bana yoldaş olsun.

Çoluğu çocuğu derdinde olup düşlerle bağlı olanlar bu yola yaramaz. Ayakların şişmesine dayanamayan, ateş alevine dalmayan, amac yolunda konak aşamaz. Yaşam cevherin korumayı öngören hıyanet yolundakiden gerektiği zaman yardım gelmez. O bağlılık yoluna yelmez. Bizi isteyen can fedaların kılıç ve okluğu belinde ve zehir içmekten, kahir çekmekten kaçınan canına düşünlerin seçenekleri kendü ellerinde olsun."

El uzatmam isteğe tâ başarı gelince bana

Sevdiğim için ya can gider ya gelir can canıma (a.g.e. s. 193).

3.1.9. Zırh

TDK sözlüğüne göre zırh, *Savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. silahlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi. Savaş gemilerinin veya bazı araçlarının dışına kaplanılan çelik levha* (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.4021). anlamına gelmektedir. Zırh harp meydanında insanları ve binekleri fiziksel yaralanmalardan ve hasarlardan korur. Bu yüzden zırh bir alp için olmazsa olmazlar arasında yer alır.

Alp için gerekli olan hasletlerden birisi de zırh sahibi olmaktır. Zira bu sayede alp, heybetini gösterir. Hoca Sadettin Efendi'nin Selimnâmesi'nde zırh konusuna da değinilmiştir. Bunun en somut örneği, eser içerisinde şöyle verilmiştir:

"İpekli, bezeli kumaşlar yerine zırh ve çelik gönlek giyindim... (a.g.e. s. 179)."

Cümleden de anlaşılacağı üzere padişah yiğitliğini göstermek için zırh ve çelik gönlek giyinmiştir. Keyif ehli olmayıp ömrü savaş meydanlarında geçtiği için ipekli bezeli kumaşlar giyinmemiştir.

3.1.10. Tevekkül

Tevekkül sözlükte *her şeyi Allah'a bırakma, Allah'tan bekleme, kadere boyun eğme* manasına gelmektedir. Allahâ tevekkül eden kul Allah'ın zırhı ile kuşanmıştır. Diğer taraftan tevekkül, alp olan hükümdar yapabildiği her şeyi yapar ve bunun yanında sabırla gerisini Allah'a bırakır.

Selim, manevi bir haslet olarak tevekkül zırhını da kuşanmıştır. Şah İsmail'e yazdığı mektupta tevekkül ve teslimiyeti dikkat çekmektedir.

“Eğer özünde her ne çeşitten gayret ve yiğitlikten iz varsa, gelüb zaferleri kovalayan askerine karşı olasın. Ezelde yazılı olan her ne ise gün yüzüne çıkmış ola. inşa'Allahu taala ve selamlar doğru yolu tutana.(a.g.e. s. 187).”

O tevekkül zırhını kuşanmış, Allah'ın takdirine boynu kıldan ince olan güzelliklerle dolu bir padişah'tır. Aşağıdaki alıntılanan kısım, Yavuz'un nasıl tevekkül sahibi olduğunu gösterme konusunda iyi bir örnektir. Yavuz'un yaşarken tevekkül sahibi oluşu ölüme ramak kala bile kendinden ödün vermeden durur.

...Bilge, akıllı kişi bu sıkıntılar durağına özen göstermez. İleriye gören zeki kimse yokluk seli yatağına yapı kurmaz. Ecel yelinin emel döşegini çamura bulamaya çalıştığın, değersiz varlık pazarını kesada ve ziyana virdüğün bilir. Gönlü çelen bu misafirhanede; "dünyada sen bir garip gibi öyle ol." yolun tutar. Dünya devleti kâşanesi ne denli sağlam yapılı ise de akıbet yıkılır. Varlık durağı ise, ruhların tutunduğu daldır. Ferahlığının aslı ise kederlerdir. Bu alçak dehrin tokadından ve uğursuz günün gelip çatmasından, ne Harun emin oldu, ne Memun. Bu aşağılık dünya elinden, ne Cemşid, Dahhak oldu, ne Feriduni efser. Sevinci nice acıdır. Hükümdarlık bezekle riyle süslü bu gelin, nice kocadan arta kalmıştır. Yeryüzü padişahlığı denilen bu kancık; felek davulunu nice taht algan sultanların kapısında sırasıyla çalmıştır.

Ezel otağının sultanı, "eyler amma sorumlu değil" fermanı ıssı hazretinin değişmez hükmü, yeryüzünü çevirip değiştirme ve adem oğlu varlığını kalıt ve değişim yolu üzere malikü'l-mülk mimlerinin durmadan akan iki musluklu, çeşmenin birinden "mülkü dilediğine verirsın" diyen bal gibi tatlı suyunu ötekinden de "dilediğini mülkünden eylersin" acı tuzlu suyunu akıta komuştur. Yazgı çizgisi örtülü, açılma süresi gizli ömür sandığıysa, belli ecel mührüyle mühürlenmiştir. Varlığın sonu yokluk, dünya tutkusu pişmanlık. Adem oğlunun kalış süresiye bir iki anlıktır. O eşsiz hükümdar hiçlik kapısın varlık dünyasına açmış ve yaşam süresini da gayette az etmiştir.

İki kapusu var cihan bağının

Birinden giren birisinden çıkar

Varlık yapısını hiçlik Sarsarı

Ne denli sağlam olsa en son yıkar

Refah şerbetiyle mutlu olanlar can pınarların, zaman ağıyla akıbet, kahir zehriyle acı kırlarlar. Umut göğünde dolunaya dönen emel hilali iki haftada sona erer.

Dolunaya benzer yaşama duyma gurur

Ki önü başlama sonu ise bitmedür

Şaha dervişe mutluya ya mutsuza da

Ölüm beyi hemen çengeli atmadadır... (a.g.e. s. 354).

3.1.11. Şeriat

Sözlükte *Kur'an'daki ayetlere, Hz. Muhammed'in sözlerine dayanan İslam kanunu; İslam hukuku* (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.3347). anlamlarına gelen şeriat, yaşanılan dönem ve coğrafyaya göre ilahi mesajın yorumlanıp ortaya konulan hukuk sistemidir. Şeriatın silahı keskindir ve ince çalışıp işler. Yani hak ve batıl olanı çok ince bir şekilde ayırır. Şeriat hakkın yüzde yüz hak, batılın yüzde yüz batıl olduğunu gösterir. Alplar İslamiyet'ten önce Türk toplum örf, adet, gelenek ve kurallarına göre yaşamaktaydı. İslamiyet'ten sonra da bir benzeri olan Allah'ın kanunu yani şeriata göre yaşar ve bu kurallara göre iş işlerdi.

Hoca Sadettin Efendi Selimnâmesi'nde bu haslete de genişçe yer vermiştir. Çünkü Yavuz Sultan Selim, yaşayışını dinine göre şekillendiren, peygamberin yolunu yol belleyen, Allah'ın adını, adım bastığı tüm coğrafyalara yaymaya gayret eden, şeriatı rehber edinen bir padişahı.

...Cihangir olmayı algılarla uyanık gönlüne amaç idinüb. gayreti belinde cihad kılıcı asılı ve nefsiyle ilgili lezzetlere eğilimi misk kokulu gönlü alanından silinmiş olup, daima öç alan kılıcıyla zayıf ve kimsesizlerin gönüllerindeki acıları dindirmek fikrinde, zulüm kılıçlarıyla kötü yaradılışların meydana getirdikleri yığınları tepelemek önlemlerini almak kararında idi.

Böylece ol Padişahın doğdu gönlüne

Zamanede olan bid'atleri yok ide

Şeriat çerağı ışığı ki yanınca

Doğu ve Batının gözleri aydın ola

Her kimki din yolundan ayrılıb baş çeker

Onu, başından öcün kalemiyle sile (a.g.e. s. 167).

Dervişliğin lezzetini ziyadesiyle alan padişah, Allah'a ve peygamberine sarsılmaz bir muhabbet besliyordu. İnsanlar arasındaki hoşgörüyü yok etmeye çalışan, dinin emir ve yasaklarını çiğneyerek Allah'ın hükümlerine halel getiren ve İslam aleminde nifak ve fitne tohumları saçarak kirli emellerine ulaşmaya gayret eden Şah İsmail'e meydan vermemiş, İslam'ın ve Allah'ın hükümlerinin koruyucusu olarak zalimlerin karşısında dimdik durmuştur. Bunu yaparken de her zaman yanında ok-yay gibi alpın kullandığı savaş araç gereçlerinden yardım alıyordu.

...Dervişlikten tad alır ve temiz varlığı şehvetin lezzetli oyunlarından sakınırken, saltanat tahtına istekli olduğu. hemen dünya ahvaline düzen vermek ve Osmanlı soyunun şerefini korumak için idüğü anlatılan sözlerinin ve beğenilen davranışının tanıklığıyla saptanmış, devletle dinin düşmanlarıyla çatışma filizleri isabetli görüşleri ağacında yeşermiştir. Bu yüce amacın gerçekler kıyısına ulaşması, işi sapkınlık olan Kapusuz Hayder-i Erdebili türemesi Şah İsmail'in yok olmasına bağlı olmanın beldedeki, çevredeki bilginlerle, bilge kişiler ve şanı ulularla bu konuda, zorunlar üzerinde "onlarla danış. (86)" buyruğuna uyarak danışır ve doğru görüşleri algılayanlar katından sürekli oluşlar eyler idi. Çün ol sapkınlar topluğu baş ve bugünün fesatlık ve yaramazlığı, dinsizlik ve zındıklık gösterileri öyle bir dereceye ulaşmıştı ki, sözde dinini de korumak yoluna gitmezdi. Uluğ sahabeleri, büyüklükle tanıyan temiz inanç sahiplerini kafirlik töhmetinden de kaçınmazdı. Bu nedenle din bilginleri ve tek Tanrıya inanan olgun kişiler, ol sakınılması gereken namus yerlerini halal sayan, değerli kişilerin kanlarını dökmekten sakınmayan, mescit ve tapınakları yıkan, türbe ve kabirleri yakan, uluğ sahabelerin temiz torunlarına hezeyan kazanlarına benzeyen mağra gibi ağızıyla küfürler saçan, fiska. sevgi gösteren, dostlara dil uzatan bu zındığa dal kılıçla saldırıp gereksiz varlığını yok etmek ve fesat kapularını kapamak işinin vacib idüğüne inanmış, yaygın kötülüklerin kaynakları olan yandaşlarıyla adamlarının kanlarının dökülmesinin helal, köle ve cariyelerinin yağmalanmasının mubah olduğuna fetva verdiler. Padişahın aydın fık rinde dolaşıp duran sorunun gerçekliğinin huccetlerindeki kesin kanıtları ve fetvalarındaki gerçek hükümleri, açık seçik en iyi biçimde sayfalara yazıp geçirdiler.

Hiç kuşkusuz ol gailenin ortadan kaldırılmasına ve ol tehlikeli gelişmenin durdurulmasına Padişahın kesin kararı olup, kötü inançlı düşmanın belini ve gücünü kırmak sayıya gelmez fesatçıların kanlarını akıtmak yolundaydı.

Bir aydın günde Padişahın âlemleri içeren görüşleri ulu eyvanlı Divan ileri gelenleri arasında tartışma konusu olup, ülkenin refahı için saptanan ilkeler ve baş kaldıranların yapılarının nice yıkılacağı orada konuşulmaktaydı. Ol padişahlık tahtının layığı ve Tanrısal veriler hazinesinin kilidi, sonsuz fetihler gömüsünün anahtarı olan, güzel bir konuşma ile gerçekler çantasının kilidini açub, söz yerine cevherler saçub böylece söze başladı. "Tanrının yardımı Osmanlı soyunun desteği olup. cihadı gelenek haline getiren atalarımız çan ve salıp yoldaşlarının namus perdelerini yırtarak, çelipa ve zünnarların cenk oduyla yakarak güçlü elleriyle çanlarına ot tı kayub, kilise ve ayazmaların yıkub, kayguyla dolu yüreklerini korkuya yenik ve güçlü yapılarını temelden öyle yıkuk etmişlerdir ki, kapandıkları köşelerden baş çıkarmağa ve korunmuş ülkelere el karmağa mecalleri ve din savaşılarıyla karşı durup çarpışacak halleri kalmamıştır. "Hemen bed düşün- celi Kızılbaş Şah İsmail sorununu çözüp, topluluğun bağlarını koparub, ülkenin eteklerini pis varlığı kirinden pak etmek gerekmektedir ki, zamanın yarattığı olanaklarla öylece güç bulup, Acem darasının eteklerine saldırgan ellerle yapışub, mürid ve dostlarını arttırı arttırı genç yaşlı her kesin gönlünü özüne çekmiştir. Ermişlerin kaynağı ve ışıkların otağı olan Acem diyarı ki, haramlardan kaçınanların yetişip büyüdüğü ulular otağı ve yiğitler durağı idi. Yani "din, ülkeler yıldızı katına çekilse bile biz onunla birlikte olan kişilerden

olurdük diyen olgunların iki dünyasını da karartıp Peygamberin gönüller açan yüce sünneti yapısının zulüm ve dinsizlik kazmasıyla temelinden yıkarak harabetmiştir. Meydana getirdiği tepelenesice fedayi birlikleri Tanrının verdiği bir felakettir. Bunlar Kısralar devleti tacını paralamışlardır. Azgın şahları yolunda can verirler ve cenk ateşine semender gibi girerler. Ne ölümden korkuları, ne de uğraştan çekindikleri vardır. İnanç bağları çok güçlü ve saldırıları bir felakettir. İşleri zulüm, gidişleri de dinsizliktir.

...Dize –

Viraneye dönmüştür Acem zulümlerinden
Neler gördü neler cihan dinsizliklerinden
Mescitleri etmişler ahır hayvanlara
Minberleri yıktılar kıyıcı kollarıyla
Bilginlerin dersi yazdıkları yaprakları
Baştan başa eylediler zafıran kağıdı
Yükselttiler bayrak gibi elin kolun kinle
Vurdular ol güzel başlara oklarla nice
Dindarlık törelerini kökten kaldırdılar
Böylece Peygamberin şeriatını yıktılar

Sevinç duyduğumuz başınızın tacı cevheri köklü dinin, devamını sağlamak ve açık şeriat yolunda yürümek olup, Tanrının desteğiyle gücümüz en yüksek derecede. cihanı tutan kılıcımız İslamın nuruyla parıldamakta iken, ol ayıpların kaynağı Şi'a topluluğu bağını paralamak, ad ve şanlarını varlık dünyasından gidermek işini üstlenmek akıl ve din kuralları gereğince boynumuza borç olmuştur... (a.g.e. s. 168).

Selim, Şah İsmail'e yazdığı birinci mektupta, onu İslam alemine verdiği zararlardan ve insanlar arasında ektiği fitne tohumlarından vazgeçmeye çağırmıştır. Halkın temiz inançlarını yıkmaya çalışan, bilginlere ve din adamlarına savaş açan, mescitleri ve türbeleri yakan Şah İsmail'i Şeriat'in hakikatine davet eden Selim, eğer sözü dinlenmez ise Tanrı'nın desteğiyle devletin sillesini yiyeceğini söylemektedir. Bu durum İslamiyet'ten sonra alpin üzerine yüklenen gaza, velayet ve şeriat vasfı, alpi din içinde en büyük koruyucu haline getirmiştir.

Acem Darasına Yollanan Mektubun Çevirisi Budur (1. Mektup)

Bilen uluğ padişah Tanrı hazreti şöyle buyurur."Tanrı katında din, hiç kuşkuzuz İslam'dır. Kim ki İslam'dan garısını din tutar. Kabul yüzü görmeyecektir o. Ahirette ise zarara uğrayanlardan olacaktır. Kimki Tarnısında bir salık aldı. Onun sonu Allah'a kaldı. Kimki yoldan döndü cehennemliklerden oldu. Orada sonsuza dek kalacaktır o. Ey Tanrımız bizi yol gösterenlerden

ve göstericilerden eyle. Sapkınlardan ve sapkınlık öncülerinde eyleme. Ne biyyü'l-emin olan âlemlerin efendisi Muhammed Mustafa'ya, soyuna ve tüm yoldaşlarına selamdan sonra derim ki, bu değerli söz, ululuk katımızdan ki ben, kâfirleri ve Tanrıya eş koşanları tepeleyen, dinin düşmanlarını toprağa karan, firavunları direncini kıran, hakanların taçları tolgası, gaziler ve din yolu savaşçıların sultanı, Feridun görkemde, İskender durağında, hak ve adaletin Keyhusrev'i, Sultan Murad Han oğlu Sultan Mehmed Han oğlu Sultan Bayezit Han oğlu Sultan Selim Han'ım. Sen ki, Acem padişahı, uluğ başbuğ, güçlü bey, zamanın Dahak'ı savaş alanın Darab'ı günün Afrasyab'ı İsmail Bey diye tanınan kişisin. Bu yazı senden yana yazılmıştır. Haberin ve bilgin ola ki, işi eden hak üzeredir. Ulular ulusunun kesinkes yazgısı her zaman yettiğince bozulur sanılmasın. Hüküm onun ve işlevi sonsuza değindir. Nite- kim Kitapta açıkca böyle gelmiştir. "Biz yeryüzünü ve gökleri, bunlar arasındaki varlıkları laf olsun diye yarattık (96), "İnsanın yaradılış nedeni ki üstünlüğün temeli, cihanın mayası ve âlemlerin özüdür. O da Tanrının yeryüzündeki ardılı oluşudur. Ulu ve yüce Tanrının yeryüzündeki ardılı oluşudur. Ulu ve yüce Tanrının dediği gibi. "O, herbirinizi yeryüzünde kandine halife eyledi." İşte bu bakımdandır ki, insan denilen yaratığın bireyleri ruhani güzellikleri özünde toplamış, Tanrının adları kar- şılığı olan davranışlarla varlıklarını belirlemişlerdir. Onun yerini tutma niteliği ve halifelüğün gerçekliği, kutsal şeriate, en olgun ve üstün selamlar o peygamberlik ülkesinin hakimi olan hazrete olsun ona, itaatsizliği gerektirmez. Peygamberin rehberlik ettiği yollar, iki cihanın mutluluğu pınarına ulaştıran ve sonsuz gufrana ileten araçlardır. Her kim ki Tanrının buyruklarından uzaklaşır ve Allah'ın emirlerine uyma çizgisinden dışarı çıkar, din perdesin yırtar, geçek şeriatin yapısını yıkar. ona karşı çıkma tüm Müslümanlara genellikle, adaletle hüküm süren padişahlara da özellikle düşen bir görevdir ki, Ey iman edenler Allah'ın yolunda olunuz. buyruğu can kulaklarına ulaşmış olsun. Onlar bu müfsitlerin düzenlerini bozmayı, fesatlıklarını kaldırmayı güçleri, yetenekleri ölçüsünde başlıca iş bilmiş olsunlar... (a.g.e. s. 177).

Mezhep çatışması başta olmak üzere birlik ve beraberliği bozucu her türlü faaliyetin farkında olan Selim, bu durumun önüne geçmek için siyasi ve askeri mücadeleler vermiş, cihad kılıcını kuşanmaktan geri adım atmamıştır. Bunu yaparken şeriat ipine sarılmıştır. Şeriat ipi ve cihad okuyla gönüller ve ülkeler fethetmiştir.

...Değerli görüş sahibi vezirlerden Dukakin oğlu Ahmed Paşa'yı yirmi bin kadar timar sipahisiyle değersiz Kızılbaşın durumundan haber derlemek üzere Sivas yöresine gönderdi. Cihani dolanan güneş gibi her gün bir konağı yürüyüp hızla akan ay örneği her gece bir durağa indi. Konya ovası Sultanın ikbal çadırlarına konak olıcak, ol dindarlar kentinde yatmakta bulunan din büyüklerinin mezarlarını ziyaret idüb temiz ruhlarından yardım diledi. Kentin fakirlerine ol ulular hürmetine cömertliğinden paylar üleştirdi. Kayseri'de dört gün kaldı Karaman askeri anda orduya katıldı. Andan üçüncü konak Çubuk ovası oldu ki, Zülkadir ili yöresindedir. Alauddevle Bey'ı sınamak için ol konakta elçi ve name gönderüb "mezhebdaş olmak gereği, dinden çıkan bid'at ehlinin tepelenmesinde, fesatlık damarlarının kesilmesinde cihad kılıcın takmış bulunan temiz inançlı Sultana yoldaş olmak ve ters davranışları bırakmaktır.

İmdi gerektir ki bu yolda bizimle ol azgın dinsizlerin tepelenmesinde yoldaş olup ila-yi kelimetu'llah idenlerden olasız." demeği ol anber mühürlü nameye yazdırmıştı.

İtme bir saat savsama yiğit isen

Eğer İslam ile dert yoldaşı isen

deyü ol kötü işler iden hilekârı ve bunamışlık aybı ile utanmaz şaşkınlı, büyük emeller besleyen kocamış türlü türlü lutuflarla katına çağırıldı. Ama onun yüreğine yerleşmiş olan fesatlık, Padişahın öğülesice otağına hizmet devletini yıkmak yolunda rehber olup, uyulması gereken fermana boyun eğmekten onu alıyordu. Otağ-ı hümayûn İran topraklarına girdiği sırada komşusu olan Osmanlı topraklarına saldırdı. Bu nedenle dönüş vaktinde Padişahın gayret dizgini onu yola getirmek yönüne dönderildi. Halk arasında ayrılıklara neden olan varlığa harf-i illet gibi ağırlık etmesin diye silindi (a.g.e. s. 181).

Selim, yazdığı ikinci mektubunda da düşmanının dinin gerekliliklerini yerine getirmesi konusunda ikaz etmiştir. Peygamberin Şeriat yasalarını yaşatmak için sayısız askeri ile birlikte kendisinin üzerine doğru yürümekte olduğunu ifade etmiştir.

Bu, Ol Korkak Düşmana Gönderilen Mektubun Örneğidir

İsmail Bahadır. Allah durumunu ıslah etsin. Uyulması gereken bu buyruk sana ulaşacak bilesin ki, İslam'ın namus perdesini yırtmağa kalkıştuğun gerçek ölçülere irişüb, yaradılıştaki kötülük tıynetidür ki fitne ve fesadun kaynağıdır. Onu zaman defterinden hançerin tırnakları ve Parlak kılıçla kazınmak bütün hüküm sahibi Sultanların ve kudretli hakanların hepsinin boynuna borc idüğüne, Allah kıyamet gününe dek bu yoldekilerin sayılarını arttırsın bilgin imamlar fetva vermişlerdir. Allah'ın selamı üzerine olsun Peygamberin dini törenlerini yaşatmak ve Muhammed'in şeriatı yasalarını yürürlükte kılmak için düşmanını avlayan sayısız askerle senün kaskına, doğu ülkelerine şanlı yönelişi eyledik. Deniz geçildiği zamanda beğenilir bir mektup gönderip değerli içeriğinde baskı sonucu hükmün altında kalan yer ve iller Padişahlığının mutlu gölgeliği altında gölgelenicek er isen meydana gelesin. Hak sübhanehu ve taalanın çizdiği yol ve kararı neye yönelik olmuş ise ortaya çıka deyu buyurmuştum. Pes bundan amaç şu idi ki, bir kaç ay ve gün önürdiden sen de uyarlanasun. Tedarükin idesin. Gafil bulundu. Elim altındaki askeri toplamağa zaman el virmedi deyü özür ve bahane itmeyesin. Ama uzun bir süre ve epeyce bir vakittir ki, dökülen at nallarından yeryüzü demire bürünmüş. dizginlerin şakırtısından cihanın kulağı cınlayıp dolmuş. tur. Bu arada gizli, açık iyi ya da kötü senden cesareti belirtir bir davranış görülmedi. Ola ki, şimdiki halde gökleri andıran Azerbaycan yöresinde olan dağ ve tepeler muzaffer ordunun katırları nallarıyla hilallerle dolmuş göğe benzemişken senden ne ad ne san peyda olmuş, ne de varlı ğından bir iz ortaya çıkmıştır. Öyle bir gizlenmiş haldesin ki, varlığıyla yokluğun denktir. Kılıç taşıyım davasın idenlerim siper gibi belalara göğüs germek dayım

kaygusu ve başbuğluk sevdasında olanların ok ve kılıç yarasından korkusu olmamak, her an düşünesi olmak gerekir.

Dize

Ülke gelinini sıkıştırandır anı köşeye

Ki kondura öpücüğü parlak kılıcın dudağına

Selamet kaygusuyla perde gerisinde oturmayı seçenlere erlik adı hatadur. Ölümden korkan kimselere ata bin- mek ve kılıç kuşanmak yaraşuk değildir. İmdi bu derecede gizlenmenin, bu biçimde sessizlik köşesine çekilmenin nedeni yakın olasılıkla kıyaslanamayan askerimin çokluğundan duyduğün korku ve kaygu olmaktır. İmdi bu ürküntüyü gidermek için zaferleri rehber edinen askerden kırk bin er ayırdılub onların Kayseri ile Sivas arasında beklemeleri buyurulmuştur. Düşmana at oynatması ve boş meydan bulunması bu denlü olur. Bundan artuk olmaz. Eğer özünde her ne çeşitten gayret ve yiğitlikten iz varsa, gelüb zaferleri kovalayan askerine karşı olası. Ezelde yazılı olan her ne ise gün yüzüne çıkmış ola.inşa'Allahu taala ve selamlar doğru yolu tutana (a.g.e. s. 186).

Din yolunun asıl askerleri dinsizler topluluğu üzerine akın edip batıl karşısında Hakk'ı savunmaya gayret etmişlerdi. Bu itibarla halkın desteğini de arkasına alan Selim alpların yapmakta olduğu şeyi yapmaktadır. Halkının bulunduğu Din'e sahip çıkarak onları bozgunculuktan korumak için elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmış ve düşmanlarına gözdağı vermiştir.

İran şahı da Cem'in ordusuyla Çaldıran ovasının dogusuna inüb ol gice hak ve batıl askerleri karşı karşıya durup Hak yücelecektir gerçeği belli ve durağı yüce Sultanın üstün varlığının değeri ol ova ve yamaçlara konuşundan kendini göstermiş oldu. Din yolunun savaş erleri dinsizler topluluğunu parçalamak umuduyla oç alıcı. kahredici kılıçları bilediler ve ol yokluk yolunda olan topluluk üzerine kolayca yengü sağlamayı Tanrı katından dilediler (a.g.e. s. 198).

Allah'ın yolunda dosdoğru yolu yürüyen temiz inançlı ve sapkın fikirlerden uzak olan Müslümanlar, dinsizler karşısında galip geldiler. Bu galibiyet sadece Selim ve yol arkadaşlarının değil Şeriat'ın, gazanın, ok-yayın galibiyetidir.

Temiz inançlı Sünniler Tanrının desteğine güvenip din yolunda çalışub ve savaş oduyla kaynaşub durdular. Yıldırım gibi inen kılıç şimşeklerini lanetlik şeytan bezekleri başlarına yöneldirüb, din düşmanlarının kanlarını öcün kılıca aslanına azık eylediler. Zenberek atışlarıyla siperlerin eleğe dönderdiler. Törpü satan çingeneler gibi felaket çarşısına gönderdiler (a.g.e. s. 203).

Yeniçeri yiğitleri gülle atmağa buyruk alıcak, onların karmaşık ya da düzenli gelişlerine bakmayıp, Ebadil kuşları gibi ol Fil ashabı örneği olan sapkın yığın üzerine düşüp anları didiklenmiş yiyeceklerle çevirdiler buyruğu gereğince tüfek boşaltmaya girişerek, demir ve taş fişekler attılar ve pis düşman kalabasını birbirine kattılar (a.g.e. s. 206).

Düşmanın ülkesine giren padişahın adalet ve merhamet gölgesinde bütün insanlar güven buldular. Mescit ve camiler onarıldı, Şeriat'ın yasaları yeniden hakim oldu. Yavuz'dan evvel olduğu gibi Yavuz da bir ülke fethetmeden gönül fehteder. Bundan dolayı da Yavuz, Şeriat ile birlikte gönülleri ok ve yay ile de ülkeleri fethederek Osmanlı sınırlarına hem toprak hem de kendini seven insan katmıştır.

Tebriz kenti armağanlar dağıtan Padişahın gelişiyile gönül alan gök gibi parıldıyacak, Hakça tutumunun sonucu süslenmiş ve de büyük küçük, ihtiyar herkes onun lutufkar gölgesinde güvenc bulmuştu. Hayvanlara ahır ve zulmün şamarıyla baykuş ile kargalara yuva olan mescit ve camiler onarılıp İslam dininin töreleri ve öğülesi şeriatin geceleri uğurlu gelişleriyle gerçekleşti. Bereketli ayaklarıyla Azine-Cuma mecidi bu törenin gösteri yeri olup doğru yolu gösteren sahabelirin adları cami ve minberin süsleri oldu ve ezan sesleriyle mavi gök doldu.

Fermanıyla cihan değer Padişahın Cihanı kapladı adları Çar-yarın

Cuma namazı kıldıktan sonra tertil gülistanının bülbülleri, müezzinler mahfelinin Kur'an okuyan dilleri onun ihsan ve lutuflarıyla mutlulandılar. Herkese saçılan bahşişlerinden payların almış oldular. Ol tarihte Kızılbaşın ortaya çıkışı oldukça yakın olmakla çoğu İranlı, Sünnî mezhebinde ve tutumunda olup atalarında görmedikleri rafizi davranışlarından kaçınmaktaydılar. Bu nedenle ol mülhitleri tepeleyen ve din yoldaşlarına yardımcı olan temiz inançlı Sultanın gelişini esenliklerinin baş malı bilmişlerdi. Bu olayın Peygamberin şeriatinin yeniden doğuşuna işaret sayarak gönül alıcı atının nalı tozunu umut taşıyan gözlerine sürme ve parlaticı tutya bildiler. Nice yıl ve günden beri bir yana itilen İslam törelerini izlemekle gözleri nurlandı ve gönülleri sevinç yurdu olup Tanrıya şükürler eylediler. Cuma ve cemaatle namaz kılma, ibadet ve taat töreleri ol kötülükler yoldaşları belasıyla yitirilmişken Rum sultanının gelişiyile yeniden canlandığından, hutbelerde ulu sahabelerin adları saygıyla anılmaya başladığından mutluluk buldular. Ol keremlerle bezeli Sultanın adaletli gölgesinin Acem illerini kaplamasını, insaf ve adaletinin bu ülkeden ol uğursuz kavmin varlığını silmesi duasını dillerine doladılar. Onun koruyucu gölgesinde güven ve refah içinde kalmak dileğini canlarını özü bildiler (a.g.e. s. 220).

Allah'ın ayetlerini yaptığı her işte esas alan padişah, insanları onun emirleriyle Hakk'a çağırmıştır. Bu emirleri Memlûkler'den aldığı halifelikle daha da iyi uygulayabilmektedir.

Kürt bilginlerinden birini elçi sıfatıyla kale içine gönderüb bu öğülesice âyeti ki, ruh kalesinin ışığı ve fetihler anahtarıdır, yazub anlara bildirdi. "Ey inananlar. tümünüz birden barışa girin.

Şeytanın oyunlarına uymayın. O sizlerin apaçık düşmanıdır. Salat ve selam ol en iyi huyla yarattığı Muhammed'e ve ashabına olsun (a.g.e. s. 259).

Padişah, Allah'ın evinin ve peygamberinin istirahatgahının olduğu topraklara hakim değil hizmetkar olmak istemiş ve bu arzusu çok önceleri çevresindekiler tarafından fark edilmiştir.

Ama, Padişahın lutufkâr ilgisini toplamış bulunan ve bu nedenle nişancılıktan vezirlik rütbesine yükselmiş olan Hoca oğlu Mehmed Paşa ki, bilim alanında salınıp boy atmıştı. Özellikle düşün üzerindeki bilgisi nuruyla Padişahın âlemleri aydınlatan zihninden geçenleri kavrama derecesine ulaşmıştı. Cihan değer Padişahın Arap diyarına at tepmeğe eğilimini sezmiş ve aydın gönül چراغında Haremeyn hizmetiyle şereflenme ülküsünün yaşadığını hissetmişti (a.g.e. s. 278).

Padişah, Memlûk seferi sırasında Kudüs'e girdikten sonra nice evliya ve enbiyanın da kabrini ziyaret etmiş, hafızlara da Kuran'ı Kerim tilavet ettirmiştir. Şeriat vasfını sadece hükümdar değil Osmanlı topraklarının alim kişileri, diğer ricaller tarafından da yerine getirilmeye çalışarak Allah yolunda gitmektedirler.

Padişahın Mescid-i Aksa'ya Gidişi

Keremle bezenmiş Padişahın Kudüsü ziyaret düşüncesi başlıca emellerinden biri olmakla, Mısır yolundan ayrıldığına bakmayıp, yenilmez orduya Gazze'den Remle'ye gönderüb, saygı değer has adamlarıyla o şerefleri somutlaştıran kutsal makama doğru yollandı. Tan yerinin atışından güneşin batışına dek çölü aşub bir gün içinde Beyt-i mukaddes'e ulaştı. Yol güvenliği kalmamış, çöl Araplarıyla yollar kapanmış iken, keremli Tanrının yardımıyla ve Halil İbrahim'in ruhaniyeti rehberliğine umud bağlayub az bir insanla ordu-yi hümayûndan ayrılıb yola girdi ve emel edinilen durağa rahat gönülle irdi.

Ol mukaddes beyti itdi de arzu

Vardı sürdü sahretü'r-rahman'a rû

O gice ki, Beytül-makdis'e ulaşılma başarıldı, temiz gönüllü Sultan ihya-yi leyl etmek eğilimiyle kutsal yerleri ziyarete başladı. İrtesi Hazret-i İshak. Yakub ve Yusufun salat ve selam Peygamberimize ve anlara olsun, temiz kabirleri ziyaretine gidildi. Kur'an bostanında nağmeler çağlatan bülbül, Padişahın has hafızı Tanrının fazlı ile öğülsün, İsfahanlı Hafız Mehmet uygun ve düzgün ezgilerle aşr'ı şerifler tilavet etti (a.g.e. s. 305).

Selim, şeyhlere, alimlere ve din adamlarına her zaman saygı göstermiştir. Gittiği yolu kılıçtan evvel duanın açtığını bilen temiz huylu padişah, ayak bastığı topraklardaki din adamlarının kabirlerinin dahi onarılmasını sağlamıştır.

Şeyh Ekber'in Kabirinin Onarımı

Temiz inançlı, iyi huylu Padişah ki, peygamber ve ermişlerin temiz ruhlarından dilek eylemeyi âdet edinmişti. Bakımlı Şam' kentinde kaldığı sürece kutlu kabirleri ziyaretten geri kalmayub her an kenti ve çevresini gezer dururdu. Saliha kasabasında olgun bilge, şeyhlerin seçkini, sakınanların önderi, Hak yolcuların rehberi, Tanrı kul- larına yol gösterici, Hak binasını yapanların ustası, sırrı kutlu olsun. Şeyh Muhyiddin-i Arabi hazretlerinin nurlarla aydınlanan mezarını ziyaret ettikte, kubbesi aşıkların bağı gibi çak, temiz yaygılarının lime lime, yırtık pırtık ol- duğunu göricek gerçi gizli hazinelerin viranelere gömüldüğün ve zengin gömülerin örenlerde saklandığın, uyanık gönüllerinde bilinmekteydi. Ama ol nurlu mezarın toz ve toprakla kaplı oluşundan huzursuz oldu. Değeri ölçülemeyen himmetinin mimarlık eliyle sözü edilen kabir bir anda parıldayan bir yapı oldu. Kabrin yanı başında nurlarla aydınlanan bir cami dahi yaptırdı ki şirinlikte benzeri olmayan Şam'a güzellik katan bir bina oldu. İçine giren öyle safa bulur ki, san dünyadan arınır, bir çizgi resim olur. Kendini camiin asıl eşyasından sanır da oradan ayrılmaya gönlü bir türlü razı olmaz. Bu camiin yanında da göze hoş gelen bir zaviye yaptırdı. Mücavir ve konukların doyurulması için toy gereklerini, fakirlerin gereksinimlerini olağan üstü bir biçimde düzenletti. Bu hayır yapılarının yaşamaları için sayıya gelmez köy ve kaynaklar vakfedip hayır işinin kuramlarını saptadı. İşte ol ulu kişiyi böylece yüceltti. Anın yattığı kasabayı olduğu gibi onarttı. Himmetinin uğuru ile mühendis ve mimarları bu tasarımı kısa zamanda gerçekleştirip bu ulu yapıyı bitirdiler. Do- kuz yüz yirmi dört yılı Muharreminde, dördüncü günde (5 Şubat 1518) ülkeler alan Padişah ol gönül koyucu cami- de Cuma namazını eda edip, Tanrıya şükürlerini belirtmek için ihsan ve lutuf avazesin cihan cami kubbesinde çınlattı.

Bu ayın yirmi ikisinde vezir-i azamlık, göreviyle yüceltilen değerli vezir Piri Paşa, iklimler açan Padişahın eşiğini öpmekle değer buldu (a.g.e. s. 341).

Selim, Şeriat'ın keskin dairesi dışında kalan bütün dinsizlerle savaşının daima devam ettiğini her fırsatta dile getirmiş, Şeriat dairesi içindeki şeyhlere hürmetini eksik etmemiştir.

Sözü edilen beyler ve şeyhler ki, üstün soylu Padişahın kapısında gönül buldular ve sevinçlerle coştular. Bol iltifatlarını gördükten sonra izin alıp yurtlarına gider olıcak, her birine hitap etmek şerefiyle onurlandırıp. tek dileğinin Çerkes zulmünü aradan kaldırmak ve Osmanlı töresi üzere Arap diyarında hak ve adalet sancağını dalgalandırmak olduğunu bildirdi. Şeriatın dışında kalan zulüm yapılarının yıkılmasının tek emeli olduğunu anlattı (a.g.e. s. 334).

3.1.12. Kılıç

Sözlükte kılıç, *uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silâh. Saban ökçesini oka bağlayan ağaç parçası* (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s. 2094). Kılıç; gücün, cesaretin, yiğitliğin, hâkimiyet ve ihtiyatın sembolüdür. Kılıç, insanlar için asırlar boyunca hem madden hem manen önemli bir yere sahip olmuştur. Kılıç kimi zaman

kutlu sayılıp ant törenlerinde üzerine ant içilirken kimi zaman da cihâd ve mücâhede için kullanılmıştır.

Hoca Sadettin Efendi, Selimnâmesi'nde Yavuz Sultan Selim'in kılıcına yer yer değinmiş, onun kılıcının gayesinin fitne ve fesat karanlıklarını yok etmek olduğunu söylemiştir. Kılıç ve herhangi bir alet belli bir amaca hizmet ettiğinde kapasitesinin iki katına çıkarak amaca daha iyi hizmet eder.

“Bahtı aydın Padişahın aman tanımayan kılıcının alevi yalazasıyla fitne ve fesat karanlıkları yakılmış oldu (a.g.e. s. 150).”

Ölümden korkan bir kimse er olamaz ve dolayısıyla da at binip kılıç kuşanamaz. Çünkü kılıç kuşanmak ancak Alp kişinin hasletidir.

“Selamet kaygusuyla perde gerisinde oturmayı seçenlere erlik adı hatadur. Ölümden korkan kimselere ata binmek ve kılıç kuşanmak yaraşuk değildir (a.g.e. s. 187).”

Nitekim padişah, öç kılıcı ile düşmanlarına yenilgiyi tattırmış ve onları bozguna uğratmıştır. Bu öç kılıcı intikam mahiyetli düşünülmemesi gerekir. Bu öç gaza fikriyle yapılan bir savaş anlayışıdır. Müslümanların arasını bozmaya çalışan kafirlere karşı bir kılıçtır.

Düşmanlarını bozguna uğratan Padişah önünde öç kılıcına pay ve kaplanları deviren kılıç aslanına katık oldular.

Sürdü Kızılbaşın kırımı giceden güne dek

Cihanı aydın iden kılıç parıldadı niceye dek (a.g.e. s. 217).

Selim'in kılıcı da kendisi gibi kötü kalpli düşmanların yüreğini titretecek kadar parlak ve ihtişamlıydı.

“Ciham tutan kılıcın yalmanı da kötü heves ıssı Çerkesin gözünü kamaştırdı (a.g.e. s. 222).”

3.1.13. İlim

İlim ise sözlükte *Bilim, ayrıntı, özellik, nitelik, hassasiyet* (Büyük Türkçe Sözlük, 2017, s.1729). *Bir şeyin hakikat ve mahiyetini kavrayıp idrak etmek* demektir. İlâhî bir sıfat olarak *Allah'ın gerek duyular âlemine gerekse duyu ötesine ait bütün nesne ve olayları bilmesi* diye tanımlanabilir. Kur'an'da Allah'ın en yetkin şekliyle bilen bir varlık olduğu âlîm, habîr, şehîd, hâfız, muhsî, vâsî' gibi isimlerle ifade edilmiştir. Bu kavramlar çerçevesinde ilim *zaman ve*

mekân sınırı olmaksızın küçük büyük, gizli âşikâr her şeyi ve her hadiseyi müşahade etmişçesine hakkıyla bilmek mânâsına gelir. (Kutluer, 2000, s.109).

Sanata ve edebiyata ilgisinden ötürü alimlere ve bilginlere hürmette kusur etmeyen Selim, Acem seferi dönüşünde nice ilim adamını İstanbul’a davet etmiştir. Hatta öyle ki o ilim adamları gördükleri saygı ve hürmetten ötürü eski yurtlarına dönmeyi bile düşünmediler. Bunun sebebi Yavuz’un da ilim sahibi bir padişah olmasından kaynaklıdır.

Öte yandan sanatsever Padişah bu ülkede yaşayan sanatçılardan ve önde gelen anlı şanlı beylerden bin kadarını seçerek ev halkları, mal ve eşyalarıyla birlikte İstanbul’a göçürdü. Bu yolculukta uluğ beylerden birini de anları koruyup götürmek için görevlendirdi. Anlara yolculukta ne gerekse, at, katır, eşek bütün gereksinimlerini ücret ve yol harçlıklarını da vedirdi. Bunlar orada öyle ilgi gördülerki, bu konuklukta eski dostlarını, yurtlarını unutmakla yerildiler (a.g.e. s. 223).

Savaş esnasında ilim adamlarına el sürmeyen padişah, emirlerine uyulması şartıyla hepsini ailesiyle birlikte korumuş ve bağışlamıştır.

“Kalede yerleşmiş bulunan bilginlere, seyyidlere de sözle haberler gönderüb bu bağlanma çağrısına anlayış göstererek uydukları anda can ve malları, çoluk ve çocukları korunmuş ve sakınılmış olacağın temel ilke idüğün bildirdi (a.g.e. s. 259).”

Selim, Memlûk seferi sırasında da ayak bastığı kutsal topraklarda alimlerin ve şeyhlerin ziyaret ederek hayır dualarını almayı da ihmal etmemiştir.

“Oturduğu sürece ol kutsal topraklarda olan kutlu kabirlere ziyaretine ön verip salih kişiler ve şeyhlerle sohbeti emel idinüb hayır duaların aldı (a.g.e. s.296).”

Hoca Sadettin Efendi, babasının ağzından Selim’in gece gündüz ilimle nasıl meşgul olduğunu, kütüphaneden bulunan sayısız kitabın tamamını okuduğunu şöyle ifade etmektedir;

Gözünden hiç bir an gitmezdi kitap

Uykuya, huriler vermezdi yüzü

Babam merhum eydir ki, yemek zamanlarını biz söyledik. Yoksa gözünde ruhani gıdaları derlemekten başka bir şey yoktu. Hazine-i âmirede bulunan değerli kitapları başlarından sonlarına dek birer kere okuduğunu kendi ağzıyla söylediğini anlatıp dururdu (a.g.e. s. 364).

Selim’in şiirle ilgilendiği aşıkardır. Bilindiği üzere Selim’in hem Türkçe hem de Farsça bir Divan’ı bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki Selim, ilim tahsil etmiş, birkaç dilde de Divan yazacak kadar ilim sahibi bir hükümdar olmuştur. Selim’in ne kadar ilim aşığı birisi olduğu,

sanat ve edebiyata ne kadar alakadar olduğu, bilgilerle dostluğu ne kadar sevdiği şöyle nazmedilmiştir:

Selim Han Türkçe Farsça Tatarca
Söyledi güzel güzel şiirler
Bilgelerle dostluğu severdi
Aydın gönlü buna istek besler
Can gözünden aktığından beri
Kevser şiiri canı tazeler
Tanrı desteğiyle olmuş idi
Adalet yeli dünyada eser
Himmetiyle o lutfu Kevserin
Kabrini sulasın de her seher (a.g.e. s. 363).

3.1.14. Himmet

Himmet kelimesi Arapça *yardım, kayırma. Çalışma, emek, gayret. Lütuf.* (a.g.e. s. 2017, s.1609). Diğer taraftan himmet Allah'ın yardım etmesidir. Bazı kulların özellikle Allah dostu olarak tabir edilen kişilere takviye güç olarak Allah tarafından gelen bir güç, kudrettir. Bu durum Türklerin kut inancıyla da örtüşen bir durumdur. Alp-hükümdar olan Yavuz hem kut ile kutsanmış hem de himmet eliyle güçlenmiştir.

Hoca Sadettin Efendi Selimnâmesi'nde bu hasletlere de yer yer örnekler vermiştir. Mesela Doğu seferi öncesinde Tanrı'nın yardımını dileyip peygamberden de dilekte bulunmuştur. Bu itibarla Yavuz Doğu seferine çıkmış ve bunun sonucunda başarıyla memleketine dönmüştür. Şüphesiz himmet öyle sıradan bir yardım değildir. Tevekkül ile birlikte gelen bir yardımdır. Yavuz aklını kullanmış, askerlerini eğitmiş ve bunun yanında himmet ipine de sıkı sıkıya tutunmuş ve bu ip onu bırakmamıştır.

Durağı yüce Padişah da Tanrının yardımına güvende ve uyanık gönlü nebiler önderinden dilekte, yel gibi uçan. eşkin koşucu bir ata bindi ki eyeri, devlet ve ikbalin direği, gümüşler saçan nalları fetih ve zaferlerin bayram ayı hilaliydi. Şeref burcundan ışık saçar güneş doğar gibi, ulu tāk ve yüksek revaktan parıldayan bir doğuş gösterüb islam ordusuna selam virüb duaların aldı. Göm ve görkemle cihanı tutan çadırından yana salınub ol akşam anda kaldı (a.g.e. s. 174).

Tahta çıkan Selim, babasından başlayarak nice alimlerin ve din adamlarının kabrini ziyaret ederek dualar etmiş ve yardım istemiştir. Geleneksel olarak bir yere gitmeden önce el öpme icazet alma adeti olan Türkler’de bu durum genetik kodlarla İslamiyet’ten sonra mezar ziyaretiyle devam etmiş; atalardan, din büyüklerinden ve büyük alimlerden dua ve himmet talep etmiştir.

Denizler gibi köpüren askerin kalabalığına gemi ve geçit yerleri yetecekleyin değildi. Boğazdan geçişi kolaylamak için bir nice gün ol durakta kalıp değerli babasıyla cennetlik atasının mezarlarını ziyaret idüb ol gaza tutkunu padişahların cennetlere açılan ruhlarından yardım dileyip sadakalar dağıtmakla fakir ve zavallıları sevindirdi. Tanrı otağının dostu Habib-i ekrem hazretlerinin uluğ yarı ve konukçusu, Tanrı hoşnut olsun andan. Ebu Eyyub-i Ensari hazreti mezarını tekrar tekrar ziyaret edüb, şanlı gizlerinden nice yakarmalarla yardım istedi. Tanrının selamları üzerine olsun. Hazret-i Risaletpenah ruhaniyetine açık gönlünü adamakla şefaatine aracı kıldı. Pek çok kurban kesmekle Tanrıya yaklaşıp kapusundaki yoksulları bol sadakalarla adeta varlıklı kişilerden eyledi (a.g.e. s. 175).

Acem seferinde kazanılan zaferden sonra Allah’ın yardımının kendileriyle olduğu ayetler okundu ve düşman orduları kaçmaya başladı. Tabii olarak Allah’ın ayetlerini okuyarak Allah’ın da ordusuyla beraber olduğunu oradaki askerlerine bildirerek onları motive etmiş ve potansiyellerini iki katına çıkartmıştır.

Şaşkın Şah’ın kaçtığı haberi kesinleşince ve çevrede, yörede savaşçı Kızılbaşın kimse kalmadığı belli olunca "Onda dinlenmeniz için geceyi meydana getirdik. (a.g.e. s. 116) "buyruğu üzere gazileri rahata kavuşturmak için kapısında Cem’in hizmet ettiği hüdavendigar, ol. Acem ve Rum ordularının çarpıştığı alana göm ve görkemle kondu. Yüce otağının kapı perdesi de gök kubbeye dokundu. Her yandı "nasrun min'Allahi âyeti okundu. Feleklerin kulakları. bütün insanlar, yeryüzü camileri, tekkeleri beğeni alkışlarıyla, kuşkuları gideren aferin deyişleriyle doldu taşı (a.g.e. s. 217).

Tanrı’nın destek ve yardımıyla girilen zaferler inananlar lehine sonuçlanmıştır.

“Tanrının desteği. Padişahın uğuru devleti İslam askerinin öncüsü olup zafer bu yana düştü. Yaşamı çirkin Kızılbaş bozgun yoluna üstü. (a.g.e. s. 219).”

Yine Arap diyarlarının fethinde Allah’ın yardım ve inayetinin Selim ve ordusuyla olduğu dile getirilmiştir. Yeryüzünde Tanrı’nın gölgesi olan ve cihanı himmeti ile elinde tutan padişah, rahata ve lezzete düşkün olmayıp gaza meydanlarında cihangirlik ruhunu ortaya koymuştur.

Arap Diyarı Fethin Anlatır Dinle ki Bir Acayip Olaydır

Rehber oldu Padişaha devleti

Girdi hükmüne cihan ülkeleri

Sancağına her yer yüz sürdü onun

Zaferleri dermek amacıydı onun

Tanrı desteği arka oldu ana

Geçerdi tahtı yiğit, düşman başına

Rabbimiz Tanrının ezelden inayeti, padişahlık ve halifelik nurları saçan menşuruna Sultan Selim Han'ın ulu adının yazılmasını gerektirmişti. Devleti ve ikbali beratı, "yardımıyla seni destekledi" hükmünün gereği yüce sanlarla bezenmişti. Parlak tuğrası "yeryüzünde Tanrının gölgesi Sultan adıyla yazılmıştı. Cihanı tutan himmeti, öyle aşağılanmaya elvermezdi ki, rahatına düşkünler gibi afiyet bucağında ve güven durağında oturup tek devlet düzenini sağlamakla yetine. Keyif ve huzur anlarını ganimet bilüb, dünya lezzetlerini derlemeye ve de eylence, iştret sofralarını süslemeye düşkün olmağla cihangirlik fırsatını yitire. Bu nedenlerledir ki, İran uc boyları saygın görevlilerinin yönetimine girmişken, anınla yetinmeyüb, dinsizleri aşağılık etmeği ve sapkınlar topluluğunu yola getirmeği iş bilüb. Acem yurdunu adaletiyle onarıp, öncelerdeki gibi bilim ve doğruluk ışığıyla nurlandırmak için sözü edilen uca sefer tasarılarını iyice geliştirerek, zaferleri izleyen askerlerin toplanması yolunda güçlü fermanını işleme koydu. Ulu saçaklı Divanın üyelerine de üç yıl sürmesi öngörülen bir seferin hazırlığını yapmaları buyurmuştu. Ükelere egemen olmaya ve Acem diyarında daralık etmeye yönelik önlemleri almak için bütün beylere sefere hazırlanmalarını bildiren hükümler gönderdi (a.g.e. s. 273).

Tanrı'nın desteğine mazhar olan orduya yenilgi olmayacağı ile alakalı ayet okunarak pis düşmanın tutuşturduğu savaş ateşi söndürülmüştür. İslam coğrafyalarına bir düzen ve dirlik getirmek isteyen Yavuz, Allah'ın himmetiyle muvaffak oldu.

Böylece zaferleri gözleyen ordunun kanatlarını perişan idüb her yandan hücum idicek, cihanın baş eğdiği ferman gereği saf tutan vezirlerden Sinan Paşa sağ kola. Yunus Paşa sol kola yardım ve destek olmak için yönelip askerın yüreklerini berkittiler. Yenilmesi gereken Çerkes üstüne kılıç salıp Rum gazilerine "Eğer Tanrı destek olursa sizin için yenilgi yoktur. " gereği dildarlıklar eylediler. Kötülüklere engel olan kılıcın suyu hakkı pis düşmanın tutuşturduğu savaş ateşini söndürüp

Kestiler Allan ve Sib'in başını

Gördü Şamlı Rumunun savaşını (a.g.e. s. 286).

Rabbin destek ve inayetiyle bütün Arap diyarına diz çöktürülmüş ve Selim, atının dizginlerini yeni ufuklara doğru çevirmiştir. Allah'ın dininin gerekliliklerini yerine getiremeyen ve Müslümanlar arasında ayrılıklar çıkaran bu devletler üzerine düzeni tekrar

sağlamak maksadıyla giden Yavuz'a himmet gücünün de katkısıyla muzaffer olmuş ve bu topraklar Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir.

Padişahın devleti düşmanları bela oklarıyla taranıp temizlenmiş ve tanrısal ceza ile yeryüzünden süpürülmüşlerdi. Böylece bütün Arap diyarı Rabbin desteğiyle ülkeler açan Padişaha teslim ve devleti düşmanları yokluk yolcuları arasına katılmış oldu. Bundan sonra Sultan Selim atının dizginlerini Kahire'ye yöneltip Mısır'a ininiz ayetinin anlamını gerçekleştirdi (a.g.e. s. 328).

3.1.15. Dost-Arkadaş

Doğru seçilmiş bir arkadaş alp için çok önemlidir. En çok vaktini geçireceği bu kişi onun hem sırdaşı hem derttaşı hem de yoldaşı olacaktır. Arkadaş kelimesi arkayı kollayan manasını çağrıştırmaktadır. Bu itibarla arkadaş, birbirinin arkasını kollayan en az iki kişiden oluşan grup ve topluluktur. Dost ise Farsça'dan dilimize geçmiş arkadaş ile aşağı yukarı aynı manaya gelen bir kelimedir. Bu iki kelime tesadüfi olarak kullanılmamıştır. Alpin arkadaş atı, avratı ve silahından sonra gelen dördüncü önemli yere sahiptir. Savaş alanında yanında güvenilebileceği bir kişi alp için elzemdir.

Hoca Sadettin Efendi Selimnâmesi'nde Yavuz Sultan Selim'in dostlukları ile alakalı önemli bilgiler vermiştir. Başta kendi babası Hasan Can olmak üzere padişahın mühim dostluklara sahip olduğunu yer yer ifade etmiştir. Hoca Sadettin Efendi, babasının Selim ile olan hukukunu şöyle anlatır:

Merhum babam ki, rehberi zafer olan ol seferde bahtı aydın, kılıcı ülkeler açan Padişahın zaferlere yuva olan eşiğinde hizmet etmekle öğünçler bulmuş, lütufkâr sözlerinin dinleyicisi olmak şerefine erişmiş, benzerlerinden üstün tutulmuş, şanlarla dolan Kapısında saygınlık görmüş, en yakın hizmetçisi ve şahlık yüzüğünü taşıyanın her çeşit iltifatına erişen bir kişi olmuştu (a.g.e. s. 313).

Zaferlerin tek başına değil inanmış bir orduyla kazanılabileceğini çok iyi bilen padişah, yanında adeta bir inanmışlar ordusuyla birlikte sefere çıkmıştır. Sefere çıkan Selim korkusuzdur ve bununla beraber kendisiyle seferde bulunan askerlerle birlikte daha da korkusuz olmuş, düşmana boyun eğdirmiştir.

Padişahın tek buyruk, bizdense baş eğmek kavramı üzere ferman buyrulan yere gitmekten başka çaremiz ve boyun eğdiğimiz kapıdan ayrılmaya güç ve yaremiz yoktur.

Her ne emretsen Şaha fermanındayuz

Her ne yana kim buyursan gidevüz

Öyleki bütün askerler, bütün beyler gönlü uyanık Padişahın her buyruğuna bağlıydılar. Hizmet kemerini de kılıç gibi iki yerden bellerine kuşanub, gönül aynaları karamsarlık toz ve topraklarıyla bulunmamış tertemiz olup Padişah uğrunda bayrak gibi dimdik idiler (a.g.e. s. 148).

Hoca Sadettin Efendi, Selim'in dünyadan ahirete irtihali sırasında yanında bulunan babasının ağzından o anları şöyle anlatır ki Sadettin Efendi'nin babası Selim'in en güvendiği arkadaşı ve sırdaşıydı.

Padişahın Göçüşünün Genişçe Açıklaması

Hastalığı süresince merhum babam hizmeti şerefinden bir an eksik olmayub geceler sabahlara dek mum örneği yanan gönlüyle karşılarında divan tutar idi. Hizmetinde ara verdiğinde de yüce buyruklarıyla yatağı ucunda oturur idi. Gah mübarek elleri elinde, gah değerli ayakları dizinde idi. Cerrahlar ilaç yapmaya giriştiklerinde sırtına dayanır ve gah cerrahların işlediklerine baktırır, sadece ona güvenir idi. Tilavet ve telkin gereklerini andan gayrı kimse eda etmemiştir. Son nefesine dek bir nefes yanın- dan ayrılmamıştır. Merhum eydir idi ki, ölüm çaktığında bu fakire seslenüb buyurdu ki, Hasan Can ne haldir. Ben kulları da aytım ki, Sultanım Cenab-ı Hakk'a yönelüb Allah ile olıcak zamandır. Buyurdu ki, Bizi bunca zamandır kimin ile bilürdün? Cenab-ı Hakk'a yönelişimizde ku- sur mu gördün? Ben de aytım ki, haşa ki, bir zaman Tanrıyı anmadan gaflet gözlemiş olam. Ama bu zaman öteki günlere benzemediği yüzden ihtiyat olsun didim. Bir süre sonra sure-i Yasin oku deyü buyurdu. Uluğ buyrukları gereği üzere bir kere Yasin'ı tamamladım. Bilemce tilavet buyurdu. İkinci kez "Selamün kavlen min Rabbin rahim." âyetine geldikte gördüm ki mübarek dudakları sözü edilen âyeti okumakla hareket eder ve ol anda sağ şahadet parmaklarını kaldırub geride kalan parmaklarını sıkub

Gözün yumdu temaşa-yi cihandan

Feragat buldu gavga-yi zamandan

Güçlü elleri ellerimde olup kolunu sığayub nabzını tutmuştum. Nabzın durduğunu anlıyınca, o sırada gereken hizmeti yerine getirmeye giriştim. Hekimbaşı Ahi Çelebi orada benim yaptıklarına bakıyordu. Çabamı göricek, henüz yaşam sürüyor, ne aceb çaba idersiz! deyü terslenince aytım ki, bu Kapiya alnımı südüğüm günden bu ana dek velinimetim hizmetinde bir dakika bile yüz döndermemişem (a.g.e. s. 359).

Alp-hükümdarlar kendilerinde olan bu hasselerin varlığını bilmeseler de bir zaman sonra kendiliğinden ortaya çıkacak olan bu hasletler bu gibi kişilerde ülkelere yön verdiren bir karaktere dönüştürür. Bazı özellikleri Türklüğün vermiş olduğu genetik kodlarla kendisinde bulunduran alp, zamanla değişen inanç, yaşam ve toplumsal değerler doğrultusunda yeni özellikler kazanır ya da kendinde bulunan özelliklerin kimisini kullandırmayıp unutturur.

Bununla birlikte alpin kendisinde bulunan bu özelliklerin yanına saydığımız durumlardan dolayı eklenen özellikler zamanın o devrinde bir yeni alp tipini ortaya çıkartır.

Türklerde bu durum İslamiyetle gözle görülür bir şekilde değişir. Alpin hali hazırda var olan özelliklerinin yanında din değiştirmesiyle eklenen yeni özellikler, vasıflar ve kendisine yüklenen roller alp kavramını alperenliğe kaydırmış, bununla kalmayıp ahiliğe, alp-hükümdarlığa kadar da evrilmiştir. Bu durumda incelediğimiz Selimnâme de alp-hükümdar tipine örnek teşkil eder. Yaşantısını buna göre şekillendiren hükümdar her daim yanında kendisine güvenen kitlelerle alplığını göstermiş ve bunun doğal sonucu olarak sekiz yılda çoğu padişahın yirmi yılda yapamadığı kadar işler yapmış, devlete topraklar kazandırmıştır. İşte bundan sebep Yavuz'un alplığı incelenmeye değer görülmüştür.

3.2. Hoca Sadettin Efendi'nin Selimnâmesi'nde Yavuz Sultan Selim'in Alperenlik Özellikleri

Hoca Sadettin Efendi'nin Selimnâmesi Tâcü't-Tevârih'in sonuna eklenmiş on iki hikâyeden müteşekkildir. Bu eserde kazanılan savaşlardan, düşman devlet ricaline gönderilen mektuplardan, Yavuz'un cesaretinden ve Allah'a sımsıkı sarılışından bahsedilir. Ayet ve hadislerle desteklenen eserde genellikle birinci ağızdan yazılan tarihi olaylar bulunmaktadır. Bu eser, içeriği bakımından türünün diğer örneklerinden farklılıklar göstermektedir. Hiç şüphesiz bu durumda Sadettin Efendi'nin babası Hasan Can'ın, uzun süre Selim'in yanında kalmış olmasının büyük bir etkisi vardır. Yavuz Sultan Selim ile alakalı olarak babasından dinlediği hadiseleri bir araya getiren Sadettin Efendi, bu hikâyelerde Selim'in alperenlik vasıflarına sıkça vurgu yapmıştır. Bahsedilen hikâyelere aşağıda yer verilmiş ve bu hikâyeler çerçevesinde mezkûr padişahın alperenlik hasletlerinden bahsedilmiştir.

Bir başka deyişle Selimnâme, Yavuz Sultan Selim'in hikâyelerini içeren bir eserdir.

3.2.1. Birinci Hikâye

Bir gün merhum Bâli Paşa ki, beylerbeyilikten emekli, dindar ve temiz sevimli bir yaşlı idi. Halk ka-tında sayılan ve sevilen bir kimse olup, İstanbul'da gönüllü bir cami'i, hayır ve iyilik yapıları vardır. Özellikle temiz duygular taşıyan, gününü ibadetle geçiren bir nurlu ihtiyar idi. Ebu Eyyub-i Ensârî, Bârî ta'alâ andan hoşnut olsun ziyaretine geldikçe, andan babamın evine, eski arkadaşlık hukukuna ve geçmişteki kardeşlik bağlarına dayanarak gelir, bir süre sohbet ederdi. Ben o günlerde henüz mülazım olmuştum. Onların sohbetlerini dinlerdim. Bâli Paşa dedi ki, ol tarihte ki, merhum Sultan Selim atalarını ziyaret ve ülkedeki kargaşa durumu ile ilgili kimi

konuları söyleşmeğe, sancakları olan Trabzon'dan gelüb, Edirne'den berü Uğraş köyü dedikleri yerde vezilerin kışkırtmaları ve fesatlıkları sonu cenk ve uğraş deryası kaynaşmakla merhum hazretleri dahi girü sancakları semtine dönüp gitmeye karar vermişlerdi. Gemide oturmıştık. Ferhad Paşa ve hâin olan Ahmed Paşa ol sırada katında idiler. Kimi müsahipler ve yakın nedimleri saltanat sorunları üzerinde sohbet edip, bozgun döneminde gönül avutmak ve hatır eylemek yüzünden "Saadetlu beğümüz tahta otursa, her birimiz devlete irüb, yeni bir dönem açılrsa ve bahtıyarlık etkinlikleri gözüke ve Padişahın güçlü kolu devleti koruyucu olsa, doğuyu da, batıyı da fethitse, aşağılık Kızılbaşın yığınların darmadağın idüb pislik içindeki kâfirlerin vücudların zamanın sayfalarından kazısak" deyü söyleşürlerdi. Merhum hazretleri susmuş kendü âlemlerine dalmış idiler. Bu durumda iken murakaba haline vardılar. Bir zaman uyur gibi oldular. Sonra mübarek başlarını kaldurub buyurdular ki, "Hey dertmentler saltanat deyüb işidirsiz. Andan ne fâide ol saltanattan ki, sekiz dokuz yıllık ola. İşte istediğünüz virildi" deyü buyurdular. Ol zaman babam dedi ki, bu sözleri aynıyle Ferhad Paşa'dan dinlemiştim (a.g.e. s.123).

İlk öyküde Selim'in babasıyla olan çarpışmasının ardından gemiyle Kefe'ye dönüşü ile ilgilidir. Gemide Balı Paşa, Ferhad Paşa ve Ahmed Paşa bulunmaktadır. Selim bir köşede sessizce otururken gemidekilerin ilerideki saltanat günlerini konuştuğunu ve neler yapılacağını konuştuklarını işitir. Konuşmaları dinleyen Selim bir süre sonra onlara "Saltanat deyip durursunuz ondan ne fayda ki saltanat dokuz yıllık ola, işte istediğiniz verildi" diyerek büyük bir keramet göstermiştir. Zira bir süre sonra tahta geçecek olan Selim'in saltanatı gerçekten de zikrettiği kadar sürmüştür.

Bu hikâyede keramet sahibi padişahın saltanat süresini evvelden bilmesi onun velayet sahibi olduğuna işaret etmektedir. Hoca Sadettin Efendi bu sözleri bizat babasının, gemide bulunan Ferhad Paşa'dan işittiğini söyleyerek anlatılan hadisenin gerçekliğine işaret etmiştir.

3.2.2. İkinci Hikâye

Girü Bâlî Paşa didi. Ol zamanda ki, merhum hazretleri ki, ol bozgunun ardından sancaklarına döndüler. Kırım ucuna vardıklarında Tatar Han karşı çıkıp yanaşdılar. Karşı karşıya gelürken yaklaştıklarında, Hanat başın çekti. Böyle düşündü gibi ki, merhum hazretlerinin ayaklarına varmaya. Belki anlar geleler. Merhum hazretleri dahi bunu sezinleyüb atının dizginlerin saldı. Han bu hali göricek ilerü geldi. Merhum hazretleri dahi ilerü buyurdular. Girü Han durdu. Merhum hazretleri girü dizgin koyverdiler. İşin sonunda Han tasarısının gerçekleşemeyeceğini anlayıp ilerü geldi. At üzerine musafaha idiştiler ve yanaşub at başı yararlı pek çok sohbet ittiler.

Han, merhum hazretlerinin gönlünü almaya yönelik bir yığın söz söyledi. Yenilgiden, vezirler ve beylerin Sultan Ahmed'ten yana oluşlarından gam çekmen. Eğer dilersenüz Tatar leşkerini size koşayın. Varınız ezici güc ile atadan kalma ülkenize el koyun didi. Merhum hazretleri bu

öneriye ilgi ve kabul göstermeyüb, tâ başından Yaradıcıyı dileyen için ne var deyüb buyurdular ki, biz dünya hevesiyle ve padişahlık davasıyla ol yana varmamış idük. Atamız yaşlandı ve sürekli hastalıklarla memleketin yönetimi önlemlerinden bıkkın hale geldi. İşler vezir ve beylere bırakıldı. Din ve devlet düşmanları her yakadan baş kaldırub Celaliler üzüntüsü bir yanda, düşmanların saldırıları ile devlette kargaşa gözlenmekte olup, öteki karındaşlarımız naz ve rahata düşkün olmağla, düşmana savunacağuz deyü tehlikeye düşmen deyüb, her biri istirahat çekilmeğle bu eski soyu korumak, ad ve şanımızı savunmak için niyetlenmiştik ki, varup hem babamızı ziyaret idüb ve hem bir mikdar asker isteyüb hariciler ehlini tepeleyüb, yaramazların fitne köklerini ülke tarlalarından kökleyevüz. Devletin ileri gelenleri buna destek olmadan beri kalub. tac ve tahta hırs besliyor deyü töhmet ile aramıza duvar gibi girdiler. Oradan uzaklaşmamıza yardımcı oldular. Mukadder ne ise görülür. Asker çeküb atamız üzerine yürümek bize düşmez deyü yanıt verdiler. Otağlarına geldiklerinde buyurdular ki, Han bize böyle söyledi. Ola ki biz mülk tama'ında olsak dahi Han'ın elinde oyuncak olmağı nice seçenek eyleriz ve ol saltanattan ne haz olunur. Özellikle baba ve atalarımızın feth ittüğü korunmuş ülkeleri sel örneği Tatar atlılarına çiğnetmek ve yağmacı tatarların ayağın memleketimize açmak hatâ idüğü bellimi değildir? Dilek saltanat olsa dahi, bunsuz bile Tanrının yardımıyla kolaydır. Tatar imdadına gerek yok didiler. Sonra girü Han toy eyledi. Girü sözü yine buna getirmiş ve kızın virmeği dilemiş. ana da müsaade buyurmadılar.

Bu öyküden merhum hazretlerinin nice öğülecek davranışları ve övgüyle anılacak menkıbeleri ortaya çıkar. Önce sabır, ikincide tevekkül, üçüncüde üstün gayret ve ağırlıklılık, dördüncüde sonu düşünmek, beşincide saltanatın namus ve şanına olan düşkünlük, altıncıda kendi halkını koruma, yedincide amaçtaki temiz yüreklilik, sekizincide yiğitlik ve ululuk, dokuzuncuda önlem almasını bilmek ve gerçekleri görmek ve onuncuda babası ile yapılan çarpışmanın istenmeksizin olduğu anlaşılmış olur.

Öyleki babam, hazretinden şöyle anlatırdı. Bizim hatırıma her giz savaş ve uğraş olasılığı gelmez idi. Heman muradımız bir kere merhum atamız hazretleriyle görüşüp kimi durumları söyleşmekten özge değildi. Vezirler engel oldukça niçün bizi görüşmekten alıkorlar deyü haber gönderir idük. Kanun değildir. Görüşmek murad olsa atanız sizi çağırırdı. Çağırsız görüşmeye Padişahın rızası yoktur deyü red yanıtını gönderirler idi. Ama, bir gerçekki bu sırada haberimiz yoğ iken bizim tâifeden biri ile döğüş olup kavga büyümüş, bir mertebeye varmış ki, arada âdem düşmüş, hemen fitne kopmuş, bir ürküntü oldu. Atlan atlan olup asker ayağa gelüp, bağırıp çağırma insanların birbirlerin öldürme biçimine dönüştü. Gördük ki fitne tozu basılmaktan kaldı. Ol mertebeden sonra biz dahi atlandık ve savaş yerinde durmayı yeğlemeyerek baş kaldırmaktan kaçınıp geriye döndük deyü buyurlardı dir idi (a.g.e. s.124).

İkinci öykü Selim'in Kırım Hanı ile olan iletişimi sırasında göstermiş olduğu tavırla ilgilidir. Kırım Hanı kendisinin emrine isterse Tatar askerlerini vereceğini ve saltanatı ele geçirmesine yardımcı olabileceğini söyler. Selim buna şiddetle karşı çıkar. “Biz dünya arzusu ve padişahlık davasıyla oraya gitmemiştik. Atam yaşlandığı için memleketi yönetemez hale

geldi, işlerini de vazirlere ve beylere bıraktı. Biz hem babamızı ziyaret etmek hem de bir miktar ordu alarak düşmanı tepelemek arzusundaydık. Fakat bazı devlet adamları taht hırsıyla oraya gittiğimi söyleyerek babamla arama girdiler. Her ne olursa olsun asker alıp atamızın üzerine yürümek bize yakışmaz” demiştir. Selim’in vermiş olduğu bu cevap aslında kendisinin nefsinin ayaklar altına aldığını ve dünyalık heves ve arzularının bulunmadığını göstermektedir. Hanın yanından ayrıldıktan sonra ise yanındakilere bu şekilde tahta geçmenin doğru olmayacağını, aynı zamanda kendi gücüyle tahta geçmeyip Han’dan destek alırsa onun oyuncağı olacağını söylemiştir. Atalarının genişlettiği topraklara Tatar askerlerini sokmanın kendisine yakışmayacağını söyleyen Selim, “Dileğim saltanat olsaydı bunu onların yardımı olmadan da kolaylıkla başarırdım, Tatar’ın yardımına ihtiyacım yoktur” der.

Hoca Sadettin Efendi paylaşmış olduğu bu menkıbeden sonra Selim’in bu hadise karşısında övülecek on özelliğini sıralar. İlk olarak sabır, daha sonra sırasıyla tevekkül, üstün gayret ve ağırbaşlılık, sonu düşünmek, saltanatın şanına olan düşkünlük, kendi halkını koruma, amaçtaki temiz yüreklilik, yiğitlik ve ululuk, önlem almasını bilmek ve gerçekleri görmek, son olarak ise babasıyla yaşanan çarpışmanın istenmeksizin olduğu anlaşılmaktadır.

Hoca Sadettin Efendi Selim’in babasıyla olan çarpışmasının istenmeksizin yaşandığını ifade eder. Babasından dinlediğine göre kendilerinin hatrına savaş olasılığı gelmezdi. Selim’in muradı yalnızca atası ile görüşmekti. Vezirler bu duruma kanunsuz ve nizamsız bir hareket olduğu hgerkeçesiyle karşı koydular, red cevabı gönderdiler. Bu sırada ordular arasında küçük bir tartışma olunca bu durum büyümüş ve fitneye sebep olmuştur. Askerlerin birbirlerini öldürmeye başladığını işiten Selim, fitnenin daha da büyümesini istemediği için savaş yerinde durmayı yeğlemeyerek başkaldırmaktan çekinip geriye dönmüştür.

Bu hikâye göstermektedir ki Selim, nefsinin ayaklar altına almış riyazet sahibi bir padişahdır. Girişmiş olduğu hiçbir mücadeleyi dünyevi ve nefsanî arzularla yapmamıştır. Taht ve şöhret hevesini içinde hiçbir zaman barındırmamış ve olaylar karşısında akli nefesine galebe çalmıştır.

3.2.3. Üçüncü Hikâye

Ulu atamız Hafız Mehmed ki, İran hükümdarlarının seçkinlerinden olan Yakub Padişahın yetiştirmesi ve de sevilen özel hafızı olup, sonra Sultan Yakub ölünce Rüstem Padişah taze padişah olup, dedemizi haremine alup, pek fazla ilgi gösterip iltifat idüp sonra Rüstem Padişah da ölünce şehzadeler fetreti olmağla Şah İsmail yanına atası müridleri derilüb baş kaldırarak üst üste savaşlardan sonra sahib-huruc olarak baskın çıkub Acem şahlığı İsmail'e kalıcak, merhum

Sultan Selim'in, keremli Tanrının rızası üzerine olsun, Kızılbaş'a karşı savaşa kalkışarak İran ülkesine yürüdüğünü duyacak, Tebriz'de Molla Kemaleddin-i Erdebilî, rahmet canına olsun, varub babamibabamı letmiş ve yakariyakarıp arakyardım dilemiş. Babam derdi ki İkinci namazını Şeyh ile birlikte kıldık. Amme suresi okundukta Şeyh dedi. Hak ta 'alâ sizi ve evladınızı koruya. Nitekim siz Hak kelamını ndığı gibi korumaktasız.

Baıam eydir. Atam Şeyhe didi ki, Rum sultanı yöreye gelmek üzeredir. Bu işin sonu nereye varmak görünür. Şeyh hazreti dedi ki, "in merd ki, mi - âyed be ; hodi - i hod ne - mi -âyed. Memûrest be - âmeden - i berây - i te'dib - i in bed - baht mi- âyed. Ervah bâ - u end. Hod hem sâhib - rutbe est." Yani bu er ki gelür, kendi kendülüğinden gelmez. Memurdur gelmeğlige bu bed-bahtı te'dib itmek içün cânib-i Hak'tan gelür. Ervah anunladur. Kendü dahi rütbe ve makam sahibidür, dedi. Atam dediki, cezalandırmak için gelir buyurduğunuzdan anlaşılyorki tepelenmeye. Şeyh dedi ki, "Allahu â'lem hezimet-i külliye mi - şeved. Emmâez-miyân can be - der mi - burd." Yani, Allah daha iyi bilir ya büyük bir bozgun var ama bu arada canını kurtaracaktır. Sonra ki, merhum hazretleri Çaldıran'da bu pis kalabalığı yenilgiye uğratıp, şaşkın Şah küçük bir maiyetle kaçmayı becerdi. Padişah ise Tebriz'e gelip olgun ve yetenekli kişilere ilgisini göstermeye başladı. Sanat sahiplerini yanına çağırdı. Meğer Şehzadeikten atamız kulunun niteliklerini iştirler imiş. Getirtip okumasın, güzel eda ve sesin ile Davudi nağmeden tam yetengin göricek bir hafız Mehmid-i Yakubî işidür idik. Sultan Yakub'un yetiştirmesi bu ol mudur? Yohsa ol geçmiş midir? Deyü sorduklarında ol idüğü ortaya çıkıcak, ilgi ve iltifatları artuk olub saygı ile bu değerli diyara getirüb, sonra babam kulunu has harem kulları zümresine katar. Yakın olmak şerefiyle ve doğrudan doğruya sohbetinde ulundurmakla öğünçler kazandırmıştı.

Bir gün Kızılbaş seferinde geçen bir olayı anlatırken demişlerki, biz hiçbir yana sefer etmedik ki, sırf kendi görüş ve kararımız ile ola. Görevlendirilmedin bir yana yönelmiş değiliz. Babam eydir. Ben de Kemaleddin-i Erdebî'den işittiğim sözleri söyledim. Doğrulayıp buyurdular ki, Molla Kemaleddin ne sıfatlu aziz idi? Didim ki, Molla Celaleddin-i Devvanî'nin akıl bilimlerinde en büyük ve en bilgili öğrencisi olup, bu öğrenimini tamamladıktan sonra dervişliğe yönelip tasavvuf yolun tutup, fena mertebesine ulaşmış, büyük ve küçük herkesin inandığı, müridi çok bir derviş olmuştu. Dâima ibadet köşesinde oturur, ta'atle günün eyler iken, tefsir ve hadis ile uğraşır idi. Kuşkulanılan nedenler konusunda bir nesne komayıp ancak bir Tefsir-i Kadî'si ve bir de Hadis-i Buharî'si var idi. İbadet bucağından çıkmazdı. Bilginler arasında bir konuda kuşku doğsa, çözmeye de güçleri yetmese ana başvurdıklarında bir iki sözcük ile ol sorunu çözerdi (a.g.e. s.126).

Üçüncü öykü Selim'in ilim ve tasavvuf ehline göstermiş olduğu teveccühe vurgu yapar. Çaldıran Zaferi sonrasında Tebrî'de ilim ve sanat ehlini yanına toplayan Selim, Şehzadelik yıllarından beri kendisini bildiği Hasan Can'ın babasını özellikle yanına getirtmiştir. Kendisinin hafızlığını evvelden bildiği için kendisini dinlemek istemiş ve çok beğendiği için onu kendi

kulları arasında almıştır. Bu durum Selim'in güçlü ve muzaffer bir komutan olması yanında onun aynı zamanda ilme olan ilgi ve alakasını, ilim adamlarına verdiği değeri de ortaya koyar.

Öyküde geçen bir başka önemli nokta ise Selim'in Hasan Can'a söyledikleridir. “Biz hiçbir yana sefer etmedik ki sırf kendi görüş ve kararımız ile ola. Görevlendirilmeden bir yana yönelmiş değiliz” sözleriyle, savaşlarını ve kuru bir hırs veya şöhret için yapmadığını, vazife verilmeden ve bir gaye olmadan hiçbir mücadeleye girişmediğini söylemiştir.

Bu öyküden de anlaşılmaktadır ki Selim, Alp olmanın vermiş olduğu kuvvet ve cesaret gibi hasletlerin yanında riyazet, velayet ve ilim gibi Erenlik hasletlerini de kendisinde barındırmaktadır. Saltanatı boyunca ayak bastığı topraklarda ilim adamlarına teveccüh göstermiş, hiçbir uğraşa şahsi hırs ve dünyevi heveslerle girmemiş, daima Allah'ın rızasını gaye edinerek at üstünde seferlere çıkmıştır.

3.2.4. Dördüncü Hikâye

Babam derdi ki, merhum cennet-mekân Padişahın âdetleri bu idi ki, çoğu gecelerinde kitap okumakla eğlenüb uyumazlardı. Zaman zaman bu kullarına okutur dinlerler idi. Kimi de dünya düzeni ile ilgili konulardan söz ederdi. Bir gece uyku bastırıp, sağlığım da bir parça bozuk olmağın, yatağıma varub uykuya dalmışım. Sabaha dek uyumuşum. Birkaç gecedir uykusuz olmağla gaflet basub tan ağarırken uyanarak sabah namazını kıldıktan sonra uluğ hizmetlerine seğırttim. Bu gece görünmedin, ne yapıyordun? diye sordular. Birkaç gecedir uyumamakla bu gece gaflet bastırıp hizmetten uzak kalmışım deyü yanıtla özür diledim. Buyurdular ki, imdi ne düş gördün? Anlat. Söylenecek değerde bir düş görmedim diye yanıt verdim. Buyurdular. Bu ne sözdür? Bir geceyi tamamı tamamına uykuyla geçüresin ve de düş görmeyesin? Her halde görülmüştür deyü buyurdular. Başka konularda bir süre söyleştikten sonra girü yine buyurdular ki saçma söyleme, herhalde bu gece bir düş görülmüştür? Söyle gizleme. Dahi ben ne denli düşündüm aklıma nesne gelmedi ki görmüş olam. Yemin ettim ki açıklanmaya değer nesne görmedim. Mübarek başların salub tuhaf deyü buyurdular. Bana garip geldi yineleye yineleye sormanın nedeni nedir ola? Deyü şaşırdım kaldım.

Bir süreden sonra Kapuağası oturduğu kapıya bir iş için bu kullarını gönderdiler. Vardım gördüm. Hazinesdar-başı Mehmed Ağa ki, sonra kimi töhmet nedeniyle öldürülmüştür. Onunla aramızda kardeşlik bağları vardı. Oturur, Kılarcıbaşı ve Saray ağası da töreleri üzere oturup söyleşürler. Ama, Kapu ağası Hasan Ağa düşünceli, şaşkın, başın aşağı salmış gözü yaşlı durur. Gerçekte az konuşur, sakın, iyi huylu ve teheccüd namazına kalkan kişilerden biri idi. Ama bu hâli önceki davranışlarına uymaz görüldükte sandım ki, bir kimesnesi ölmüş ola. Aga hazretleri kalbinüz gamlu, gözünüz yaşlı görülür nedeni ne ola denildikte, hayır nesne yoktur deyü gizledi. Hazinesdar başı didi ki. Kardaş Ağa'ya bu gice bir düş olmuş. Daha ol uyhunun mahmurluğundadır. Ben dahi aytım lillahi ta'alâ haber virün ki, devletlu Padişah elbette düş

görmüşsün deyü bu kulların aciz ittiler. Her halde bu denlü directmeleri, sıkıştırmaları nedensiz değildir. Eyü armağandır, anlatın dedim. Ağayı zorladık ki, elbette düşü açıklayınız. Ağa ise anlatmaktan kaçınub, utanç gösterüb benim gibi yüzi kara günahkârın ne düşü ola ki Padişah katında söylenmeli ola. Kerem idün bana bu öneride bulunman deyü anlatmaktan kaçınur. Biz sıkıştırdıkça Ağa bir hâyâsı baskın âdem olmağla kerem eylen, vaz gelün deyü yalvarırdı. Sonunda Mehmed Aga didi. Nice söylemezsin? Ki bize anlattüğunda memur olduğun söyledin. Gizlenmesi hiyanet olma mı? Diyicek, çaresiz saklı kapaklı gizin mührin açar ve dir ki, bu gece gördüm ki, bu eşîğinde oturduğumuz kapıyı hızlı hızlı çaldılar. Ne haber var deyü ilerü vardım. Gördüm ki, kapu biraz aralanmış. ol denlü ki taşrası görölür ama, adem sığmaz. Baktım gördüm ki, daş Harem taylesanlı Arap simasında nur yüzlü kişilerle dolu. Elleri bayraklı silah ve gereçleriyle hazır olup dururlar. Kapu dibinde de dört nur yüzlü kimesne durur. Elllerinde birer sancak var. Kapuyu çalanın elinde Padişahın ak sancağı. Bana eydir ki, bilürmisin neye gelmişiz? Ben de buyurun dirim. Di di ki ol gördüğün kişiler Rasulullah'ın ashabıdır. Allah'ın selamı ve duaları ana olsun bizi Rasulullah hazretleri gönderüb Selim Han'a selam itti ve buyurdu ki kalkub gelsün ki Haremeyn hizmeti ana buyuruldu ve bu dört kimesne ki görürsün. Bu Sıddîk-i âzam, bu Ömer-i Fârık, bu Osman-ı Zi'n-nureyn'dir. Ben ki, senün ile konuşurum Ali'yübni Ebi Tâlib'im. Var Selim Han'a söyle didi. Ve gözümün önünden yok oldular. Bana dehşet bastırub içim geçmiş, tere bulanub sabaha dek öyle baygın yatub kalmışım. Oğlanlar teheccüd namazında alışlageldiği biçimde kalmadığımı hastalığıma yormuşlar. Sabah namazı geçer olmalı olacak gelüb beni uyarmağ için yapışmışlar. Görmüşler ki suya düşmüş gibi ıslak yaturum. Giysi değiştirmek için yenilerini getirip ol aralık beni uyandırmışlar. Aklım başıma gelicek acele ile kalkub namaza yetiştim. Ama tamamca sükûn gelmedi deyü hem söyler, hem ağlardı.

Ben. Padişahın buyurduğu hizmeti bitirdikten sonra dönüp şerefli katına geldikte, ol hizmeti sormadın yine düştün sorub buyurdular ki, şu senin bu gece sabaha dek uyuyub bir düş görmediğin aceb gelür. Heman şöyle hayvan gibi yatub uyudun mu? Didim ki. Padişahım ol düşü bu Hasan kulunuz görmedi ise bir başka Hasan kulunuz görmüş. Emrinüz olur ise arz edeyin. Buyurdular ki, söyle görelim. Ben de eksiksiz düşü anlattım. Anlattıkça mübarek yüzü kızarmağa başladı, vararak mübarek gözlerine yaş geldi. Tamamlayınca buyurdular ki, o zavallının safa-yı meşrebi varmış. Sen anı bize öğdükçe, sen heman bir kimseyi ibadet ider görsen ermiş sanursın deyü seni alaya alur idik. Sevmeye öğmezmişsin deyü buyurdular ve didiler ki biz sana dimezmiyüz ki, biz bir yöne memur olmadın hareket itmemüşüz. Baba ve atalarımız ermişlikten el almışlar idi. Kerametleri vardır. İçlerinde heman biz anlara benzemedük deyü nefsin bastırmak dileğinde bulundular. Andan sonra Arap seferi tasarılarını ortaya getürmek girişimine kalkıştılar. Ol konuda ittükleri önlemler ve yerinde tedarikler Osmanlı Tarihi bölümünde bu zavallının kalemiyle yazılmış bulunmaktadır (a.g.e. s.128).

Dördüncü öykü Selim'in velayet sahibi bir padişah olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Selim'in bir sabah, ısrarla Hasan Can'a o gece rüya görüp görmediğini sorması ile hikâye başlar. Ardından Selim'in araştırdığı rüyayı Hasan Can'ın değil de Kapı Ağası Hasan

Ağa'nın görmüş olduğu anlaşılır. Hasan Can Selim'in huzuruna gelerek rüyayı ben Hasan değil ama başka bir Hasan görmüştür diyip Hasan Ağa'yı Selim'in huzuruna alır. Kapı Ağası Hasan Ağa rüyayı anlattıkça Selim'in yüzü kızarır. Rüyada dört halifenin ellerinde bayraklarla Hz. Peygamber'in selamını getirdikleri ve Hameyn'in hizmetinin kendisine emrolunduğu söylenmiştir. Rüyayı işiten Selim, tıpkı üçüncü hikâyede olduğu gibi sefere emrolunmadan çıkmadıklarını söylemiştir.

Bu hikâyeden de anlaşılacağı üzere Selim keramet sahibi bir padişattır. Hameyn hizmetiyle emrolunduktan sonra da Arap seferi hazırlıklarına başlamış ve yönünü kutsal topraklara çevirmiştir. Nitekim kutsal toprakları ele geçirdikten sonra da kendisine Hakimü'l Hameyn değil, Hadimü'l Hameyn denilmesini emretmiştir. Hoca Sadettin Efendi bu sefer öncesinde yaşananları ve hazırlıkları Osmanlı Tarihi bölümünde detaylıca anlattığını ifade etmiştir.

3.2.5. Beşinci Hikâye

Merhum babamdan işittim. Şöyle anlatmakta idi ki, Padişah-i cennet-mekân Sultan Selim Han, Tanrının başarıya ileten rehberliğiyle Mısır sultanını ortadan kaldırıp Şam'a vardıktan sonra dağ ve kırları, ovaları aşub güneşin sıcağı ile tandıra dönmüş kızgın çölleri, zaferin güzelliği ile bezeli askeriyle geçtiklerinde, nice konaklarda suyun ne adı, ne de kendisi olmağla binek ve yük hayvanlarının, asker ve kapu halkının hali perişan, herkes duman olmuş iken, gönül bağlılığı ile hacetleri karşılayanın Kapısına yönelerek kendisine kolaylık vermesi ve bu sorunun rahatça çözümünün sağlanması için yakardılar. Gerçektir ki, efendisi Tanrı ta'alâ hesaba gelmez ihsan bulutlarının kapılarını açıp, ol kup kuru çöllere durmadan yağmurlar indirip belki seller olmağla asker ve hayvanlar taze can bulup suya kandılar.

Ovalar, yazılar, dağlar, tepeler kalabalık Arap birlikleriyle dolup taşarken Sultan Selim'in ordusu düz yolda ilerliyordu. Bunlar Osmanlı ordusunun çevresini firuze taşını çeviren halka gibi çevirmişlerdi. Fırsat buldukların da ağırlık ve hayvanları talan ederlerdi. Ok ve gürz, kılıç ve tüfek muştalarından yılgın, sayısız kuru bir kalabalık olduklarından, korkarlar, asker ayağından yakın gelmezlerdi. Ama ordunun çevresinde de ayrılmazlardı. Öyleki bir konakta, bir gece, beylik giysi yükünden biri gece karanlığında girû kalmağla Arap talan itmiş. Meğer bir sandık kitap da bile yitirilmiş. Bir güzel hatla Tarih-i Vassâf ol kitapların içinde imiş. Allah ruhun şad etsin merhum Padişah ol nüshayı sevmekte olup yolda eylenceleri imiş. Ol nüshanın yitirilmesine üzüntü duymuşlar.

Babam eydir. Saray hocası var idi. Molla Şemseddin dirlerdi. Teheccüd namazın kılan, iyi huylu bir aziz idi. Yazıdaki hızı böyle idi ki, on günde bir Mushaf-ı şerifi yazıp bitirirdi. Yine sekiz dokuz günde bir Divan-ı Hâfız tamam iderdi. Hakîr, Padişahın katına anun yazıdaki hızını bildürüb biri ana kitap ısmarlama olmaz mı didim? Olurdur deyü buyurdular. Mısır fetholundukta

hocaları Halimî Efendi'ye buyurdular ki, Şemseddin bize bir Tarihi Vassâf yazsun. Ama hızla yazar imiş, kaç günde yetiştirebilir? Molla Şemseddin'e Halimî Efendi Padişahın buyruğunu duyurdukta yirmi beş gün mühlet almış.

Halimî Efendi'nin konağında oturmağın görüşmeye gelenler Hoca Efendi'ye buluşunca. Molla Şemseddin'le tanış olanlar da anın hücrelerinde konuk olmakla çalışmasına engel olurlarmış. Bunun için hücrenin kapısının üstünden kilitleyüp, içinden mandallayub hızla yazmayı sürdürürken bir sıra ansızın başını kaldırıp bakınca yanında bir kimesneyi oturur görür. Korku ve telaş içinde iken ol aziz inceden gülüp dizine yapuşur. "La tahaf nahnu mislek ci'nake li'z-ziyare" Korkma, biz dahi senün gibi âdemüz. Seni ziyarete geldik, dir. Molla Şemseddin görür ki bu gelen Rical-i gayb'dandır. Yazmayı bırakub sohbeti çeker. Önce şöyle sorar ki Arap diyarı bütünüyle feth edilip alınarak Osmanlı devletinin korunmuş ülkeleri arasına katılacak mı? Yoksa dönüşten sonra girü çerkesler ya da başka bir taife eline geçse mi? Hazret dir ki Selim Han bu hizmetle memur olup gelmiştir. Haremeyn hizmeti ana ve soyuna görev olarak verildi. Ya feth olmaz mı? Ele geçirilmiş de kolay olmaz mı? Şimdi İslam padişahları arasında Hakkın gözünde olan Al-i Osman'dır. Selim Han ise ermişler halkasının dışında değildir. Sahib-tabakadır didi. Bu öyküyü anlatan Molla Şemseddin şöyle ekledi. Didim ki, saltanat süresi uzun sürer mi? Didi ki, üç yıl vakti vardır. Konağında oturduğum Halimî Efendi'nin sonu nicedir diye sordum Şam'ı öteye geçemez. Şam'da kalır. Didim ki, ya benim ölümüm ne zamanda olur? Didikte kişi kendü ölümü zamanın bilmek âdetu'llaha ters düşer. "Hiç bir nefis nerede öleceğın bilmez." didim. Gaybden gelen gerçeğe ulaşanlar bilseler gerektir didi. Ben, lutf eylen beni uyarın didim. Didi ki, biliş Allah'ın katındadır. Çünkü bu denli ısrar idersin sen de Halimî Çelebi ile bir günde ölüp bir cenaze daha bilenüzce çıkub üçünüzün de namazında Selim Han özüyle bulunur didi. Andan koynundan bir arakiye çıkarub bu Selim Han'a armağanımızdur iletetin, bir daha çıkarub didi ki bunu Halimî Çelebi'ye viresin. Didim ki ya bana bir anınız ihsan itmez misiz? Didikte sana nesne hazır itmedim. Eğer iğrenmezsen başımdaki arakiyeyi viresin didi. Ben de istek gösterdim başımdaki arakiyesin bana virdi. Sözü kesicek didi ki "uktub hatt'anzura sür'ate kitabek" Yaz, nice hızla yazışın var göreyin buyurdu. Ben de buyruğa uydum. Hemen o anda yanımdan kayboldu. Gördüm aşağıda Nil üzerinde yürüyüp gider. Çak görünmeyinceye değin baktım. Kaybolacak yorgunluk bastırdı. Sıkıntı içinde ol gün şaşkın ve dalgın kaldım.

Babam dedi ki, gördüm Şemseddin Halife'yi âdeti üzere derse geldikte bana haber gönderüb anlarla görüşmek lazım gelmiştir. Söyliyecek haberim vardır demiş. Ben de görüştüm. Olanı biteni yukarıda anlatıldığı biçimde açıkladı. Arakiyeyi virüb iletmemi istedi. Ben de doğru Padişahın onurlarla dolu katına varub hisseler alınacak öyküyü anlattım. Hediye olan arakiyeyi teslim edicek alub kokuladılar. Buyurdular ki, bir hâl var gibi. Ya kendüsine nesne virmemiş mi? Yad itmedi didim. Var sor her halde ana da virmiştir didiler. Anı dahi iledüb arz itdim. Bana virdüğü kirlicedir. Elbette isterlerse getüreyim didi. Halimî Efendinin arakiyesin dahi ilettilim. Kokulayub bir süre daldıktan sonra ya kendüsine ne virmiş deyü sordu. Köhnece imiş didim. Buyurdular dahi gökçek varub anı dahi getürdüm. Anı uzun boylu kokulayub mübarek gözlerine yaş gelüb yayılan kokusundan iyice etkilendiler. Hâl kokusu var deyüb sözlerin onayladılar.

Sözü edilen Molla Şemseddin Tarih-i Vassâfı verilen süre içinde tamamlayıp götürdükten sonra ben de istedim ki, ya banada İmam Cezeri'nin Hasnu hasin adlı kitabını yaza. Ama Mısır'dan dönüş zamanı olmağın göc yarağı ile uğraşmakla ertelemişti.

Rehberi zafer olan Padişah tuğları Mısır'dan Şam'a yöneldikte Halimî Efendi hasta oldu. Hekimlerin ilaçları onu güçten düşürmekten özge nesne virmedi. Bu hal ile Şam'a varıldı. Halimî Efendi'nin hastalığı uzadığı gibi ağrıları şiddetlenicek, dervişleri hoş tutan merhum Padişahın bilim ve salah ehlini yüceltmesi güzel âdelerinden olmağın. Halimî Efendi'yi de yoklamaya vardılar. Bu sırada sözü edilen Molla Şemseddin gelüb didi ki, işte ol azizin Halimi Çelebi hakkında sözleri doğru ola gibi. Hekimler âciz kalmışlar. Ama benim sağlığımda asla bir bozukluk ve değişiklik yok. Ama sizün için başladığım Hasnu hasin'in tamamlanması olmazsa benim Hasnu hasin'im sizin olsun deyü vasiyet idüb ayrıldı. İrtesi bir kâğıtçık yazıp göndermiş ki ağır bir sancıya tutuldum. Azizin sözü ola gibi. Ahiret hakkın helal idüb hayır duâdan unutmayasız. Bizim Hasnu hasin'im sizin olsun. Üçüncü günde Halimî Çelebi ölerək Molla Şemseddin dahi ol günde kalıbı dinlendirdi. Padişah sarayından da bir hoca anlara yoldaş olup, üç meyyit bile musallaya iledilüb namazlarına merhum cennet - mekân hazır oldular.

Ol azizin merhum Padişah hakkında ruhaniyetten hisse ıssı olduğunda söyledüğü sözün gerçekliğine merhum Padişahın bu kerameti dahi kanıttır ki, sözü edilen Molla Şemseddin öldüğünde vârisi kalmamakla kitapları beytül-mâle alınıp Padişah katına layık olanları getirildikte kitaplar arasında Hasnu hasin'i görüb mübarek ellerine alub biraz karıştırdıktan sonra bu kuluna bağışladılar. Sözü edilen kitap üzerinde geçen konuşmalardan bilgileri var değil iken, bunca kitabın içinde özellikle ol kitabı armağan buyurmaları gerçekten keramet olduğun gözlediğimde şaşkınlığımı sezdiler. Neye şaşıtım soru buyurıcak olup biteni anlattım. Olağan bir iştir deyüb nefsin bastırma yolunda oldular. Ol Hasnu hasin hâlâ benim yanımdadır (a.g.e. s.130).

Beşinci öyküde ise Selim'in kitaplara verdiği değere ve evliyalığına değinilmiştir. Mısır Seferine giderken kafilenin arkasında yer alan padişahın bazı yükleri talan edilmişti. Bu yüklerin içinde Selim'in kitaplarından bazıları da bulunmaktaydı. Çalınan kitaplar arasında Tarih-i Vassaf da vardı ve bunun çalınmasına Selim çok üzölmüşü. Saray hocası Şemseddin çok hızlı yazı yazmasıyla bilinirdi ve padişah Halimi Çelebi'ye emir vererek kendisine Tarih'i Vassaf yazmasını istedi. Şemseddin hücrede eseri yazarken birden gayb âleminden bir zat geldi. Bu zat Selim'in Harameyn hizmeti ile görevlendirildiğini, kendisinin evliya halkasından olduğunu fakat üç yıllık ömrü kaldığını söyledi. Bir mendil çıkaran zat bu mendili Selim'e vermesini istedi. Şemseddin yazısına devam ederken zat bir anda ortadan kayboluverdi. Hasan Can ile görüşen Şemseddin, olan biteni kendisine anlattı. Hasan Can ise Selim'e olanları anlatıp mendili de kendisine teslim etti. Gelen mendili koklayan Selim bir süre tefekkür etti ve gözlerinden yaş geldi. "Hal kokusu var" dedi.

Bu menkıbeden de anlaşılmaktadır ki Selim, ilme ve kitaplara tutkuyla bağlı, evliya halkasına dâhil olmuş velayet sahibi bir padişah'tır. Diğer menkıbelerde de geçtiği üzere Selim'in kutsal topraklara kişisel gayelerle gitmediği, oraların hizmetinin kendisine ve nesline emrolunduğu anlaşılmaktadır.

3.2.6. Altıncı Hikâye

Görkemle bezeli Padişah Şam'da oldukları günlerde çağın ermiş şeyhlerinden gizi kutlu olsun Şeyh Muhammed Bedahşî ile görüşmek düşüncesiyle Umeyye cami'ine buyurdular. Şeyh sözü edilen cami'de kalmakta idi. Dervişlerin dostu Padişah, Şeyhi ziyarete vardı ve sözü edilen cami'de bir araya geldiler. Padişah söze girişmeyüb bekledi ki, Şeyh başlaya ve ne söyler göre. Şeyh de onun gibi konuşmayub Padişahın sözü açmasını bekledi. Uzunca bir süre karşılıklı oturdukları halde iki tarafın da sessizce durup söyleşmediklerin Hekim başı ve Müsahip olan Ahi Çelebi göricek. lafı açıp Şam havasıyla ilgili sözler söyledi. Padişah bundan fazlasıyla huzursuzlanıp sıkılarak onun gereksiz konuşmalarıyla sonu gelmeyen sözlerini kesip Şeyh'ten dua diledi. Şeyh de şöyle dedi. Siz Tanrının lütfuyla gözdesiniz. Müslümanları koruyan ve onlara dayanak olansınız. Duânız her zaman kabul görür. Biz duayı sizden umarız. Merhum Padişah yeniden duâ dileğinde bulundu. Şeyh de buyruğa uyup dua eyledi. Andan veda ettiler.

Sonra Mısır'a buyurduklarında bir gece mânâ âleminde görmüşler ki. Şeyh bir kepenek glyüb üzerinden kuşak sarub gelmiş ve Padişah ile vedalaşmış. İrtesi düşü bu kuluna anlattı. Hakir, küstahlık idüb yormada dimişim ki, Şeyhin göç ettiğine kanıttır. Olasılık köşesinden çekilmiş pîr-i fanlerin yolculuğu âhiret seferi ve vedalaşmaları ol seferin ayrılığı olmak görünür didik de, buyurdu ki düşün gerçekliği yormaya bağlı idüğün bilmez misin? Eger Şeyh'e bir hâl olursa, senin yormandaki etginliğe bağlaruz. Cezalandırılmayı hak eyledün. Ben de çok üzuldüm. İrtesi Hoca Halimî Efendi geldikte buyurdular ki Hasan Can cezayı hak eyledi. Düş yormada lücumlandı. Eğer Şeyh" bir hâl olursa ne eyler, ne yanıt virür? Ben de didim ki. Padişahım düşün görüldüğü gece ayın ne gicesi idüğü kaydolunsun. Görelim Şeyh'e bir hâl olmuş ise düş gicesinden önde midir? Sonra mıdır? önce ise yormam karşısında câize ve ihsan hak eylerim ve eğer sonra çıkarsa en son cezama ferman buyurula. Bu sözlerimi kabul idüb bunun yolu var deyü buyurdular ve hatt-ı şerifiyle temiz düşlerinin tarihini yazdılar. Birkaç gün sonra Şam'dan kimi arz ve mektuplarla ulak gelüb Şeyh'in de rahmet diyarına göçtüğün yazmışlar. Ölüm döşeginde Şam'ın ileri gelenleriyle söz erlerine öğüt ve vasiyetler idüb Osmanlı sultanlarının menkıbeleriyle iyi hallerini sıralayarak Şam halkını onlara boyun eğme yolunda uyarub demişki. "Ey ehl-i Şam bu görkemli sultanı ki bu ülkeye kerem ıssı Tanrı göndermiştir. Haktan özge bir rahmettir. Çerkeslerin elinden sizi kurtardı. Tanrı merhametli bakışlarını size çevirmiş ki bu gidişi iyi Padişahı size hâkim eyledi. Bin kez bin onun itaat halkasından sakın ola ki boynunuz çıkarmayasız. Benim dua ve selamımı sevgi dolu haberlerimi ol durağı yüce Padişaha iletiniz" deyü sağlık vermiş. Öğüt ve nasihatlerle bezeli bir duâname yazdırıp mühürleyip bu vasiyetnamemi dahi nurlu katlarına ulaştırırsınız demiş. Mektubu Padişah otağına teslim edilecek

saadetle içeri gelüb Halimî Efendi'yi çağır tırlar. Bu kuluna dönüp buyurdu ki gördün mü yorumunun sonucunu. Ol güzel huylu aziz ölmüş. Ben de dedim. Devletlu Padişahım çok yaşaya. Ama ölüm günü nice saptanmış. Şöyle gülüp mektubu al oku deyu buyurdu. Hesap ittik ölüm gicesi ile düş gicesi dos doğru bir çıktı. Halimî Efendi dedi ki, Padişahım Hasan Can kulunuz câizeye hak kazandı ve güzel yaşam görüntülerin öğerek dualar eyledi.

Babam der idi ki, bu biçim temiz düşleri ki aynıyle kendini gösterirdi, pek çok kez oluşurdu. Nicesi dahi anılarımdan gitmiştir. Soylu yüreğinin safası bir derecede idi ki, gün ortasında yarın olacakları gözlerdi. Tanrı ruhunu şad eylesin. Cennet duraklarında ferahlıkların arttırsın (a.g.e. s.134).

Altıncı öykü Selim'in Şam'da bulunan Ümeyye Camii'nde kalan bir Şeyh ile olan görüşmesini ve ardından vuku bulan hadiseyi anlatmaktadır. Selim Şeyh'in ziyaretine gider ve kendisiyle karşılıklı otururken hürmetten ötürü bir sessizlik oluşur. Sessizliği hekimbaşı Ahi Çelebi bozar. Selim bu durumdan hoşlanmayarak araya girdi ve Şeyh'ten dua istedi. Şeyh ise mütevazılık göstererek duayı kendisinin yapması gerektiğini çünkü Müslümanların dayanağı olduğunu söylemiştir. Selim ısrarla dua isteyince Şeyh dua etti ve vedalaştılar. Selim bir gece rüyasında Şeyh'i görür. Hasan Can bu rüyayı Şeyh'in ölümüne yorar ve Selim bu duruma hem hayıflanır hem de üzülür. Daha sonra Şeyh'in ölüm haberi gelir. Şeyh son nefesinde Şam halkına, Yavuz Sultan Selim'e boyun eğmesini ve kendisini Allah'ın gönderdiğini söylemiştir. Selam ve dualarını selim'e gönderen Şeyh bu konuşmasından sonra vefat etmiştir.

Hoca Sadettin Efendi bu menkıbeyi Selim'in yine velayetine yormuş, rüyasının da aynen gerçekleştiğini söylemiştir.

3.2.7. Yedinci Hikâye

Mısır diyarındaki kalış süresi uzamaya başlayacak Divan görevlileri, ileri gelenler ve devletin önde olanları asıl yurtlarına sıla duymaya başlamışlar ve Rum diyarının su ve havasını özler olmuşlardı. Kimi önde gelenler merhum Kemal Paşa zade'ye ki ol zamanda Anadolu Kaz'askeri idi. Onun gönül açıcı sohbetlerine de merhum Padişah hazretleri ziyadece düşkün idi. Çağının tek ve zamanının biricik bilginlerindendi. Didiler ki niceye dek bu gurbet diyarında hasret çekevüz. Olmaz mı ki? Cihana gölge olan Padişahı Rum'dan yana heveslendürüb o güzel ülkeye yöneltir güzel sözler düzesiz. Bir gün merhum hazretleriyle sözü geçen Molla at başı olup, sohbet iderken ilde ne söz gelici var deyü soru buyururlar. Molla dir ki, Padişahım yolda gelürken asker halkı Nil'den davarların suvarırken işittim. Birisi bir Türk'ü çağırur ve bu dörtlüğü okur ki,

Nazm-

Nemiz kaldı bizim mülk-i Arap'ta

Nice bir dururuz Şam û Halep'te

Cihan halkı kamu 'ays û tarabta

Gel ahî gidelüm Rum illerine

Bu dörtlük merhum hazretlerine ziyade hoş gelüp hilafet durağına dönme niyetinde olduğunu açıkladı. Şimden girü bunda durmayı gerektirür iş de kalmadı. Dönerüz deyû buyurdu.

Molla bu latifeden sonra bir gün yine at başı gitmek şerefiyle onurlanıp söyleşürken merhum Padişah soru ittiler ki, Molla Lutfi-î Tokadî sizin üstadınız imiş. Bilginliği olgunluğu bilinir iken, öldürülmesine neden ne oldu? Molla demiş ki meslek arkadaşlarının hasedi belasına uğradı. Latifeye uygun yaradılıştı, kişileri takazaya alır. inceden alaylı söyler kişi idi. Güle âdem idi. Ol yüzden düşmanı çoğalub galib oldular. İftira ile tepelenmesine çalıştılar. Molla Lutfi'nin şuhluğu bir mertebede idi ki, zaman zaman kimi latifeler düzerdi. İşiten düzmece olmasından kuşkulunmayub olmuş sanurlardı didikte, cennet-mekân Padişah da şöyle buyurdu. Ya siz dahi üstadınız gibi böyle latife söyleyemez misiz ki, gerçek sanıla. Molla merhum didi ki, geçenki gün biz nevbetimiz savdık. Nöbet şimdi yoldaşım duâcınıza düştü. Anlar söylesin. Merhum Padişah buyurdu ki yohsa ol günki dörtlük doğuş mu idi? Molla dahi Padişahımın doğru sezinlemesi yeterli tanık gibidir deyüb selamladı. Konağa geldikleri zaman Padişahı Mollaya beş yüz filori armağan gönderdi. (a.g.e. s.136).

Yedinci öykü ise Selim'in Mısır'dan dönüşü ile alakalıdır. Arap seferinden sonra devletin ileri gelenleri ile ordu sıla hasreti çekmeye başlamıştır. Bunun üzerine Kemalpaşazade'den Selim ile konuşması ve geri dönem kararı alması için görüşmesi istenir. Kemalpaşazade Selim'in yanında at üstünde giderken ordudaki bazı askerlerin aşağıdaki mısraları söylediğini anlatır.

Nemiz kaldı bizim mülk-i Arab'ta

Nice dururz Şam u Halep'te

Cihan halkı kamu iyş ü tarabda

Gel ahi gidelim Rum illerine

Türkünün sözlerini işiten Selim bundan çok hoşlanmış ve artık burada yapacak bir iş kalmadığını, kendisinin de zaten geri dönmeyi düşündüğünü söyler. Aralarında geçen bu latifeden sonra padişah kemalpaşazade'ye Molla Lutfi'nin neden öldürüldüğünü sorar. Hocası Kemalpaşazade ise onun gerçek gibi şakalar yaptığını, sivri dilli ve alaya alıcı şeyler söylediğini ifade eder. Selim de bunun üzerine aralarında geçen önceki konuşmayı hatırlatır ve gerçek anaşılabilir bir şaka yapıp yapmadığını sorar. Bunun üzerine Kemalpaşazade kendisinin bu

tarz bir latife yapma sırasını savdığını ifade eder. Selim ise az önce bahsi geçen dörtlüğün hocasına ait olduğunu anlar.

Bu menkıbeden de Selim'in anlayışlı bir padişah olduğu, nüktedan ve kıvrak zekâlı bir mizaca sahip olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.8. Sekizinci Hikâye

İran bilginlerinden Molla Hakimşah Muhammed ki, çağının en yetenekli hekimlerinden biriydi. Yazıları, araştırmaları pek çok olan bilginlerdendir. Hoş sohbet. nükteli konuşur, açık kalpli, iyi yaradılışlı bir kimse idi. Rahmet ve Allah'ın hoşnutluğu üzerine olsun Sultan Bayezit döneminde saygınlığı ziyade olu gündeliği yüz yirmi akça idi. Zaman zaman Padişahın özensiyle at başı olup sohbeti şerefiyle öğünç kazanırdı. Bir gün Sultan Selim'in özensi yanında olmak mutluluğun bulunca, onun onurlandırıcı sözüyle karşılaştı. Buyurdular ki, hekim, bu gice kandeydn? Hekim dedi. Padişahım mîr-ahur Ahmed Ağa kulunuz evinde idk. Ahmed Ağa didüğü Mısır'da hâin olan Ahmed Paşa'dır ki, hem müsahip idi, hem tayaları kızı haremindedi. Eskiden ber teklifsiz âdemleriydi. Buyurmuşlar ki, daha kimler vardı? Dimiş ki Padişahım sohbet-i has idi. Kimi zarif kişiler var idi. Ahi Çelebi dahi anda idi. Mehdi Gâv dahi anda idi. Hatta Mehdi Gâv'un ögey oğlu Mirza Ali dahi anda idi. Meğer bu Mirza Ali didikleri civan fazlaca yakışıklı ve güzelliğe eşi bulunmaz imiş. Hatta Ahi Çelebi çok uğraşub birkaç kez kast itmiş ki. Saray hizmetlileri arasına alalar. Merhum hazretleri ilgi göstermemişler. Hakimşah Muhammed, Mirza Aliyi yad idicek Ahi Çelebi'nin düşüncesini onaylarmışçasına dimiş ki, Padişahım bilmezem ki ol ay parçası öküz evinde neyler, elbette Padişahın hizmetine layıkdır. Padişah hazretleri birden celalenb buyururlar ki, ne aceb hikmet-şinâs geçinrsin? Bilmez misin ki hanede şeref ayın öküz burcunda olduğu demdedur? Hekim bu yerinde yanıtı alıcak raks ve semâ itmeli olur. Düşnmeksizin atından inb kurban olam sana deyüb. Padişahın özensinin öpb gir biner biraz daha sohbet çekerler.

Hekim eydir. Padişahım bir beceri ıssı garip kişi İran'dan gelmiştir. Bir kasidecği vardır, ferman olursa okuyayım. Okı deyü buyururlar. Birkaç dize okudukta buyururlar ki, Hekim, boş laf söyleme. Bu şiir senün sözlerine benzer. Hiç değil câize içün sen söylemişsin. Görür ki yadsıma bir işe yaramaz. Eydir ki, v'Allahi Padişahım gerçek buyurur. Bir fakir idi. Ne yola yardım ideceğim bilemedim. Anun dilinden bu kasideyi yazdım. Binlerce alkış Padişahımın anlayış ve sezişine dedi. Padişah hazretleri de bir miktar altın hekime ihsan idüb, bir miktar da ol fakir içün verdi.

Saâdet ile saltanat durağına geldikte buyururlar ki gör Ahi'nin yetiştirdiği ne biçim nesne imiş. Konak konak dolaşıp şunda bunda gezen oğlanı ister ki haremimize getre. Şöyle ermemiş kocadır. Pişmiş geçinr. ama ham işler. (a.g.e. s.138).

Sekizinci öykü ise Selim ile İran'dan gelen bir hekim arasında geçmektedir. Padişah bir gün kendisine o gece nerede olduğunu sorunca Mirahur Ahmet Ağa'nın evinde bir sohbet

meclisinde olduğunu söyler. Mecliste yer alanlardan birisi olan Mirza Ali yakışıklı bir delikanlıdır. Bu delikanlının adı geçtiği zaman Ahi Çelebi onun padişahın hizmetine layık biri olduğunu söyler ve öküz anlamına gelen Gav'a ithafen böyle ay parçası gibi birinin bir öküzün evinde işi olmayacağını söyler. Padişah o esnada hemen bir metafor yapmış ve hikmet bilen biri geçindiği halde ayın öküz burcunda olduğu dönemde olduklarını ifade eder. Hekim ise bu beklmediği cevap karşısında hemen atından inip padişahın atının üzengisini öper. Hekim daha sonra bir garibin kasidesini okumak için kendisinden destur ister. Amacı ise bu vesileyle garibe biraz bahşış almaktır. Birkaç beyit okuduktan sonra padişah beyitlerin o garibe ait olduğunu ve bahşış almak için okduğunu anlar ve hem ona hem de adı geçen fakire para ihsanında bulunur.

Bu menkıbede de yine Selim'in kıvrak zekâsına, olayları anlamadaki sezgilerine ve kavrayış gücüne değinilmiştir.

3.2.9. Dokuzuncu Hikâye

Bir gün deniz kıyısında Sultan Selim köşkü demekle tanınan köşkü yaptırırlar iken, bahçeye inüb kasrı gezmeye buyurdılar. Meğer nakkaşlar bezeme ile uğraşıyorlardı. Bir ressam merhum Sultan Mehmed Han hazretlerinin güzel yüzün resmetmiş. Bir dilsiz görüb alub Padişahın katına getirdi. Öyle bir zamanda getirdiki. Ahi Çelebi kimilerini, Padişahla sohbet sırasında takınılacak tutumdan ötürü kusurla yad idüb. Padişah hizmetinde terbiyeyi korumak gereği üzerinde konuşuyordu. Kendüsi, rahmet ve Tanrının hoşnutluğu üzerine olsun Sultan Bayezit Han hizmetinde de müsahip olub, eski nedimlerden olmağla hizmet adabını bilir ve sohbetin inceliklerini tanır geçinirdi. Dilsiz tabloyu Padişahın görüşüne sunicak, gerçekte Sultan Mehmed Han hazretlerinin portresini yapmak istemiş ama, ancak benzetememiş. Merhum bizi çocuk iken mübarek dizleri üstüne almışlardır. Şerefli yüzleri hala hayalimdedir. Doğan burunlu idiler. Bu ressam tamamca benzetememiş deyüb. Ahi Çelebi'ye buyurdular ki, sen de merhumun zamanına irişüb anları görmüşsündür, göre deyüb eline viricek çabucak ne münasebet yaparken, önem bile göstermemiş deyü görüşünü açıklamıştı. Babam eydir. Ben ayağ üzere karşılarında dururdum. Sultan Selim bana bakub şöyle gülümsedi. Hiçbir söz buyurmadı. Sonra bir kimsenin değeri ve yeri konusunda böyle dedi. Saray-ı âmire ayağı altındadır. Bunda da mübarek başların kaldırıp bu kullarına baktılar. Gittiği gibi buyurdular ki, "Kim ki kardaşını çekiştirür, öldürmek değül anı ayağlar altında çiğner." hadisine nasıl da uğradı. İllere ataşub kendüsin incelikleri bilir sanub karşılığında bir saatte iki hata eyledi deyü buyurdular (a.g.e. s.139).

Dokuzuncu öyküde ise bir nakkaş ile Selim arasında geçer. Selim dedesi Fatih Sultan Mehmet için yapılan bir portreyi beğenmemiştir. Padişah resim hakkında kendi görüşünü söyledikten sonra dedesinin son zamanlarına yetişen Ahi Çelebi'ye dönerek onun da düşüncesini almak istedi. Ahi Çelebi ise "Ne münasebet, baştan savma bir iş yapmış" diyerek resmin sahibini meclis içerisinde mahcup etti. Selim ise Hasan Can'a dönüp tebessüm etti ve

Ahi Çelebi'nin bu davranışını kınadı. Kendisinin ince düşünceli biri olarak geçinmesine rağmen çevresindekileri çekiştirirken kendisinin de onlara benzediğini söyledi.

Bu menkıbeden de anlaşılıyor ki Selim, incelik sahibi, ince düşünceli ve mecliste nasıl davranılması gerektiğini bilen bir padişah'tır.

3.2.10. Onuncu Hikâye

Bir gün Divan'dan içerü gazabla gelüb giysi değiştirmeden kızgınlığından bir zaman içerü sofada dolanub durdılar. Çoğu kez gazabları zamanında öyle iderler idi. Sonunda hele Ferhad, İskender'i koruyub dursun. İnşa'Allah birbirinize karşı asıldığınız zaman da görüle ki korumaktan ne yarar çıka didi. Meğer Ferhad Paşa, İskender Çelebi'yi ki ol zamanda daha yazıcılardan idi. Sonra itibarı büyük defterdar olmuştur, dâima korurdu. Ve dostluğun ortaya koyduğu yakınlığın hakkına öyle saygı göstermiş olurdu. Ol gün de eyle olmuş ki, anun sözünde bir maksad sezinlemeğin huzursuz olmuştur. Hem buyurdıkları gibi sonra Tanrının hoşnutluğu üzerine olsun cennet-mekân Sultan Süleyman çağında Ferhad Paşa boğduruldu, İskender Çelebi ise ipe çekildi (a.g.e. s.140).

Onuncu öyküde ise yine padişahın keramet sahibi oluşuna değinilmiştir. Bir gün divandan çok sinirli bir şekilde çıkan Selim, gazapla odasına girmiş ve elbiselerini dahi çıkarmadan bir süre dolanıp durdu. Daha sonra ise “Ferhad, İskender'i koruyup durursun, inşallah birbirinize karşı asıldığınız zaman da gelir diye söylenmiş. Gerçekten de Kanuni zamanında hem Ferhad Paşa hem de büyük bir defterdar olcak olan İskender Çelebi katledilmiştir.

Bu menkıbede de Selim'in keramet sahibi bir padişah olduğuna işaret edilmiştir. Görülmektedir ki Selim, kendisinin ölümünden sonra bile bazı yaşanacak olayları bilmiştir.

3.2.11. On Birinci Hikâye

Ölümü yılında vezirler ve ileri gelen devletliler Padişahın Rodos fethine yönelmesi için el - bir ettiler. Sefer gereklerini kendülerince tamam gördüler. Bir gün ki, merhum Padişah hazretleri Ebu Eyyub-i Ensari hazretlerine ziyaret buyurdular. Eyüp kapısından taşra çıktıkta Tersane yöresinden toplar atıldı. Nedenin sordukta. Kapudan gemisin denize saldılar, anun şenliğidür didiler. Gazab idüb kimin emriyle gemi salarlar deyüb boynu urulsun buyruğun ittiler. İrtesi vezirler araya girüb anı kurtardılar. Ama. vezirlere ağır sözler söyleyub buyurdular ki, beni kâfir gömültesine iletmek isteriz. Ana değer mi? ki varam. Dahi fethi zorca ola. Sizün gibi tedarüklü vezirler ile fetholunacağı da bellü değil. Nicesi fethidersiz ki, gereklerini hazır itmedünüz ve ırz-ı saltanat ana güc getirir mi? Bir kal'a parçasına özümle varub fethinde güçlük ve yığın yığın zahmet çekile. Hisar fethinde en önemli gerek baruttur. Kaç aylık azık ve barutunuz vardır? Yanıt virün deyü çıktıkta vezirleri şaşkınlık alub anların hazırlanmış yanıtları olmayıcak. hırs ve

gazabla buyurdılar. Ya sizün önleminüz ile kal'a fethine varmak akıllıca hareket midür? Varun. İşi irdeleyün ve yarın arz eylen deyü ferman buyurdılar. İrtesi gelüb didiler ki, dört buçuk, eh en son beş aylık barutumuz hazırdır. Buyurdılar ki, imdi siz anı beş ay değil, altı ayda alımaşız. Yedi ay da dahi alımaşız. Sekiz ya da dokuz ay da Allah bilür ya alımsa olur. Bu tedarikle anda varılmaz be hey kişiler. Benim seferim yok. Meğer sefer-i ahiret deyüb o kızgınlıkla mübarek yüzlerini vezirlerden çevirdiler. Gerçekte de bu sırada Edirne'den yana yola çıkub yolda iken başka bir yolculuğa yollandılar. Sonra Sultan Süleyman zamanında dokuzuncu ayda fetholundu (a.g.e. s.141).

On Birinci öyküde ise vazgeçilecek olan Rodos Seferinden bahsedilmektedir. Sefer hazırlıklarını inceleyen Selim, eksikleri ve noksanlıkları görünce Rodos üzerine gitmekten vazgeçmiştir. Orayı fethetmek ise oğlu Kanuni'ye nasip olmuştur ve o da ancak dokuz ayda Rodos'u alabilmiştir.

Bu menkıbede de Selim'in ileri görüşlülüğüne ve zekâsına vurgu yapılmıştır. Hoca Sadettin Efendi bu sefer için yapılan hazırlıklar ve padişahın seferden vazgeçişini ile alakalı olarak Tacü't-Tevarih'te daha geniş bilgilere yer vermiştir.

3.2.12. On İkinci Hikâye

Rum'un ünlü kişisi, bilim ve bilgeliği özünde toplayan, söz erlerinin önderi rahmet üzerine olsun Molla Kemal Paşa zade merhum, keremli Rabbinin rahmeti ona olsun, cennet-mekân Sultan Selim hazretlerinin menkıbelerini açıklama sırasında onun doğduğu günlerde geçen bir olayı yazub şöyle demiştir. Sözü beğenilen, doğru haberler veren kişilerden dinlenmiştir ki, ol gökler değerinde deki dolun ayın doğuşu sırasında bir keramet ıssı derviş ortaya çıkub.

Gönlüdür Hak gizlerin çevirmeni

Gizli sırlar mahzeninin kilidi

Daha tan yeri ağarırken havluları sevinçlerle dolu Saray'ın kapusuna vararak ol uğurlar göğü güneşinin doğmak üzere olduğunda haber vermişti. Aytmış ki, bu gün bu şanı yüce hanedandan, Al-i Osman'dan bir oğlancık doğiserdür. Onun devleti sabahın ışınları güneş gibi ufukları aydın idüb, atası yirine hilafet tahtına geçüb, Sultan oliserdür. Güzel bedeninde yedi yirde yıldız örneği beni olsa gerek. Ol benler sayısınca şanı büyük beyleri yenilgiye uğradub kırsa ve ülkelerine zafer bulsa gerektir.

Ol keramet ıssı dervişin muştuladığı doğum oldu. Sözü edilen Tanrının gufranına ulaşmış ol Padişahın uğurlu varlığı dünyaya gelip ol padişahlık burcunun ayı mutluluk ufkunda doğdu.

Dize-

Gökte yeniden ulu bir hilal doğdu

Yücelik bağında yeni bir gül açtı

Güzel vücudünde, yıldız gibi parıldayan varlığında gördüler, ol dervişin didüğü gibi hiç artık ya da, eksik değil yedi ben var. Bildiler ki, ol gizlerden haber viren aziz, kerametten boş değilmiş. İttüğü işarette bir hâl var. Çün ol kerem ıssı Padişah cihan hakani olmak dileğinde bulundu. Ol Haydar'ın tacını giyen dervişin didüğü gibi yedi taht sahibi Padişaha yengü bulup, cihan ıssı oldu. (a.g.e. s.141).

On İkinci ve son hikâyede ise Kemalpaşazade'den nakledildiğine göre Selim'in doğumu esnasında birtakım haller vuku bulmuştur. Selim'in doğacağı zaman bir derviş çıkıp saray kapısına gelerek bu şanlı hanedandan bir erkek evlat dünyaya geleceğini, onun güneşinin cihanı aydınlatacağını, atasından sonra tahta çıkacağını, bedeninde yedi yerde ben bulunacağını, bu benler sayısınınca ulu hükümdarı yenilgiye uğratacağını söylemiştir. Bu dervişin söyledikleri daha sonra bir bir gerçekleşmiş ve Selim doğduktan sonra bedeninde yedi tane ben olduğu görülmüş. Bu menkıbede de yine padişahın bir derviş tarafından müjelenmiş olduğu ve yedi ulu hükümdara galip gelerek dünya hâkimi olacağı öne çıkarılmaktadır.

Görüldüğü üzere on iki hikâyenin tamamında Selim'in alplık-alperenlik vasıflarına vurgu yapılmakta ve padişah adeta yüceltilmektedir. Hikâyelerde genel olarak Selim'in sadece alp özellikleri taşımadığı aynı zamanda bir alperen de bulunması gereken vasıflara da sahip olduğu ifade edilmektedir. Öyle ki Hoca Sadettin Efendi'ye göre Selim, sadece büyük bir cihangir devlet adamı ve asker değil, keramet ve velayet sahibi, ileri görüşlü bir padişaktır.

SONUÇ

Alplık-Alperenlik kavramları Türk geleneği açısından çok önemli bir yere sahiptir. Toplumsal olarak ilişkileri belirleyici bir özelliğe sahip olan alplık-alperenlik kavramları, bir nevi eski Türklerde kişinin künyesi görevi görmektedir. Bu künye belirli bir yaşa geldiğinde Alpin isim almasına, toplumda bir yer edinmesine yardımcı olmuştur. İslamiyet ile birlikte değişen kavramlar ve alperenliğe dönüşüm aslında alp kavramının kendini güncellemesiyle ilişkilendirilebilir. İslamiyet'in kabulünden önce sıklıkla kullanılan alp ünvanının daha sonra da işlevini kaybetmediği ve kendini güncelleyerek kullanılmaya devam ettiği görülmektedir. Bunun yanında alp ifadesi zamanla gazi, eren, er, ahi, alperen gibi isimler yerine de kullanılmıştır. Bu durum alp ile alperen arasındaki geçiş sürecinde alpin toplum içinde aldığı rolleri de göstermektedir.

Alp gibi geleneksel yapıyı belirleyen kavramlar Eski Türk edebiyatı ürünlerinde sıklıkla yer almıştır. Hoca Sadettin Efendi'nin babası Hasan Can'dan işittiği menkıbelerini bir araya getirdiği Selimnâme ile Tacü't-Tevârih'te Selim devrini anlattığı kısım da bu şekilde değerlendirilebilecek eserlerdendir. Nitekim bu eserlerde eski Türklerin geleneği olan alplık ve İslamiyet'in kabulü ile ortaya çıkan alperenlik ile ilgili unsurlara çokça rastlandığı görülür. Evvela bu eser incelenmeden önce yapılan çalışmalarda alplık-alperenlik kavramlarının önemli unsurları belirlenmiş ve bu belirlenen unsurlar İslami dönemde Hoca Sadettin Efendi tarafından kaleme alınmış olan Selimnâme ve Tacü't-Tevârih'in ilgili bölümü üzerinde incelenmiştir.

Yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde İslamiyet'ten önce var olan alplık unsurlarının yanı sıra İslamiyet ile birlikte yerleşmiş yeni unsurların olduğu da görülmüştür. Mezkûr eserlerden Selimnâme incelendiğinde Yavuz Sultan Selim'in sadece yiğit ve bahadır olmadığı aynı zamanda velâyet vasıfları da taşıyan bir padişah olduğu sıkça vurgulanmıştır. Hasan Can'dan rivâyet edilen menkıbelere dayandırılan bu husûsiyetler göstermektedir ki Selim, alperenlik ruhunu bünyesinde toplamış mefkûre sahibi bir padişaktır. Hikâyelerde anlatılan hâdiseler de Selim'in söz konusu mezîyetlerini gözler önüne sermiştir. İncelemiş olduğumuz bir diğer eser olan Tacü't-Tevârih'te de Selim hakkında konumuza katkı sunacak değerli bilgilere ulaşılmıştır. Padişahın saltanat süresince yer aldığı mücadelelerin tamamını anlatan bu eserde Selim'in fikir dünyası hakkında diğer kaynaklarda yer almayan orijinal bilgilere yer verilmiştir. Olayların gelişimi itibarıyla Selimnâme'de yer alan hikayelerle paralellik göstermesi, çalışma esnasında eserlerin değerlendirilmesi noktasında kolaylık sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Ahmed Refik (1924). *Âlimler ve Sanatkârlar*, İstanbul.
- Aköz, A. Ve Demireğen, A.K. (2020). *Muhyî'nin Selim-nâmesi*. Konya: Palet Yayınları.
- Aköz, A. Ve Yavuz, O. (2019). *Tarih-i Feth-i Mısır (Şîrî'nin Şahâne-nâmesi)*. Konya: Palet Yayınları.
- Argunşah, Mustafa (1986). *Şükrî'nin Selim-nâmesi ve Eserdeki Doğu Türkçesi Unsurları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].
- Argunşah, Mustafa (1988). “Şükrî-i Bitlisî, Selim-nâmesi ve Eserin Dili”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 55, ss. 51-70.
- Argunşah, Mustafa (1997). *Şükrî-İ Bitlisî, Selîm-Nâme*, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri.
- Argunşah, Mustafa (2009). “Türk Edebiyatında Selimnameler” *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* Volume 4/8 .
- Âşık Paşa (2000). *Garib-Nâme* I/1, 1,2, Haz. Kemal Yavuz, Tdk Yayınları, İstanbul.
- Ateş, Ahmet (1937-1938). *Selimnâmeler*, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, Tr. 31 [Yayımlanmamış Öğrenci Travayı].
- Berkli, Y. Tepe, Y. (2023). “Alp Figürünün İslam Öncesi Türk Sanatındaki Yansımaları”. *Atatürk Üniversitesi Yayınları*, Erzurum.
- Boşnak, S. (2022). “Selimname Ve Eserin Dil Özellikleri. *Toplum, Ekonomi Ve Yönetim Dergisi*, C.3. S.2, S.200-218.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Edebiyat Fakültesi Yayınevi, İstanbul.
- Canım, Rıdvan, (2014). *Divan Edebiyatında Türler*. Grafiker Yayınları. Ankara.
- Çağman, Filiz (1973). “Şehname-İ Selim Han Ve Minyatürleri”, *Sty*, V S. 411-442.
- Çınar, A. A. (2002). “Destanlarda Alp Tipi At” *Millî Folklor Dergisi*, Sayı, 56.
- Daş, A. (2003). *Osmanlılarda Münşeât Geleneği Hoca Sadeddin Efendi'nin Hayatı, Eserleri Ve Münşeati*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara.

- Durmuş, İ. (1997). “Bozkır Kültürünün Oluşumu Ve Gelişiminde At” *G.Ü Fef. S.B.D.* (Cilt 1). Sayı, 2 S. 13-19
- Durmuş, İ. (2013) *Türk Tarihinin Öncüleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Dede Korkut Kitabı- 2 İndeks-Gramer*, 4.Bs., Tdk Yayınları, Ankara.
- Erkmen, S.E. (2019). “Erken Dönem Osmanlı Süvari Tipinin Bir Menşei Olarak Alplık/Bahadırlık/Gazilik Geleneği” *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi / Journal Of Turkish History Researches*, Yıl/Vol. 4, Sayı/No. 2.
- Ersoy, Halil (1981). “Hoca Saadeddin Efendi”, *Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul, C. Iv.
- Esin, E. (2003). *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Esin, E. (1965). "Alp Şahsiyetinin Türk Sanatında Görünüşü", *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Ve Türk Kültürü Dergisi* , Sayı:34, Sayfa: 769-789.
- İnalcık, H. (2009). *Devlet-İ ‘Aliyye*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- İpşirli, M. (1999). "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Osmanlı*, Cilt Viii., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Kafesoğlu, İ. (2006). *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kafesoğlu, İ. (2006). "Türk Devleti", Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kara, Mustafa, (1990). *Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi / Devirler/ İsimler/ Eserler/ Terimler. Selim-Nâme Madd. Dergâh Yay. C.7, S.499-500. İstanbul.*
- Karçığa, S. (2016). “Dede Korkut Kitabı’nda Alplık Kavramı Ve Alp Tipi İnsanların Özellikleri”. *Karadeniz Araştırmaları* Sayı 51, S.259-272.
- Kartal, Ahmet, (2002). “Yavuz Sultan Selim Dönemi Edebiyatı”, *Araştırmalar – İnsan Bilimleri Araştırmaları*, Yıl, S. 4, Sayı, S. 7-8, S. 105-152.
- Kaplan, M. (1976). “Türk Destanında Alp Tipi”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1976.
- Kaşgarlı Mahmud (1985). *Divanü Lûgat-İt-Türk*, Çev. Besim Atalay, C.1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Kemalpaşazâde (1997). *Tevârih-İ Âl-İ Osman, Vuu. Defter*, Haz, S. Ahmet Uğur, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Keskin, M.(2015). “Gazilik-Alplık, S. Âşık Paşa'ya Göre Gâziliğin-Alpliğin Maddî Ve Manevî Şartları”. *Uluslararası Karamürsel Alp Ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu I*, C.I. S. 301-313. Kocaeli.
- Kılıç, Mustafa. "Selîm-Nâme (Sücûdî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, Http, S.//Tees.Yesevi.Edu.Tr/Madde-Detay/Selim-Name-Sucudi. (11.04.2024).
- Koçak, K. (2012). “Bozkır Kültüründe Alp Karakterinin Ortaya Çıkışında Türk Geleneklerinin Etkisi”. *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 125-135.
- Köprülü, Mehmet Fuad (2006). “Alp”, *Tarih Araştırmaları I*, Haz. Yahya Kemal Taştan, Akçağ Yayınları, Ankara. S. 367-375.
- Köprülü, Mehmet Fuad (2003). “Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar”. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Köprülü, Orhan Fuad (1989). “Alp”, *Dia*, Cilt. 2, S. 525.
- Maraşlı, S. (2013). “Türk Alp Geleneğinin Orta Çağ Anadolu Tasvir Sanatına Yansımaları”. *Sberian Studies (Sad)*, 1(3), 17-42.
- Mengi, M. (1984). “Garîb-Name'de Alplık Geleneğiyle İlgili Bilgiler”, *Belleten*. C.48. S. 191-192. S. 481-496.
- Narşap, M. (2022). “Dede Korkut Boylarında Alplık Alametleri”, *Rumeli Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 984-991.
- Okay, Orhan, “Eski Şiirin Rüzgârıyla”, *Dia*, X1, 393-394.
- Özen, İ. Yavuz, F. (1975). Osmanlı Müellifleri, (Yazar, Bursalı Mehmet Tahir), İstanbul.
- Pala, İskender, (2002). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü.*, L.M.Yay. İstanbul.
- Parmaksızoğlu, İsmet (1953). *Üsküplü İshak Çelebi Ve Selimnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, C. Iıı, S. 5-6, İstanbul, Ss. 123-134.
- Parmaksızoğlu, İsmet (1992). *Hoca Sadeddin Efendi, Tacü't-Tevarih Iv*, Kültür Bakanlığı Yay., 3. Bs., Eskişehir.

- Sağırılı, A. (1993). *Keşfî Mehmed Çelebi Veya Bağ-I Firdevs-İ Guzât Ve Ravza-İ Ehl-İ Cihad*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Savaş, H. "İshak Çelebi, Kılıççızâde", *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, <https://Islamansiklopedisi.Org.Tr/Ishak-Celebi-Kiliccizade> (11.02.2024).
- Savaş, Hamdi (1986). *İshak Çelebi Ve Selim-Nâmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri [Yayımlanmamış Doktora Tezi].
- Selânikî Mustafa Efendi (1989). *Tarih-İ Selânikî*, Hazırlayan, Mehmet İpşirli, İstanbul.
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin (1970). "Selim-Nâmeler", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Entitüsü Dergisi*, Sayı, S. 1, İstanbul, Ss. 197-230.
- Turan, Ş. (1998). "Hoca Sadeddin" *Dia*, İstanbul, C. XVIII.
- Turan, Şerafettin (1991), *İbn Kemal, Tevârih-İ Âl-İ Osman Vii. Defter*, Ttk, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (2015). Türkçe Sözlük, 14. Bsk. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uğur, Ahmet (1978), "Selim-Nâmeler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXII, Ankara, Ss. 367-380.
- Uğur, Ahmet (1984), "Osmanlı Tarihçiliğinde Selim-Nâmelerin Yeri", *Erciyes*, Sayı, S. 73-74, S. 28,
- Uğur, Ahmet, (2009). "Selimname" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Dia)*, XXXVI, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1998). *Osmanlı Tarih.*, C. II. Ankara, S. Türk Tarih Kurumu Yayınları.